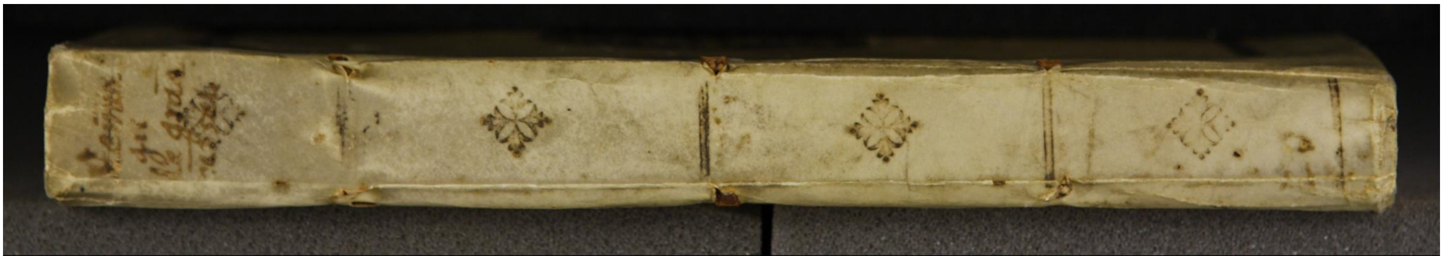
Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

3,-138-

DA BOY

LN 919
ex. 1
M

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

NICOLAI HEMMINGII

TRACTATVS DE GRATIA VNIVERSALI SEV SALVTARI OMNIBVS HOMINIBUS,

nibus, cui adiiciuntur vicini loci,

Liberum Arbitrium
Pœnitentia
Juſtificatio
Ὑπόμνησις de Obedientia Deo præſtanda, oppoſita ſomnio perfectionis ſpiritus Anabaptiſtici.

Clemens:

Μόνῃ τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ θεὸς ἥδεται.

Sol radiis ornat, ſcriptis Hemmingius orbem:
Dici iure poteſt orbis vterq; decus.

HAFFNIÆ
Apud Ioannem Alburgenſem, B. R. D.
Cum gratia & priuilegio S. M.
M. D. LXXXXI.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

DET STORE KONGELIGE BIBLIOTHEK

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

NICOLAVS HEMMINGIVS

CANDIDO LECTORI S.

QVISQVIS es, candide lector, qui has chartulas legere dignaberis, ſcito eas tibi conſecratas & dedicatas eſſe. Tu autem ſi aliquem fructum ex earum lectione perceperis, Deo, omnium bonorum fonti uberrimo, per Chriſtum gratias age. Ego certè Deum teſtem habeo & conſcientiam, quòd prodeſſe pio lectori horum locorum repetitione voluerim, & confido in domino me non omnino hac mea ſpe fruſtratum iri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Te Deum æternum oro, vt Eccleſiam filii tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, redemtoris noſtri vnici, conſerues, tuearis, defendas: eamque verbo tuo, & Spiritu, ſanctáque diſciplina regas: quò tandem triumphans tecum regnet in cælo, Amen. Vale pie lector in Domino, cui te commendatum volo. Roſchildiæ 10. Auguſti, Anno domini 1590.

TRACTA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

TRACTATVS DE *Gratia* DEI *vniuerſali.*

DE Gratia DEI vniuerſali dicturis, video operæ pretium eſſe quædam admonere de præſcientia Dei, & de eius variis modis. inde enim facilior tranſitus erit ad doctrinam Gratiæ vniuerſalis. Deus propter Filium ſuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſuo Spiritu adſit mihi cogitanti atque ſcribenti, vt meus labor cedat in gloriam Dei, & in ſalutarem ædificationem Eccleſiæ Chriſti.

Vt memoria hominis eſt Notitia præteriti poſtquam factum eſt: ita præſcientia Dei eſt Notitia futuri antequam fiat.

Hæc præſcientia Dei ſimpliciter conſiderata, non eſt vlla futurorum euentuum cauſa, ſed Notitia nuda ſolummodo. Sicut enim tu (vtor ſimilitudine Auguſtini) memoria tua non cogis facta eſſe, quæ præterierunt: ſic Deus ſua præſcientia non cogit facienda quæ futura ſunt, ſed ſimpliciter præſcit, quid ex quibus cauſis euenturum ſit, præſcit ab æterno antecedentia & conſequentia; præſcit cauſas rerum & effecta: præſcit agendi modum: præſcit multa, quæ odit & quæ puniet.

Vt ergo ſcire non eſt rem factam efficere, ſed eam tantum ex cauſis cognoſcere: ita præſcire non eſt futuram rem efficere, ſed eam per cauſas ſuas præcognoſcere. falſa eſt igitur hæc collectio.

Deus præſcit omnia futura.
Ergo, omnia neceſſario fient.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Non enim valet Argumentum à nuda Notitia ad Euentum, qui habet proprias cauſas. proinde nequaquam præſcientia Dei cauſa eſt futurorum Euentuum, tametſi eſt vera & ἀπαράβατος. Quamuis enim voluntas noſtra, quam Deus liberam creauit, liberè eligit quod placet, & auerſatur quod diſciplicet, nunquam tamen eliget aut auerſabitur, niſi quod Deus præſciuit, etiamſi liberrimè poteſt cum eligere tum auerſari alia, minimè à præſcientia Dei impedita. præſcientia igitur Dei nequaquam eſt cauſa futurorum, ſed potius ea quæ futura ſunt habent aliquam rationem cauſæ præſcientiæ diuinæ. Quod nunc ſcribam, præſciuit Deus ab æterno, at ſi non ſcriberem Deus nequaquam præſciſſet me iam ſcripturum. ideo Damaſcenus ait: αἴτιον τῆς προγνώσεως τοῦ θεοῦ, τὸ οὕτως μέλλειν ἔσεσθαι. Non ergo ideo fit aliquid, quia præſcitur à Deo, ſed quia futurum eſt, præſcitur. Deus cum vniuſcuiuſlibet voluntatem præuideat, hunc perperam, hunc rectè acturum non ignorat. Sic præſciuit adulterium Dauidis. Non igitur quia Deus præſciuit adulterium Dauidis, Dauid adulterium commiſit: ſed quia Dauid adulterium commiſſurus erat, Deus præſciuit. Hæc præſcientia Dei à prouidentia differt genere: Nam præſcientia, Notitiæ; prouidentia, actioni ſubiicitur. Hæc ergo cauſa rerum, illa minimè. Atque hæc de nuda & ſimplici præſcientia Dei ſint dicta. iam modos quoſdam præſcientiæ Dei videamus, in quibus non nuda præſcientia, ſed vt voluntas, vel permiſſio accedit, conſideretur.

PRIMVS MODVS.

DEVS quædam præſcit & vult: quædam præſcit & permittit. Nam cum nihil poteſt fieri, repugnante Deo; quicquid fit, vel volente Deo vel permittente fieri neceſſe eſt. ideo Auguſtinus in Enchiridio ait: Non fit aliquid, niſi omnipotens velit fieri,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

vel ſinendo, vel ipſe faciendo. aliud ergo vult Deus, aliud permittit Deus: vult bonum, permittit malum, vtrumque præſcit, teſte eodem Auguſtino. nos de permiſſione primùm dicamus.

De permiſsione.

Permiſſio Dei, eſt efficacis voluntatis Dei remiſſio ſeu priuatio. permittit enim Deus quod non vult impedire, neque tamen nolens permittit, ſed non nolens, id eſt, remiſsè volens, & remiſsè nolens.

Sed cur permittit malum fieri, cum ſit ipſe bonus, imo ipſa bonitas, & malum ipſi diſpliceat? Hoc ideo facit, quia melius iudicat ex malis bona facere, quam nulla mala permittere. Nunquam (ait Auguſtinus) Deus mala permitteret, niſi poſſet de malis bona facere. Nec dubitandum eſt Deum facere benè, etiam permittendo fieri, quæcunque fiunt malè. non enim ſine iuſto iudicio facit. etſi autem quod Deus permittit, hoc non efficit: tamen quia illud ad finem congruum dirigit, dicitur propter illum finem feciſſe, quod permiſit. Sic enim Auguſtinus ait: Non fit aliquid, niſi omnipotens velit fieri, & hoc vel voluntate beneplaciti, qua omnia bona fiunt, vel voluntate ſigni, quæ eſt permiſſio mali, & non voluntas efficax, alioqui non puniret malum. Nullo enim pacto poteſt fieri, vt Deus puniat quod fecit, ſed punit, quod facimus, vt liberet quod ipſe fecit. Et Auguſtinus in enarratione pſalmi 110. Non vult Deus, inquit, vt pecces; ſed tamen ſi peccaueris, non putes hominem feciſſe, quod voluit, & Deo aliquid accidiſſe quod noluit: vt enim vult Deus, vt homo non peccet: ita vult peccanti parcere, vt reuertatur: ita vult poſtremo in peccatis perſeuerantem punire, vt iuſticiæ potentiam non euadat: ita quicquid elegeris, omnipotenti non deerit, vnde ſuam de te compleat voluntatem. Et alibi dicit. Semper fit voluntas Dei, vel à no-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

bis, vel de nobis. Voluntas enim Dei relinquit homini liberam Electionem. Si eligit bona, Deus vult illi bona: ſi eligit mala; Deus vult illi iuſtam pœnam: ita quicquid elegeris, voluntas Dei fit, ſcilicet vel efficax, vel remiſſa.

Porro tametſi Deus permittit mala fieri, tamen hæc permiſſio pendet ex ordine prouidentiæ Diuinæ, qui ſapientiſſimè cum mala, tum bona ad finem bonum dirigit. meminerimus próinde dicti Auguſtini: Quicquid, inquit, accidit præter voluntatem noſtram, noueris non accidiſſe, niſi de voluntate Dei, de prouidentia ipſius, de ordine ipſius, de nutu ipſius, de legibus ipſius, etſi nos non intelligimus, quid quare fiat, demus hoc prouidentiæ ipſius, quod nihil fiat ſine cauſa, & non blaſphemabimus.

Definiri autem poteſt non fortè ineptè prouidentia Dei, hoc modo: Prouidentia Dei eſt cura & adminiſtratio, qua Deus vt omnia gubernat, & ſingula in ſuas fines dirigit: ita media ordinat, quibus ad finem perueniendum eſt. Sed de hac poſtea plura.

Genera permiſſionis Diuinæ.

Etſi plura ſunt genera permiſſionis Diuinæ, quam ego aut ſciam, aut recenſere poſſim: tamen hic ea quæ occurrunt, annotabo.

1. *Permiſſio in opere creationis.*
2. *Permiſſio lapſus grauioris eorum, qui ſunt extra Eccleſiam.*
3. *Permiſſio crucis & afflictionis Eccleſiæ.*
4. *Permiſſio oppugnationis à Diabolo.*
5. *Permiſſio lapſus ſanctorum.*
6. *Permiſſio ſcandalorum variorum in Eccleſia.*

Primum

Primum Genus.

Primum Genus permiſſionis voco in opere Creationis, propterea quod eius occaſio ipſa hominis creatio fuerit. Nam cũ Deus ipſum hominem crearet ad imaginem ſuam, atq; illum principem reliquarum creaturarum conſtitueret, libertate voluntatis, qua poterat liberè eligere quæ ſibi placebant, eum ornauit; quę ſane res non minima felicitas hominis erat. Sed ecce quid fit? homo abutitur hac libertate, & ſeductus à Sathana à Deo defecit, idque liberrima ſua voluntate, quod ideo permiſit Deus, vt teſtaretur ſe modum agendi conſeruare, quem indiderat ſuę creaturæ, cum illã crearet. Lapſus eſt proinde Adam permittente & non ordinante Deo, vt ipſe caderet, ſed ordinante pro ſua ſapientia ipſum lapſum Adæ in ſuam gloriam. Poſtquam autem Adam libera voluntate peccaſſet, nos in neceſſitatem præcipitati ſumus, qui ab eius ſtirpe deſcendimus. Quamdiu ergo portamus imaginem hominis terreni, vt Auguſtinus ait (qui vetus etiam homo dicitur) habemus neceſſitatem cõſuetudinis noſtræ, vt non quod volumus, bonum faciamus. Eſt autem hæc neceſſitas conſuetudinis voluntaria, nõ coacta: voluntarius ſiquidẽ carnis amor, cum ſit vitiatus & vitioſus, non admittit amorem virtutis & pietatis, ſibi repugnantem. Hæc permiſſio Diuina, qua & Adam labi, & nos ab Adamo natos labi permittit Deus, ſeruit ipſius ſapientiæ, & cedit nobis lapſis in maiorem gloriam, modò nos permittamus dextera Dei erigi, quod fit quando firma fide in Chriſtum recumbimus.

Secundum Genus.

Secundum Genus permiſſionis eſt lapſus grauioris eorum, qui ſunt extra Eccleſiam. de hoc genere permiſſionis loquitur Paulus Rom. 1. tradidit illos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Deus in deſideria cordis eorũ, in immũditiem. item, tradidit illos Deus in affectus ignominioſos. itẽ, tradidit illos Deus in reprobã mentem, vt faciant ea, quæ nõ decent. 2. Theſ. 2. eò quod dilectionẽ veritatis nõ receperunt, vt ſalui fierent, id eſt, eò quod veritatem noluerunt intelligere, vt ſaluarentur, mittit Deus illis efficacem errorem, vt credãt mendacio, vt iudicẽtur omnes, qui nõ crediderunt veritati, ſed placuerũt ſibi in iniquitate. atq; hæc eſt ἀντιμισθία τῆς πλάνης. Rom. 1.

Quod aũt permiſſio vocabulo tradendo ſignificetur, vel vnum teſtimoniũ ex Pſal. 81. ſumptum cõuicerit. verba Dei ſunt: Nõ audiuit populus meus vocẽ meam, & Iſrael nõ acquieuit mihi, ideo dimiſi eos ſecundũ deſideria cordis eorũ, & ambulabãt in cõſiliis ſuis. Hæc verba prorſus cõueniunt cũ verbis Pauli dicẽtis: tradidit illos in deſideria cordis eorũ, id eſt, ſubtracta ſua manu, permiſit illos cupiditatib. ſuis. vide, quæſo, quã horrenda ſit hęc pœna. Deus homines ingratos & cõtumaces permittit ruere in ſcelera, iuxta deſideria cordis eorum. & profectò nulla ferè maiori pœna afficere poteſt Deus illos, qui ſuis monitis parere nolũt, quã ſi eos patiatur indulgere atq; obſequi cupiditatibus ſuis, & ſua cõſilia ſequi, quibus ſibiipſis tãdem peſtem & perniciem accerſunt. atq; adeo hoc fit tùm maximè, cum ſibi ſapere ac rebus ſuis optimè cõſulere videntur. admoneamur itaq; ſeriæ pœnitentiæ, & timoris Dei, ne cumulemus peccata quib. iram Dei in nos prouocemus. prudenter & moderatè agamus omnia, & finẽ nobis ob oculos ponamus ſemper.

Tertium Genus.

Tertium Genus permiſſionis diuinæ eſt crucis & afflictionis Eccleſiæ in hac vita, cuius rei cauſæ ſæpe explicantur in Eccleſia. Quare hoc loco ne omninò hoc Genus prætermiſiſſe videamur, tres ſolummodo eius cauſas annotabimus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Prima eſt piorum conformitas cum filio Dei. vult enim Deus pios conformes fieri Imaginis filii ſui, vt Paulus docet Rom. 8. Quos præſciuit, etiam eos prædeſtinauit conformes fieri Imaginis filii ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Hæc conformitas eſt crucis & gloriæ, illius quidē in hac vita, huius verò in futura.

Secūda eſt fructus, quē pii percipiūt in hac vita ex cruce. Nā crux, pios humiles, dociles, vigiles, ſupplices reddit. Humiles: humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet. Dociles, Eſa. 28. Vexatio dabit eis intellectū, & Pſal. 119. Bonū eſt mihi quod humiliatus ſum, vt diſcerē ſtatuta tua. Vigiles: vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Supplices: Inuoca me in die tribulationis. eruam te, & glorificabis me.

Tertia, exemplū. Nā pii qui fortiter ferūt crucem, alios infirmiores animant, & inuitant ſuo exemplo ad imitationem, ſeruata regula Cyrilli: Nō optāda pericula, ſed toleranda, quando vi aliena inferuntur.

Quartum Genus.

Quartum Genus eſt permiſſio lapſus Sanctorum. permittit enim Deus ſæpenumero ſuos ſanctos ſecurius viuentes in horrenda ſcelera ruere. Quomodo autem hoc fiat, pulchrè pingitur in Solis ſplēdore, qui cum adeſt, omnia illuſtrat, cum remouetur, omnia tenebris implentur: ad eundem modum quando pii fiūt ſegniores & nimis ſecuri, Deus paulatim ſuæ gratiæ radios remouet. quod cū fit, quid ſumus? tenebrę. Quare dictum Solomonis ſemper mente circumferamus: Beatus qui ſemper eſt pauidus. Exempla huius permiſſionis nō pauca nobis præbet ſcriptura. Nonne Samſon fortiſſimus ſecurior effectus ruit in fornicationem? Nonne Dauid ſanctiſſimus ſegneſcens incidit in adulterium? Nonne ſapientiſſimus Solomon illecebris mulieribus eſt ſeductus?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Quare hoc Deus permittit? vt & ſuam miſericordiam declaret in eos qui redeunt, & ſuam iuſtitiam in eos qui non reſipiſcunt, exerceat. Primum itaque hoc permittit Deus fieri, vt puniat ingratitudinem noſtram. Deinde, vt gratiæ ſuæ præſtantia à nobis agnoſcatur. Tertio, vt ſciatur, quod quicquid nobis dat Deus, gratis dat. Quarto, vt agnita infirmitate noſtra ardentius precemur pro cõſeruatione & augmẽto doni cœleſtis. Nam habenti dabitur. atque ita, vt Baſilius ait pag. 500. Τὰ ἐλαττώματα τῶν εὐσεβῶν γίγνεται πολλάκις καὶ κατ᾽ οἰκονομίαν εἰς τὸ συμφέρον. adeò mirificè regit Dominus ſanctos ſuos, Pſal. 4.

Quintum Genus.

Quintum Genus permiſſionis Diuinæ, eſt oppugnatio piorum à Sathana. Hoc Genus etſi Quarto ſubiici poterat, vt ſpecies generi: illud tamen placuit ſeorſum tractare, vt diſtincta ſuauius percipiantur, & ad praxin in vita accommodentur melius. Diabolus confertur Leoni, confertur Draconi, confertur Angelo lucis. Nam vt Leo, impetum facit, vt Draco, inſidiatur, vt Angelus Dei apparet, dum ſimulat mella, & porrigit venenum. Quando nos ſecuri, quid nõ hic machinatur Diabolus? Quoniam autem non poteſt niſi per peccata noſtra dominari, omnia tentat, vt ſanctos Dei ſeruos ſeducat, & in peccatum pertrahat. id vt poſſit facere, inſidiatur doctrinæ, vt eam aboleat, vel corrumpat: inſidiatur moribus, vt eos vel hypocriſi maculet, vel contumacia fœdet: inſidiatur œconomiis, vt maritos & vxores diſcordia perdat: inſidiatur Eccleſiæ, vt eam ſectis, hæreſibus, ſchiſmatibus euertat: inſidiatur Politiis, vt iudicia & leges vel deleat, vel corrumpat Sophiſtica iuris & legum interpretatione. in his omnibus technis in Angelum lucis ſe transformat, vt putemus lucem eſſe tenebras, & tenebras lucem, quo ſecurius deuaſtet omnia, idq; ſub

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ſpecie ſanctitatis. Quando putamus nos maxime ab ipſius inſidiis eſſe ſecuros, tum in primis eſt cauēdus. Quapropter curandum eſt nobis omni ſtudio, ne vel mentem, vel cor, vel vitam occupet. Mentem peruerſa doctrina: cor, prauis affectibus: vitam malis moribus. Quocunque horum te proſtrauerit, vinceris, & in ipſius caſtra abduceris captiuus. Studeamus proinde mentem puritate doctrinæ cuſtodire; cor piis affectibus & fide in Chriſtū munire; vitam caſtis moribus tueri, & omnia hæc ſimul conſeruare pia inuocatione & aſſidua lucta ſpiritus aduerſus carnem, freti hoc mandato, & promiſſione Chriſti: Confidite, ego vici mundum. item, Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra. donec ergo fiduciam Chriſti obtinebimus, inferior erit Sathanas; ſed ſi fidei naufragium fecerimus, ſuperior. ſuggerere poteſt Satanas praua, ſed cogere non poteſt, vtvt ſęuiat ac fremat. Metuendum eſt nobis etiam à duobus armis Satanæ, quæ ſunt voluptas & timor, quibus ſemper graſſatur in genus humanum. O quam multos voluptate capit! ô quam multos timore frangit! Quare aduerſus voluptatem piis affectibus, aduerſus timorem fortitudine animi inuicta, nos munitos eſſe oportet. Quod fieri non poteſt ſine aſſiduis & ardentibus precibus.

Cur permittit Deus Dæmonibus tam variis modis oppugnare pios? Sanctus Maximus ad hanc quæſtionem hunc in modum reſpondet. Quinque cauſas eſſe affirmant, cur permittat Deus à Dæmonibus oppugnari pios: quarum primam hanc eſſe aiunt, vt dum oppugnamur, inſtar ſtrenuorum militum repugnantes in virtutis & vitiorum diſcrimen veniamus. Secundam verò, vt & bello & labore virtutem nobis paratam, eandem firmam & immotam habeamus. Si enim nihil eſſet in labore arduum, nihil eſſet in virtute pretioſum. Tertiam, vt proficientes in virtute nō

alta ſapiamus, ſed diſcamus humilia ſapere. Quartam, vt tentati â vitio, illud perfecto odio perſequamur. Quintam, præ omnibus hanc potiſſimum afferunt, vt purgati affectibus nunquam propriæ infirmitatis & virtutis nobis ex alto auxiliantis, obliuiſcamur.

Porro cũ hoc tempus offert occaſionem, vt quæratur, an piis liceat petere reſponſa à Sagis, quæ verè miniſtræ Satanæ ſunt, de hac quæſtione quid ſit piis ſentiendum, breuiter dicam. Reſponſa Sagarum non aliud piis reputanda ſunt quam ſtercora Diaboli fœtidiſſima. Quotquot ergo Chriſtum Magiſtrum ſequuntur, ac Dominum agnoſcunt, abominari oportet, quicquid ab impuro Satana proficiſcitur. Nam nemo poteſt duobus Dominis, cum ſint ſibi contrarii, ſeruire. Quæ eſt, inquit Paulus, participatio luci cum tenebris? Quæ eſt concordia Chriſti cum Belial, hoc eſt Diabolo? aut quæ pars fideli cum infideli? Cum ergo omnes pii in baptiſmo Diabolo & eius operibus renunciauerint: ſatis conſtat, quod qui vel Magicis ſuperſtitionibus addicti ſunt, vel qui reſpõſa à Sagis petunt, renuncient Chriſto, cui inaugurati ſunt in baptiſmo, & rurſus ſe recipiant in caſtra Diaboli, cui antea in baptiſmo cum operibus ſuis renunciauerant.

Obiicitur. Sagæ ſæpe vera dicunt. Reſpondeo. Diſcant veritatem à Diabolo, qui eius diſcipuli eſſe cupiunt. Conceſſum quidem eſt Diabolo interdum vera dicere, vt mẽdacium ſuum rara veritate commendet, vtque per inſidias caſtra Chriſti inuadat. Sed pius hoc ſciat, quod quando Diabolus vera dicat, ſub melle venena porrigat, ac tum maximè inſidietur homini, vt illum aſtutè à Deo abducat per obliquos ductus, quo illum capiat, & incautum opprimat. Quare etſi aliquando vera dicunt Sagę, Diaboli miniſtræ, tamen cui Chriſtianiſmus cordi eſt, non ſecus fugiat illarum reſponſa, quam ipſius Satanæ vocem, qua primos

mos noſtros parentes ſeduxit, & euertit.

Cur ergo, inquies, permittit hoc Deus? Reſpondeat pro me Moſes, Vt tentet (inquit) vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrum diligatis Deum, an non in toto corde & in tota anima veſtra. Permittit ergo Deus talia accidere, vt manifeſtum fiat in Eccleſia, quinam ſint verè pii, & conſtantes cuſtodes verbi Dei. Proinde ſciamus certum indicium defectionis à Deo eſſe, vel interrogare reſponſa à Sagis, vel earum præſtigiis moueri, vel earum minas metuere. Quamobrem hortor pios, vt vnum Deum timeant, illi ſoli adhæreant, in illius reſponſis acquieſcant, illique ſoli laudem veritatis tribuant. Quiduis igitur potius patiamur in facultatibus noſtris, & in corporibus, quàm vt Diaboli mancipia cõſulamus, & ab eis remedia petamus.

Sextum Genus.

Sextum Genus permiſſionis Diuinæ eſt ſcandalorum variorum permiſſio in mundo. væ, inquit Chriſtus, mundo à ſcandalis: ſignificans nihil eſſe quod magis noceat, quam ſcandalorum magnitudo, multitudo & varietas. Quicquid enim eſt quo minus inoffenſo curſu pergamus in via Domini, nobis ſcandalum eſt, dum hoc facit, vt offendamus. Sed de ſcandalis aliâs.

SECVNDVS MODVS.

Deus quædam præſcit & vult definitè.
Deus quædam præſcit & vult indefinitè.

Hæc diſtinctio in primis eſt obſeruanda. Nam in ea vertitur cardo totius controuerſiæ de Gratia vniuerſali, de prędeſtinatione Electorum ad vitam æternam, de abiectione reproborum, qui contumaciter ſe opponunt Euangelio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Quæ Deus præſcit & vult definitè, prorſus immutabilia ſunt, vt quæ ab ipſius voluntate efficaci & decreto dependent: vt Deus præſcit, & vult definitè reſurrectionem mortuorum: Deus præſcit & vult definitè iudicium viuorum & mortuorum: Deus præſcit & vult definitè, vt omnes credentes Euãgelio, & perſeuerantes vſque ad finem, ſaluentur: Deus præſcit & vult definitè, vt omnes contumaces vſque ad finem puniantur perpetuis pœnis.

Quæ Deus præſcit & vult indefinitè, mutabilia ſunt, vt quæ ſeruata certa conditione vult; & conditione non ſeruata, non vult. Bonus pater vult omnes ſuos liberos hæredes ſuorum bonorum fieri, ſed ſeruata conditione obedientiæ. Qui ergo obediunt, hęreditatem adeunt, & qui contumaces eſſe perſeuerant, hæreditate excluduntur.

Sed age rem exemplis illuſtremus. Deus non vult mortem peccatoris, Ezech. 33. Et Deus vult omnes homines ſaluos fieri, 1. Tim. 2. Hæ duæ propoſitiones intelligendæ ſunt de voluntate Dei indefinita. Nam ſi Deus definitè nollet mortem peccatoris, nemo moreretur: & ſi definitè vellet omnes ſaluos fieri, omnes ſaluarentur. Iam autem & multos mori, & multos non ſaluari manifeſtum eſt. Quapropter propoſitiones iſtæ: Deus non vult mortem peccatoris, & Deus vult omnes homines ſaluari, indefinitè accipiendæ ſunt. vult enim ſi ſeruatur conditio, & non vult conditione nõ ſeruata. vt ergo vult peccatorem viuere definitè, ſi conuertatur à via ſua mala: ita vult peccatorem mori definitè, ſi non conuertatur. Ad eundem modum de ſimilibus locutionibus iudicandum eſt. atq; ita videmus, quod ſalus hominũ omnino ſit conditionalis, iuxta decretum Dei: Qui crediderit, ſaluabitur: qui vero non crediderit, condemnabitur.

Quapropter cum ſic colligitur: Deus vult omnes homines

homines ſaluos fieri, Ergo omnes homines ſaluantur: item, Deus non vult mortem peccatoris, Ergo nemo damnatur. Neganda eſt conſequentia. Nam ex voluntate Dei indefinita non valet argumentum ad definitum effectum. Antecedens ergo intelligendum, ſeruata conditione. ideo Propheta addit conditionem ſi conuertatur, & Paulus ſimiliter requirit conditionem, videlicet venire in cognitionem veritatis. Eſt autem eadem conditio, fides, cognitio veritatis, conuerſio.

Non ſum neſcius quomodo aduerſarii hoc Argumentum eludant. Dicunt ſignum OMNES in dicto Pauli, non ad ſingulos homines, ſed ad ſingulos ſtatus hominum referendum eſſe, & non ſine contumelia derident eos, qui ſecus ſentiunt. Sic enim ratiocinantur. Cum dixiſſet Paulus ſe velle orationes fieri pro omnibus hominibus, ſubiungit pro Regibus & omnibus qui in eminentia conſtituti ſunt. Ergo, inquiunt, Signum OMNES ad ſingulos ſtatus hominum, & non ad ſingulos homines referendum eſt. Hæc concluſio & cum verbis Pauli, & cum ſententia pugnat. Quare ſic potius concluditur, Paulus vult fieri orationes pro omnibus hominibus: Ergo etiam pro Regibus. & adiecit pro Regibus, propterea quod tum temporis plerique omnes Reges, & qui erant in aliqua emiuentia conſtituti, perſequebantur Apoſtolos, & conabantur curſum Euangelii impedire. Dubitabant ergo pii an etiam pro Regibus, & ſuis perſecutoribus orarent, quorum dubitationem corrigit Apoſtolus hac additione, pro Regibus, &c. præterea Paulus illorum ſententiam manifeſte euertit, cum hanc ſuæ aſſeuerationis rationem ſubiungit: Vnus enim Deus, vnus eſt Mediator Dei & hominum, Homo Ieſus Chriſtus qui dedit ſeipſum ἀντίλυτρον pro omnibus. Hic tres ordines Paulus conſtituit. Summum, Medium, Infimum. In ſummo gradu Deũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

collocat,in medio gradu Chriſtum mediatorem cum pretio redemptionis, qui omnes ad ſe vocat, Matth. 11. venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego vos reficiam. item, Non veni vocare iuſtos ſed peccatores ad pœnitentiam. item, Veni ſaluare, quod perierat. perierat autem totum genus humanum Ergo venit vt illud ſaluaret. Et Paulus ait: Certus eſt ſermo & omni approbatione dignus, quod Ieſus Chriſtus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Et Petrus ait: Deus longanimis eſt nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. 1. Iohan. 2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantum ſed pro totius mundi, ſcilicet peccatis. Cum his congruit vniuerſa ſcriptura. in infimo Gradu, non ſtatus hominum, ſed omnes homines collocat Paulus, reſpiciens ad mandatum Chriſti Marci vltimo: Profecti in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur. Nemo, credo, tam impudens eſſe poteſt, vt per omnem creaturam, omnes ſtatus hominum intelligat potius, quam ſingulos homines. Quiſquis ergo homo natus es, ſcias te in eorum numero eſſe, pro quibus Mediator intercedit, & ſoluit ἀντίλυτρον, hoc eſt pretium redemptionis. Quapropter omnino ſtatuo eos, qui vniuerſalem gratiam negant, quo ad voluntatem Dei attinet, abolere magnam partem Euangelii, & multis deſperationis occaſionem (vtut pingant ſuum dogma de Stoico fato) præbere. ſed de dicto Pauli infrà etiam dicemus.

Cæterum vt hanc clariſſimam ſententiam quam euidentiſſimè confirmauimus, euertant, obiiciunt nobis Dei εὐδοκίαν ſeu beneplacitum, Dei electionem, Dei propoſitum, Dei prædeſtinationem, quibus ad-

dunt

dunt figulum cum luto ſuo, ex quo alia vaſa ignominiæ & alia honoris fingit, prout lubet, luto minimè renitente. Ad hæc addunt exempla quædam ex ſcripturis, de quibus ſigillatim agemus, vt infirmis conſcientiis conſulamus.

Quid nos ad hæc? iſta omnia patrocinantur noſtræ ſententiæ, tantum abeſt, vt eam euertant: quod vt intelligatur melius, ἀνάλυσιν faciamus dicti Pauli, cuius iam ſæpe meminimus, videlicet, Deus vult omnes homines ſaluos fieri: ac videamus, an aliquod eorum, quæ enumerrant iſti, excludat. Deus vult, inquit, omnes homines ſaluari, & in cognitionem veritatis venire. Hîc Paulus oſtendit nobis voluntatem Dei Indefinitam, oſtendit finem, ſalutem omnium hominum, oſtendit medium ad finem, cognitionem veritatis. Ergo vult & finem, id eſt ſalutem omnium hominum, & vult medium ad finem, videlicet veram cognitionem veritatis, id eſt, fidem. Nam quicquid agit Deus, ſeriò agit, & quicquid vult, ſeriò vult. Quod autem obiiciunt, Euangelium eſſe quibuſdam odorem mortis ad mortem, & quibuſdam odorem vitæ ad vitam, prorſus cum noſtra ſententia congruit. Deus vult obedientes Euangelio ſaluari, inobedientes autem condemnari. Diſcernendum eſt ergo inter finem proprium rei & acceſſorium. Quod igitur Paulus Euangelium aliis dicit eſſe in odorem mortis, non ad finem proprium Euangelii pertinet, ſed ad acceſſorium, qui ex hominũ culpa accedit, non ex conſilio Dei volentis omnes homines ſaluos fieri. quare qui recuſant media diuinitus ordinata ſapientiſſima Dei prouidentia (qua Deus vt omnia adminiſtrat & ſingula in ſuum finem dirigit: ita media ordinat, quibus ad finem perueniendum eſt, & ſine quibus à fine aberratur) ſua culpa pereunt.

Sed ad verba Pauli redeamus. Deus vult omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

homines σωθῆναι,id eſt,ſaluari & ad cognitionem veritatis venire.

Quid,quæſo,illorum quæ enumerant aduerſarii hîc Paulus excludit ? an non in voluntate eſt εὐδοκία? an non propoſitum?an non Electio & prædeſtinatio? nónne hæc omnia in voluntatte Dei includuntur ? Certè his diuerſis vocabulis intelligitur eiuſdem voluntatis Dei conſtantia & immutabilitas. Cum ergo voluntatem nominat,qua vult omnes homines ſaluare, ſignificat & quod ſit ipſius propoſitum, ſaluare omnes,& elegerit eos, & prædeſtinauerit eos vitæ æternæ, ſeruata conditione. Habes itaque hîc voluntatem Dei, in qua continentur εὐδοκία, propoſitum, Electio & prædeſtinatio : habes ſubiectum, omnes homines : habes finem , ſalutem omnium. verum quia hæc voluntas, qua vult Deus omnes homines ſaluos fieri,eſt,vt diximus,Indefinita:ideo Paulus medium addit,videlicet,conditionem,quæ eſt cognitio veritatis,in qua fides includitur.

Iam ergo ſi Deus vult omnes ſaluari,iuxta promiſſionem gratiæ vniuerſalis, elegit etiam eos. Sed quãdo elegit? ante mundi conſtitutionem, ſicut eos pręſciuit. Quomodo elegit? in Chriſto,teſte Paulo Eph. 1. Elegit enim nos in eo, in quo nos dilexit. Sed nos non fuimus ante mundi conſtitutionem, quomodo ergo nos elegit ? Deus vocat ea quæ non ſunt, tanquam quæ ſunt, Rom. 4. vt qui præſciat omnia antequam fiant, & cui omnia futura ſunt præſentia, multò magis quam ea quæ oculis videmus,nobis præſentia ſunt.etſi ergo hic efficimur electi, quando credimus, tamen quia hoc ab æterno præuidit futurum Deus, dicitur nos elegiſſe ante conſtitutionem mundi.

Cur autem alii electi,alii reprobi ante mundi conſtitutionem dicantur, hæc vnica cauſa eſt. Deus omnium futurorum præſcius, proſpexit euenta, quæ ſuas

ſuas proprias cauſas habent, ex quo fit, quod in ſua præſcientia definitum habeat, qualis vniuſcuiuſque animus futurus ſit, qualis fides, qualis peruerſio. vnde ille Electus, hic reprobus ſit futurus. Non repulit Deus populum ſuum quem præſciuit, Rom. 11. hoc eſt elegit populum, quem præſciuit. præſciuit autem, non qui ex operibus, ſed qui ex gratia ſalutem erant quæſituri. Nam vt Deus concluſit omnes homines ſub peccatum, ita omnium vult miſereri, teſte Paulo, Rom. 11. Concluſit Deus omnes ſub peccatum, vt omnium miſereatur. an non hîc vtraque aſſeueratio æquè eſt vniuerſalis, illa de reatu, hæc de gratia? Gratia ergo verè vniuerſalis eſt. Quare & præſciuit eos omnes qui gratiam erant amplexuri. an non Petrus clarè docet Electionem fieri ſecundum præſcientiam Dei patris. 1. Pet. 1. ibi enim diſperſos Iudæos Electos ſecundum præſcientiam Dei patris pronunciat. Quid aliud vult Paulus Epheſ. 1? cum dicit, Elegit nos in ipſo, item prædeſtinauit nos per Ieſum Chriſtum, quam Deum ſecundum præſcientiam ſuam elegiſſe & prædeſtinaſſe ad vitam credentes in Chriſtum? Et Auguſtinus ait: propterea prædeſtinat Deus, quia quale futurum ſit, præſcit. ideo & Apoſtolus: Quos præſciuit & prædeſtinauit. idem alibi: Antequam faceret nos, præſciuit nos, & in ipſa nos præſcientia, cum nondum feciſſet, elegit. Eſt ergo præſcientia Dei, Regula Electionis & prædeſtinationis. Hoc ſimiliter confirmatur præceptis, promiſſionibus, & comminationibus diuinis. præcipit Deus omnibus vt obediant & credant: promittit omnibus vt accipiant & poſſideant. Comminatur omnibus ne negligant, & pereant. Deinde non eſt προσωποληψία apud Deum. Rom. 2. Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Rom. 10. Nam Deus eſt omnibus æqualis, æqualiter ſe habentibus: omne enim bonum æqualem habet naturam. Quare iuſticia Dei definitur κοινωνία μετ' ἰσό-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

πτος. huc accedit incarnatio filii Dei. Hic enim ideo omnibus hominibus naturæ ſocietate iunctus eſt, vt frater omnibus factus, ex communi omnium noſtrûm patre Adam natus, ſit ſaluator omnium, qui eum fide amplectuntur.

Sed quid hîc aduerſarii Gratiæ vniuerſalis? nobis obiiciunt verba Pauli 1. Cor. 1. videte vocationem veſtram fratres, quod non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt in mundo, elegit Deus, vt ſapientes pudefaciat, & ea quæ ſunt in mundo infirma, elegit Deus, vt pudefaciat ea quę ſunt robuſta, & ea quę ſunt in mundo ignobilia, & ſpreta, elegit Deus: & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt aboleret, & non glorietur vlla caro coram Deo. Reſpondeo, Paulus his verbis manifeſtè duo docet, quæ noſtram ſententiam confirmant, vnum quod abuſus donorum Dei, videlicet fiducia propriæ ſapientiæ, potentiæ, nobilitatis (vnde naſcitur gloriatio carnis) ſunt cauſæ abiectionis multorum, & non conſilium Dei nolentis mortem peccatoris. Alterum, quod humiles ſpiritu, nihil tribuentes ſuæ ſapientiæ, potentiæ, claritati, ſed vni Deo fide adhærentes in Chriſto, ſint Electi, vt in ſolo Deo glorientur, & non in carne. Quapropter nequaquam ad Parcarum tabulas, cum de Electione agitur, reſpicere oportet, ſed ad qualitatem animorum eorum, qui fiduciam ſalutis omnem in Chriſtum collocant. Hos enim Deus dicitur elegiſſe ante fundamenta mundi, idque propter euentum quem ipſe proſpexit. Electio proinde regitur præſcientia, qua Deus ab initio præſciuit, cùm fideles, tum incredulos futuros.

Sed inſtant aduerſarii, & obiiciunt nobis dictum ex 13. capite Actorum, in quo proram & puppim ſuæ cauſæ ponunt.

Crediderunt (ait Lucas) Quotquot erant ordinati ad vitam æternam.

Ergo

Ergo,inquiunt, qui non crediderunt,non erant ordinati ad vitam æternam.

Primum ad dictum Lucæ reſpondeo. vetus dictum eſt: Circumſtantia ſcripturæ illuminat dicta. περίστασις ergo loci, vnde hoc dictum deſumptum eſt, ſatis oſtendit, quis ſit eius ſenſus. Opponitur enim hoc dictum, Crediderunt, quotquot erant ordinati ad vitam æternam, errori Iudæorum qui inuidentes Gentibus annunciationem ſalutis per Paulum,exiſtimabant Meſſiam & ipſius beneficia ad ſe ſolos vt ordinatos ad vitam æternam pertinere,& non ad Gentes. Hunc errorem refutat Lucas adducto teſtimonio prophetico, de vocatione Gentium & vniuerſali Gratia. Poſui, (inquit) te in lucem gentium,vt ſis in ſalutem vſque ad extremum terræ. His verbis propheta ſignificat Deum ordinaſſe Gentes ad ſalutem æternam,modo admiſerinr lucem Gentium, hoc eſt, crediderint in Chriſtum,qui eſt lux mundi. Huc addit exemplum Antiochenorum, qui ex gentibus erant. Senſus ergo huius dicti eſt: Quotquot crediderunt,ordinati erant ad vitam æternam.Gentes crediderunt,vt videre eſt in Antiochenis.Ergo Gentes ordinatæ erant ad vitam æternam. Ordinationis proinde vocabulo vtitur Lucas, vt ordinem Diuinum de vocatione Gentium opponat errori Iudæorum,qui putabant ad Gentes non pertinere Meſſiam & eius beneficia. de hoc ordine loquitur etiam Paulus Rom. 16. vbi affirmat myſterium Euangelii ſecundum ordinationem æterni Dei patefactum eſſe, vt omnes gentes obediant fidei. Eſt ergo ordinatio & mandatum æterni Dei, vt omnes gentes credant Euangelio.proinde quicunque non credunt, ſua contumacia ordinationem Dei violant,& mandatum contemnunt.Breuiter,Lucas aliud non vult, quam Paulus,cum ait: Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Nam idem eſt Dominus omnium,diues in omnes qui in-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

uocant eum: omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quod ergo Lucas de ſingulis generum concludit appoſitè ad quæſtionem de qua agitur, hoc aduerſarii non rectè ad ſingula ſpecierum torquent, argumento conuerſionis per contrapoſitionem ſcilicet propoſitionis de ſingulis ſpecierũ, de qua hîc non agitur. Quomodo enim fieri poterat, vt Lucas contra morem Chriſti, contra exemplum Prophetarum, contra conſuetudinem Apoſtolorum & omnium miniſtrorum Dei tanquam reprobos condemnaret omnes, qui ad vnam atque alteram concionem Pauli & Barnabæ non conuertebantur? an non alii citius, alii tardius, alii iuuenes, alii ſenes conuertuntur, tametſi ſæpiſſimè ante conuerſionem audiuerant Euangelium?

Iam ad illationem veniam. Ergo (inquiunt) Qui non ordinati erant ad vitam æternam, non crediderunt. Concedo hanc illationem rectè intellectam. Ordinati enim vel non ordinati dicuntur propter euentum, qui habet ſuam propriam cauſam. Qui enim credunt dicuntur ordinati ad vitam æternam, propterea quod credant: fide enim Chriſtum apprehendunt donatorem vitæ æternæ. At qui non credunt, dicuntur non ordinati ad vitam æternam, propterea quod non credant, nam carent Mediatore: promiſſio enim gratiæ vt eſt vniuerſalis, ita & conditionalis. Sic enim Dominus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, Qui vero non crediderit, condemnabitur. idem Dominus Lucæ 13. ait: Niſi reſipueritis, omnes ſimiliter peribitis. Rom. 14. Scriptum eſt, Noli eſca tua illum perdere, pro quo mortuus eſt Chriſtus. item, Noli propter eſcam tuam deſtruere opus Dei. poteſt ergo credens, pro quo mortuus eſt Chriſtus, perire, ſi offenſus ſcandalo fidem abiicit: deſtruitur enim in eo opus Dei. Contra vero credens ſaluatur, modo fidem retineat: Nam opus Dei in eo manet

manet ſaluum. idem ergo homo credens & perire & ſaluari poteſt. Perire quidem, ſi fidem abiicit. Saluari vero, ſi fidem vſque ad finem vitæ retinet. Nam hæc eſt ordinatio, hoc eſt decretum Dei, quod quicunque crediderit & perſeuerauerit in fide vſque ad finem vitæ, ſaluus ſit futurus: Qui vero non crediderit, vel à fide ante mortem defecerit, ſit periturus.

Cæterum quiſnam ſit & dicatur electus, & quare, ex ſcripturis apertius diſcamus. Primum hoc tenendum eſt, quod electus non ſit participium, vt quidam falſo putant, ſed nomen habitus ſeu formæ hærentis in anima hominis credentis. Græcè enim dicitur non ἐκλελεγμένος, ſed ἐκλεκτὸς.

Matth. 20. Confertur regnum cœlorum patrifamilias, conducenti operarios in vineam ſuam, ſed facto veſpere quidam operariorum in Domini bona voluntate acquieſcunt grati, & agnoſcũt beneficium patrisfamilias gratuitum, nec ſe meritos quicquã fatentur, ſed ſola liberalitate patrisfamilias accepiſſe mercedem: alii ponderant merita ſua, nec ſunt contenti ſua ſorte, ſed murmurant aduerſus patremfamilias. Huic parabolæ Dominus ſubiungit: Quia multi ſunt vocati: Pauci vero electi, ἐκλεκτοί, ſignificans operarios fideles & ſubiicientes ſe voluntati patrisfamilias, electos eſſe. murmuratores autem, & merita ſua iactantes, reprobos. Hinc concluditur, quod qui ex fide ſeruit Deo humili corde, ſit electus. Qui vero ex dignitate laboris & merito mercedem petit, ſit reprobus.

Matth. 22. Confertur regnum cœlorum Regi facienti nuptias filio ſuo, qui cum ingreſſus videret diſcumbentes in domo nuptiali, vidit quendam non veſtitum veſte nuptiali, cui ait: Amice, quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? Huic etiam parabolæ ſubiũgit Dominus: Multi ſunt vocati: Pauci vero electi, ἐκλεκτοί: ſignificans electos eſſe qui ha-

bent veſtem nuptialem, ac reprobos, qui ea veſte carent. Iam autem veſtis nuptialis alia eſſe non poteſt, quam iuſtitia Chriſti, quam credentes fide induimus, & ſanctificatio quam regenerati per Spiritum ſanctum induimus, hoc eſt, noua obedientia. Ergo electus Chriſto dicitur, quiſquis ſincerè Euangelio obtemperat, hoc eſt, qui credit in Chriſtum, & ex fide quantum fieri poteſt in hac carnis infirmitate, bene operatur, & in fide & obedientia perſeuerat vſque ad finem. Nam ſi quis defecerit rurſus à fide, deſinit eſſe electus, & reprobus efficitur, donec redeat per pœnitentiam. Adam & Eua erant electi, & tamen reuera amiſerunt Spiritum ſanctum, & facti ſunt rei æternæ iræ, ſub qua manſiſſent niſi reſipuiſſent. Dauid erat electus, tamen reuera amiſit Spiritum ſanctum, & factus eſt reus æternæ iræ, donec rurſus reſipuit. Paulus 2. Tim. 2. ait: omnia ſuſtineo propter electos, vt & illi ſalutem conſequãtur, ſignificans haud dubiè poſſe electos frangi ſcãdalis & ſeduci. Quare & alibi Paulus ait de credentibus, id eſt electis: Qui ſtat, videat ne cadat. & Dominus dicit: qui perſeuerauerit vſque ad finem, hic ſaluus erit. Et Rom. 11. Si permanſeris in bonitate, alioqui excideris. Non igitur quærenda eſt noſtri electio in tabulis Parcarum, ſed in conſcientia cuiuſque. qui cum credit, & ex fide inchoat nouam obedientiam; ſicut iuſtus, ita verè electus eſt. Eadem eſt enim cauſa electionis & iuſtificationis. Cum Iohannes dicit filios Dei fieri, qui credunt: ſignificat credentes eſſe electos, cum dubium non ſit filios Dei (id eſt, membra Chriſti) eſſe electos. Elegit enim nos in Chriſto, Epheſ. 1. id eſt, elegit credentes in Chriſtum.

Quemadmodum ergo non, quod filii Dei fuerimus, credimus (eramus enim filii iræ antequam credidimus) ſed quia credimus, filii Dei noſcimur: ſi filii Dei per fidem in Chriſtum, igitur & electi in Chriſto.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ſto. itaque neque quia præſciti ſumus & electi, credimus, ſed quia credimus, præſciti & electi ad vitã cenſemur.

Habemus quinam ſunt & dicuntur electi, nempe credentes. iam videamus cur credentes electi dicantur. Nam hinc & gratiæ Dei & officii ſui & dignitatis admonentur fideles. Primum ergo credentes dicuntur electi, quia quos Deus ante mundi conſtitutionẽ præſciuit credituros, eos ex gratia in Chriſto elegit ad beatam vitam & æternam ſalutem, liberatos à morte & æterna damnatione. Deinde electi dicuntur, propterea quod ſegregati iam ſunt à prophano mundo: quod erepti ſunt de ſocietate Diabolorum: quod iuncti ſunt Deo ſpiritu fidei, à quo per peccatum ſeiuncti erant: quod facti ſunt ſocii non ſolum omnium timẽtium Deum ex fide in hac vita, verumetiam omnium piarum animarum, & caſtiſſimorum Angelorum in cœlo, qui mirum in modum lætantur de ſocietate noſtri cum illis, adeò vt gaudeant in cœlo ſuper vno peccatore reſipiſcente & adiungente ſe eorum ſocietati, vt ſimul Deum glorificent in omnem æternitatem. Hęc electorum ſocietas ſancta Eccleſia nominata eſt, quæ 1. Ioh. 1. κοινωνία ſanctorum, ſicut & in ſymbolo Apoſtolorum, definitur. Hinc moneamur, vt gratis mẽtibus gratiam Dei in Chriſto agnoſcamus, & prædicemus, vt vitam inſtituamus filiis Dei dignam, vt caueamus ne per inſidias Diabolorum, mundi, & propriæ carnis, tanta felicitate excidamus ingrati.

Iam duas inter ſe quæſtiones conferamus, quarum prior eſt, an credimus, quia ſumus electi. Poſterior, an ideo electi ſumus, quia credimus.

Prioris affirmatio, videlicet electi ſumus, ergo credimus, mittit nos ad Zenonem, Stoicos, & eorum filios. Poſterioris affirmatio, videlicet, credimus, ergo electi ſumus, mittit nos ad Moſen & Prophetas, ad Chriſtum & Apoſtolos, hoc eſt, ad verbum patefa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ctum in Propheticis & Apoſtolicis monumẽtis. Nam de voluntate Dei ſolummodo ex verbo iudicandum eſt.

Eſt ne ergo vera vtraque collectio: Electi ſumus, ergo credimus: & credimus, ergo electi ſumus? Hîc admonendi ſumus de diſcrimine neceſſitatis conſequentis & conſequentiæ. Neceſſitas conſequentis eſt neceſſitas rei, quę res ſequitur ex cauſa antecedente neceſſaria. Quando ergo propoſitio aliqua habet cauſam antecedentem neceſſariam, eſt & ipſa neceſſaria neceſſitate conſequentis, vt hæc propoſitio: Cras ſol orietur, eſt neceſſaria neceſſitate conſequentis, quia habet cauſam neceſſariam, ordinem naturalem diuinitus ſancitum. Neceſſitas conſequentiæ tantum eſt neceſſitas non rei, ſed eius quod rem poſitam ſequitur Dialectica neceſſitate, vt, ego ſcribo: Ergo hoc Deus ab æterno præuidit. Quando ergo propoſitio adiuncta conditione fit neceſſaria, quæ ſine conditione eſt contingens, neceſſitate conſequentię neceſſaria eſt. Si ergo credo, Deus pręſciuit me crediturum, eodem modo poſito conſequente, ponitur res: Si Deus præuidit me crediturum, ego credam, neceſſitas conſequentiæ eſt. Hæc proinde propoſitio, ego credo, eſt neceſſaria non ex præſcientia, tanquam antecedente cauſa (præſcientia enim Dei non eſt cauſa euentuum) ſed tanquam ex neceſſitate facti ad factũ. Iam reſpondeo; vtraque cõcluſio vera eſt & neceſſaria. Prior quidem, electi ſumus, ergo credimus, neceſſitate conſequentiæ. Poſterior vero, credimus, ergo electi ſumus, neceſſitate conſequentis. Nã Chriſtus, quem fide apprehendimus eſt electionis noſtræ ad vitam cauſa propria, neceſſaria antecedens. Quia ergo in vno Chriſto tota noſtræ ſalutis ſubſtãtia quærenda eſt, in eodem etiam quærenda eſt noſtræ electionis certitudo. Baptiſta, vt eſt Ioh. 3. clarè hãc ſententiam confirmat, diſcernens inter electos & reprobos,

bos, his verbis: Qui credit in filium, habet vitam ęternam (hæc tantum electorum eſt) qui autem non credit in filium, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum (hoc ſolummodo reproborum eſt) electi igitur ſunt credentes: nam vt hi ſoli in via ſunt, ita vitam æternam obtinebunt. at qui non credunt, reprobi ſunt, quia extra viam ſunt, quare manēt ſub ira Dei æternis ſuppliciis adiudicati. Hoc ipſum vult Dominus, cum ait: ego ſum via & veritas, & vita; vnde Auguſtinus ſub perſona Chriſti ait: vis non errare? ego ſum via: vis non falli? ego ſum veritas: vis non mori? ego ſum vita. teneas itaque mi frater hanc tuæ ſalutis anchoram, & nullis tempeſtatibus à portu ſalutis abripieris, nihil habens commune cum cerebroſis quibuſdam, qui prætextu arcanæ prædeſtinationis, vel hanc vnicam electionis, & ſalutis viam negligunt, vel ſecurius viuūt ſpectro fidei ſe oblectantes, vel deſperationis gurgite abſorbētur particularem gratiam ad ſe non pertinentem ſomniantes.

Iam autem cum quis electus eſt, etiam prædeſtinatus eſſe ſignificatur, id eſt, ante fundamenta mundi præordinatus ſeu præfinitus. ad quid? ad afflictiones & gloriam. Sic enim Paulus Rom, 8. docet, cum ait: Nam quos præſciuit, etiam prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Deus ſiquidem (vocans ea quæ nō ſunt, tanquam quæ ſunt) ordinauit ſuos ad ea omnia, quæ futura erant in Chriſto, vt ei & in cruce, & in gloria ſimiles fierent: ita tamen vt ipſe principem locum obtineat inter fratres, tam in perferenda cruce, quam in gloria, hoc eſt, in afflictionum fructu capiendo.

Quod contra vniuerſalē Gratiam adfertur ex Paulo de figulo, videlicet an non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud vero in ignominiam, noſtram ſenten tiam manifeſtè cōfirmat. vt autem hanc collationem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

rectè intelligamus, notetur regula Chryſoſtomi. Nõ oportet ſimilitudines ita accipere, vt in omnibus partibus quæ conferuntur, fiat comparatio: ſed tantum ſpectandum eſt, cuius gratia adductæ ſunt. Et Auguſtinus ait: Similitudines in quocunque loco ſunt, circumſtantia ſui exponuntur. ex circumſtantiis itaque loci apud Paulum patet, quod hic inſtituatur ſolummodo comparatio potentiæ Dei ad reprimendũ ſuos hoſtes, & infirmitatis hominum ad reſiſtẽdum Deo. Nec vltra hæc collatio extendenda eſt, ſicut Ieremiæ cap. 18. vnde hæc ſimilitudo deſumpta eſt, patet, vbi oſtendit Deus in manu ſua eſſe contemptores verbi ſui poſſe perdere, eoſdem autem reſipiſcentes poſſe ſaluare tam facile, atque figulus poteſt fingere & refingere ſua vaſa ex eodem luto deſumpta.

Quod autem addit Paulus de vaſis ignominiæ & vaſis honoris, de vaſis iræ & miſericordiæ, etiam ex Ieremia intelligitur. Sic enim ſubiungit Propheta: Sin autem conuertitur Gens illa à malo ſuo, contra quod locutus ſum, pœnitebit me mali, quod cogitaueram facere ei. & mox: Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam, pœnitebit & me illius boni quo conſtitui illi benefacere. Hinc palam fit quis ſit vas iræ, quis ignominiæ, nempe impius. Sed de hoc apud Ezechielem dicit Dominus: Si dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam. vita viuet, & nõ morietur: Item, Impietas impii non nocebit ei, in quacunque hora conuerſus fuerit ab impietate ſua. Item, Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur à via ſua mala, & viuat. 2. Tim. 2. In magna domo ſunt vaſa, quędam quidem in honorem, quędã vero in cõtumeliam. Si quis ergo emũdauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatũ. emundatio hæc non fit niſi per ſanguinem Chriſti quo aſperguntũr verè reſipiſcentes. Quoties igitur peccator, quãtumuis enormis reſipiſcit, ex vaſe contumeliæ & iræ fit vas hono-

ris &

ris & miſericordiæ, ſicut contra qui eſt vas honoris & miſericordiæ, cum volens & ſciens peccato indulget, vaſtat conſcientiam, & amiſſa fide fit vas iræ & cõtumeliæ. Ezech. 33. Iuſtus non poterit viuere in quacunque die peccauerit. Ergo fit vas iræ & contumeliæ.

Obiicitur: Non eſt volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei. Periſtaſis loci hanc obiectionem ſoluit. Agit enim Paulus contra eós, qui ex ſua dignitate & meritis operum quærebant ſalutem. Nam eſt illatio generis ab exemplo ſingulari, ac ſi diceret: Quemadmodum collatio iuris primogeniti pendet non ex voluntate Iſaach, qui carnali affectu prætulit Eſau Iacobo fratri; non ex curſu Eſau, qui merito ſuæ venationis voluit flectere patrem, vt ſibi ius primogeniti cõferret, ſed pendet ex propoſito Dei qui Iacob quidem elegerat, vt eſſet primogenitus, Eſau vero repulerat, non quidem à ſalute, ſed à iure primogeniti in vna familia patris Iſaach. Sententia ergo verborum Pauli eſt; Non eſt volentis & currentis, ſcilicet ſecundum carnem; nam caro volens propriam iuſtitiã ſtabilire, nititur dignitate propria & meritis operũ; ſed eſt volentis & currentis ſecundum fidem promiſſionis. hæc agnoſcens propriam indignitatem & meritum mortis, nititur miſericordia Dei gratuita & merito mediatoris Ieſu Chriſti, cuius obedientia ſibi imputata iuſtificatur. Annon Paulus requirit voluntatem & curſum, cum ait Gal. 5. Currebatis bene (id eſt, ſecundum fidem promiſſionis. malè ſiquidem vult & malè currit, qui ſecundum dignitatem & merita propria vult & currit, vt Eſau) quis vos impediuit veritati obedire? Heb. 12. Per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen. & 1. Cor. 9. Sic currite vt comprehendatis. an nõ de ſeipſo ait Paulus: Curſum conſummaui, fidem ſeruaui?

Huius rei admonebat Iudæos circumciſio, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

fuit Sacramentum non ſolum amputationis, gloriationis,& fiduciæ carnis,verumetiam fiduciæ, miſericordiæ & gloriationis in Chriſto, cuius ſanguine effundendo abluebantur à peccatis: cuius iuſtitia iuſtificabantur: cuius ſpiritu ſanctificabantur: cuius poteſtate expectabant exuſcitationem a mortuis ad vitam beatam & æternam. Hunc ergo Chriſtum promiſſum non voluntate carnis, non curſu, ſed ſola fide (quæ ex prædicatione promiſſi ſeminis, in qua Spiritus ſanctus erat efficax, concipiebatur) amplectebantur & poſſidebant, vt ipſorum eſſet propitiator, iuſtificator, ſanctificator, redemptor. Heb. 11. Eadem prorſus eſt ratio noſtri baptiſmi, qui & ipſe Sacramẽtum eſt noſtrę vnionis cum Chriſto, ablutionis à peccatis per ſanguinem Chriſti, iuſtificationis per obedietiam, ſanctificationis per ſpiritum, & redemptionis per potentiam, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Rom. 6. 1. Cor. 1.

Credentes itaque nullum ſuum meritum agnoſcunt, niſi mortis & damnationis, ſed de ſolius Chriſti merito gloriantes, &, vt noua creatura in Chriſto nouam meditantur vitam. Sic enim ſcriptum eſt Eph. 2. Gratia ſaluati eſtis, (ſcilicet liberati à peccato & miſeria, & donati iuſticia & gloria) per fidem (qua apprehenditur iuſticiæ & ſalutis Author) & hoc non ex vobis: donum enim Dei eſt. Non ex operibus, ne quis glorietur: ipſius enim creatura ſumus, creati in Chriſto ad opera bona, quæ præparauit Deus vt in iis ambulemus. atque hoc eſt quod Paulus Rom. 9. ex 33. capite Exodi vrget aduerſus tumidos Iudæos qui de prærogatiua carnis dignitate & meritis gloriabantur. miſerebor, ait Dominus, cui miſertus fuero, & miſerabor quẽ miſeratus fuero, quaſi dicat: Hæc eſt bonitas illa Dei (id eſt Gratia & miſericordia) quā Deus cõmendat Moſi, videlicet quod ſine meritis hominum & abſque omni dignitatis reſpectu gratioſus ſit, & miſerea-

miſereatur quorum vult. vult autem gratioſus eſſe, & miſereri iuxta ſuum verbum pauperis & contriti corde, ac trementis ad ſermones ſuos. Eſaiæ 66. ideo Chriſtus patris interpres ait Matth. 11. venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis: ego reficiam vos. Hoc illuſtribus exemplis declarat Paulus Rom. 9. Cum nondum (inquit) nati fuiſſent (ſcilicet Eſau & Iacob) aut aliquid boni egiſſent aut mali, (vt ſecundum Electionem propoſitum Dei maneret) non ex operibus, ſed ex vocante, dictum eſt Rebeccæ, Maior ſeruiet Minori. ab hoc exemplo ſumptum eſt dictum Iohannis, Iohan. 1. Quotquot receperunt eum dedit illis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomen eius, qui non ex ſanguinibus, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Quare & nos hoc dicto illuſtremus exemplum à Paulo adductum. Non vtique iuuit Eſau, quod natus fuerat ex ſanguinibus, id eſt, ſeminibus Iſaach & Rebeccæ, ſanctorum parentum, vt conſequeretur benedictionem: nec profuit illi voluntas carnis patris ſui Iſaach, qua Eſau prætulit, vt primogenitum & ſibi vtiliorem propter venationem, præterito & quaſi ſpreto Iacobo: nec voluntas viri, hoc eſt, Eſau præclara facta quibus confidebat, & multis modis ſuperabat fratrem ſuum, valuerunt ei benedictionem conciliare, vt præferretur fratri Iacobo. Quare hoc? vt ſecundum Electionem propoſitum Dei maneret.

Porro exemplum Iacob & Eſau hoc modo accommodabitur. Promiſſio ſingularis facta Iacobo, præterito Eſau, typus fuit promiſſionis vniuerſalis factæ omnibus credentibus, pręteritis incredulis. Sicut ergo Iacob conſecutus eſt ius primogeniti ex gratia propter promiſſionem & electionem, præterito Eſau qui promiſſionem non habuit: ita omnes credentes accipiunt ius filiorum Dei propter promiſſionem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

& electionem vniuerſalem (dedit poteſtatem [ait Iohannes] filios Dei fieri omnes qui credunt in nomen eius, non qui ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt) præteritis incredulis. atque hoc pacto propoſitum Dei manet ſecundum Electionem, non ſolum in ſingulari, verumetiam in vniuerſali promiſſione. Eadem eſt ratio exempli Iſaach & Iſmaelis.

Quod autem addit Paulus ex Malachia, Iacob dilexi; Eſau vero odio habui, hunc habet ſenſum. Iacob & Eſau typi fuerunt duorum populorum, videlicet Iſraelitarum qui à Iacob, & Idumæorum qui ab Eſau propagati ſunt. illos dilexit, id eſt, elegit Dominus in ſuum peculiarem populum, ex quo naſceretur Chriſtus, quod beneficium Malachias exprobrat ingratis poſteris Iacob. Hos odio habuit, id eſt, neglexit & præteriit, vt non iſto pacto haberentur populus Dei electus & peculiaris: non quod non ex vtriſque multi ſalutem conſequerentur, ſed & conſtaret ex quibus maioribus promiſſus Meſſias naſceretur. neque hinc aliud concludi poteſt, quam quod vt dona Dei ſint gratuita, & non pendeant ex hominum dignitate aut meritis, ſed ex ſola miſericordia erga omnes, qui promiſſionis verbum fide amplexi: ita ingratitudo Iudæorum fuerit cauſa reiectionis eorum.

Inſtant: Rom. 9. ſcriptum eſt. Si fuerit numerus filiorum Iſrael tanquam arena maris, reliquiæ ſaluabuntur, hoc eſt, Etſi infiniti fuerint Iudæi, tamen pauci ex illis ſaluabuntur. Reſpondeo. Hæc prædictio prophetæ, non cauſa ſed indicatio eſt abiectionis Iudæorum, quæ abiectio ſuam propriam cauſam habet, videlicet contumaciam Iudæorum aduerſus Chriſtum, quemadmodum ipſe Paulus apertiſſimè docet, cum ſubiungit, propter quid? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus. impegerunt enim in lapidem offenſionis, ſicut ſcriptum eſt: Ecce pono

in Zion lapidem offenſionis & petram ſcandali, & omnis qui credit in eum non pudefiet. Horum verborum ſenſus eſt, quoniam plerique Iudæi Chriſtum contempſerunt (in quem quiſquis crediderit, ſiue Iudæus ſiue Gentilis fuerit, non fruſtrabitur ſua ſpe) abiecti ſunt iuſto Dei iudicio.

Sed fortius adhuc impugnant noſtram ſententiam de vniuerſali Gratia. Deus, inquiunt, facit homines peccare, ergo vult eorum mortem, quę iuſta peccati pœna eſt. Iam ſi facit Deus homines peccare, vnde in mortem incurrunt, non poſſunt dicta prophetæ, Nolo mortem peccatoris; & Pauli, Deus vult omnes homines ſaluos fieri, vniuerſaliter intelligi. Reſpondeo, & nego antecedens huius argumenti. clara eſt vox pſalmi, quam vt immotum principium omnes pios amplecti oportet, videlicet, Non Deus volens iniquitatem, tu es. Deinde diſtinximus inter ea, quæ Deus vult definitè, quæ non poſſunt aliter fieri, & ea quæ vult indefinitè, quæ vult ſeruata conditione, & mediis ad finem ordinatis, & non vult, ſi conditio non ſeruetur.

Verum aduerſarii antecedens probare contendunt teſtimoniis ſcripturæ. Ezechielis 14. ſcriptum eſt, & propheta cum ſeductus fuerit, & locutus fuerit verbum (falſum) ego Iehoua ſeduxi prophetam illum: & extendam manum meam ſuper eum, deleboque eum de medio populi mei Iſrael. Reſpondeo. Certum eſt Deum non punire quod fecit: certum eſt etiam Deum non velle iniquitatem. Cum ergo huius prophetę iniquitatem punit Deus, non poteſt fieri, vt auctor ſit iniquitatis ipſius. Senſus ergo prophetę eſt: Ego ſeduxi permittendo, vt pro cupiditatis ſuæ meritis vaticinaretur, & declarando pœna ipſi illata, impoſtorem eum fuiſſe.

Præterea obiiciunt, quod narratur de Pharaone, Exod. 9. Deus, inquiunt, indurauit cor Pharaonis. Er-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

go non ſolum voluit Deus, ſed impulit illum vt peccaret. Reſpondeo. In Exodo ſcribitur vtrumque, quod & Deus indurauerit cor Pharaonis; & quod Pharao indurauerit cor ſuum. Ergo neceſſe eſt, vt ſit diuerſus modus indurationis in Deo & in Pharaone. Explicanda eſt itaque hæc diuerſitas, ita vt iuſticia quidem Deo, iniquitas vero Pharaoni tribuatur. Quamobrem non eſt putandum quod Deus indurauerit Pharaonem effectiué, ſed permiſſiuè ſolummodo. Quo pacto, quæſo, fieri poteſt, vt is quenquam induraret efficaciter, qui omnium vult ſalutem? an non hoc eſſet contraria velle & facere? quo nihil eſt abſurdius. Quare cum Deus vult omnes homines ſaluos fieri, nequaquam exiſtimandum eſt, quod aliquem violenter deteriorem reddat. Etſi autem indurationis occaſio benignitas Dei ſæpe exiſtit: vt blanda patrum ſegnes facit indulgentia natos: eius tamen vera & effectrix cauſa in homine eſt abuſus lenitatis Dei, qua vindicta differtur. nam cum lenitate Dei homines inuitentur ad reſipiſcentiam, multi ea ad ſecurius peccandum abutãtur. Sic enim ſcriptum eſt. Rom. 2. An diuitias benignitatis, tolerantiæ, & lenitatis Dei contemnis, ignorans q, lenitas Dei te ad reſipiſcentiã inuitet? ſecundum autem duritiam tuam & non reſipiſcens cor, theſaurizas tibi iram in diem iræ & reuelationis iuſti iudicii Dei. Quid hac demonſtratione euidentius? Deinde quod effectiuè Deus non indurauerit cor Pharaonis, ex eo manifeſtum eſt, quod Deus neque mortem peccatoris velit, neque cauſam mortis, quę eſt iniquitas. Permiſſiuè igitur (quia mala permittit fieri in ſuam gloriam) Pharaonem durauiſſe putandus eſt, dum eum contumaciter & præfractè ſibi reſiſtere, voluntatem ſuam contemnere, ac deſiderio cordis ſui obſequi permittit. idque, vt Baſilius ait, Longanimitate pœnæque dilatione eius malitiam intendens, vt ad extremum vſque finem, nequi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

tia eius aucta, diuinum aduerſus eum iudicium iuſtum appareret. Pharao proinde volens cor ſuum indurauit, alioqui nec ipſius culpa eſſet vlla, nec pœna iuſta, qua induratus punitus eſt. Euſebius ait, non violentia compellentis, ſed clementia relaxantis, indurationis Pharaonis occaſio fuit. Nequaquam enim auſteritas Dei indurat cor malorum, ſed bonitas, lenitas, indulgentia. Siquidem mali dum illis parcitur, fiunt deteriores,: quia in ſeruo contemptum nutrit impunitas. Eodem modo multos hoc die indurat Dominus, vt manifeſtè apparet in omnibus hominum ſtatibus. Quare nobis magis vigilandum & orandum eſt, ne nos Deus noſtris deſideriis permittat, ſed ſua nos gratia ſemper in timore ſui nominis conſeruet. Huc pertinet exhortatio Pauli. Heb. 3. adhortamini vos ipſos per ſingulos dies, vt non obduretur quis fallacia peccati. item, Nolite obdurare corda veſtra. vt ergo lenitas Dei ſolummodo eſt occaſio; ita ἀπάτη peccati eſt vera cauſa indurationis impiorũ, qui ſua ſponte ſe indurant, ſeducti à propriis affectibus.

Sed cur Deus hoc permittit? Cur non impedit cum ſit omnipotens? Hoc tribuendum eſt prouidentiæ ipſius. Nequaquam enim Deus hoc permitteret, ſed impediret potius, ſi malis operibus hominum benè vti non poſſet, vt ſuæ prouidentiæ ſeruiant in gloriam ſuam. vt enim bonis operibus Dei nos ſæpe malè vtimur: ita ille malis operibus noſtris ſemper benè vtitur. Quocunque ergo nos vertimus, cum noſtra bona opera tum mala prouidentiæ Dei ſeruiunt. Tenenda eſt itaque Regula: Deus omnia opera noſtra ordinat in ſuã gloriam, bona quidem vt fiant, mala vero cũ facta ſunt. Nequaquã enim ordinat mala vt fiant, etſi præſciat, ſed facta dirigit ſapienter in ſuum finem, qui eſt, vt ſeruiant gloriæ ſuæ, & ſaluti hominum: ita fit ſemper voluntas Dei, ſiue benè ſiue malè facimus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Prouerb. 16. Omnia operatus eſt Dominus propter ſemetipſum, etiam impium ad diem malum. Reſpondeo. Operatus eſt, non ad impietatem, vt ex dictis patet, ſed ad pœnam impii referendum eſt. Nam punire impios ad Dei gloriam refertur, vt pœna Pharaonis Deus glorificatur.

Dauid prædixit Iudam proditurum Dominum ac Magiſtrum ſuum, & Chriſtus prædixit Iudæos Chriſtum interfecturos. Ergo aliter fieri non poterat: Quare Deus & Iudæ proditoris, & Iudæorum interficientium Chriſtum peccati author fuit. Reſpondeo; Prædictio prophetica non eſt vlla cauſa euentus, ſed indicatio tantùm. Quapropter nec Iudas Chriſtum prodidit, nec Iudæi Chriſtum interfecerunt, quia vtrumq; erat prædictum à prophetis & à Chriſto: ſed ideo prædictum fuit à prophetis & à Chriſto, quia Iudas erat Chriſtum proditurus, & Iudæi erant Chriſtum interfecturi. Nec mirum ſi quorum malitiam præuidit, Deus illorum facinora prædixit, quibus vſus eſt tanquam inſtrumentis ad ſalutis noſtræ myſterium perficiendum. Quia ergo Deus præuidit euentum, qui cauſam habuit malitiam Iudæ & Iudæorum, prophetæ ipſius ſpiritu afflati, hoc prædixerunt. Auguſtinus ait: Non ideo hoc fecit Chriſtus, q̃a propheta prædixit, ſed ideo propheta prædixit, quia hoc erat Chriſtus facturus. Sic de multis aliis prædictionibus iudicandum eſt. Cum ergo dicitur, Euentus prędictionis propheticæ eſt neceſſarius: Reſpondeo, eſt neceſſarius quidem, ſed neceſſitate conſequentiæ, id eſt facti. Omnia enim dum fiunt, neceſſaria ſunt. Deus enim dum præuidit malitiam & contumaciam Iudæ & Iudæorum eam tanquam tum fieret, præuidit. Nam omnia Deus in ſuo æterno, ac ſi præſentia eſſent, videt.

Nabuchodonoſor cum ſua culpa malus eſſet, & ſpiraret cædes & latrocinia, & exercitum aduerſus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Syros educeret, Deus ipſius malitia vſus eſt in gloriã ſuam, atque illum impulit, vt Iudæos inuaderet, vt iſto pacto puniret populum ſuum à ſe deficiẽtem ad Idola. Sic Deus tyrannorum malitiam ſæpe cogit gloriæ ſuæ, & ſapienti prouidentiæ ſeruire, etſi ipſi tyranni hæc minimè cogitant aut cupiunt: quare Deus etiam illos punit, vt transgreſſores ſuæ legis.

Multi cum hodiè vident ſurſum ac deorſum ferri omnia & plena eſſe confuſionibus, incipiunt dubitare de prouidentia Dei. Sic enim apud ſe ratiocinantur: Si Deus rerum humanarum curam haberet, nequaquam permitteret omnes hominum ſtatus tantis malis inuolui. imò hoc ipſum prouidentiæ diuinæ opus eſt, iſto modo graſſantia peccata in humano genere punire. Deus aliquando Magiſtratu, ſi quis in ſe auarus eſt & tyrannicus, vtitur in ſuam gloriã, quando videlicet eius malitia & tyrannide tanquam inſtrumentis vtitur, quibus caſtigat ſubditorum petulantiam, quod ſi non faceret, nemo pius tranquillè viueret. videmus quam ſit miſera plebecula, quam attenta vſuris & iniuſtis lucris captandis, quam ſit prona in omne ſcelerum genus. Quare Magiſtratus etiam impius ad hos aliquo modo cohercendos excitatur diuinitus, vt aliqua ſaltem externa diſciplina conſeruetur propter Eccleſiam. & profectò eſſent ſubditi multo petulantiores, niſi aſperiori hoc freno cohercerentur. atque ita verum eſt dictum: Sæpè malos mali bonos faciunt. An non hîc tyrannica ſæuitia ſuperiorum in ſubditos, ſeruit ſapienti prouidentiæ Dei? verum hîc temperamentum obſeruetur, quo Deus ita temperat adminiſtrationem mundi. vt ſemper aliquos pios & ſanctos gubernatores admiſceat malis, in piorum conſolationem & tutelam, ne prorſus præteriti à Deo eſſe videantur. Quod ſanè magnum prouidentiæ opus eſt, quod ſi non agnoſcimus grati, admodum ſtupidos nos eſſe neceſſe eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Porro qui ſentiunt Deum ideo voluiſſe miſeriam hominum, vt oſtenderet ſuam miſericordiam, & ideo ordinaſſe peccatum, vt declararet ſuam potentiam, in craſſo errore verſantur, & de Deo ſceleratiſſimè cogitant. Nam cum Deus ſit bonus & iuſtus, imò ipſa bonitas & iuſticia, nec miſeriæ humanæ cauſa eſt, nec vult peccatum. Hic proinde tenendum eſt, quod ſupra dixi, Deus non ordinat malum, vt fiat, ſed poſtquam factum eſt, illud ordinat in bonum finem, quod eſt ſapientis ipſius prouidētiæ opus. Deus iuſtus & bonus & liber, condidit hominem ad ſuam imaginem, hoc eſt iuſtum, bonum & liberum: ſed poſtquã libertate ſua abuſus eſt homo, deſiit eſſe bonus & iuſtus, & factus eſt ſeruus. Nam cùm liberè peccaſſet, bonitatem & iuſticiam amiſit, & incidit in ſeruitutem, hoc eſt, miſeriam, iuſtam peccati pœnam. Hic opus erat Dei miſericordia, & iuſticia, vt ab iſta miſeria liberaretur homo. Non ergo Deus cauſa fuit peccati hominis, cuius iuſta pœna eſt miſeria, ſed homo ipſe ſibi cauſa ſuæ miſeriæ fuit. Homo bonus non vult aliquem miſerum, vt exhibeat ei miſericordiam. Iudex bonus non vult aliquem peccare, vt illum puniat. Sed homo bonus miſero, quem vellet eſſe felicem, præſtat miſericordiam: & iudex bonus, iniuſto, quem vellet eſſe iuſtum, infert pœnam iuſtam. Sic Deus homini miſero facto ſua culpa, præſtat miſericordiam. & iniuſto ſua voluntate effecto, infert pœnam iuſtam. Auguſtinus noſtram ſententiam confirmat; cum ait: Qui vt faciat miſericordiam, optat eſſe miſeros, crudelem habet miſericordiam: quomodo ſi Medicus, vt exerceret artem ſuam, optaret multos eſſe ægrotos, crudelis eſſet medicina.

Sed obiiciunt rurſus nobis dictum Pauli, Rom. 9. Scriptura dicit Pharaoni, in hoc ipſum excitaui te, vt oſtenderem in te potentiam meam. Reſpondeo. Deus excitauit Pharaonē, hoc eſt, Deus fecit Pharaonem

nem

nem regem. an non hoc magnum beneficium Dei erga Pharaonem? additur, vt oſtenderem in te potentiam meam. Hic VT particula, euentum, qui habuit cauſam contumaciam Pharaonis aduerſus DEVM, & non finem declarat. inuenit enim Deus Pharaonem crudelem ſui populi hoſtem, cui pergenti in ſua contumacia, Deus pœnam minatur. Nam quia Pharao inſurrexit contra Deum ſua voluntate & curſu, Dei manu proſtratus in mari rubro, periit. neque enim impedire manum Dei potuit ipſius peſſima voluntas & curſus, quo ſe illi oppoſuit. Huic deinde facto duos fines apponit Apoſtolus, vnum, vt oſtendat potentiam Dei punientis in reprobos; alterum, vt prædicetur nomen Dei in vniuerſa terra, videlicet, quod ſit vltor ſcelerum eorum, qui aduerſus ſe ſunt contumaces, & miſericors in eos, qui obediunt voci ſuæ. Non ergo Deus fecit Pharaonem contumacem, ſed contumacem ſua voluntate factum, potenti manu repreſſit, ac puniuit, omnibus Tyrannis in admonitionem. abſit proinde à piis mẽtibus, putare Deum alicuius peccati authorem eſſe. Deteſtanda eſt opinio (ait Auguſtinus) quæ credit Deum cuiuſquam malæ actionis aut voluntatis eſſe authorem. Et Fulgentius ait: Deus non eſt vltor eorum, quorum eſt author.

Abutuntur etiam ad euertendam gratiam vniuerſalem dicto Chriſti Ioh. 17. Non pro mundo oro. reſpondeo: Chriſtus orat pro iis, pro quibus ſe offert hoſtiam. offert autem ſe hoſtiam pro toto mundo, Ioh. 1. Agnus Dei tollens peccatum mundi. Ioh. 3. Sic Deus dilexit mũdum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. 1. Ioh. 2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantum, ſed pro totius mundi. Cur ergo hic Dominus ait: non pro mũdo oro? Dominus hîc loquitur de ea parte mundi, cu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ius princeps iam iudicatus eſt, id eſt, de conciliabulo Iudæorum auerſantium doctrinam Chriſti, accuſantium & crucifigentium Chriſtum, atq; eius victimam pro ludibrio habentium. pro his ergo qui erant iam ipſo facto propter contumaciam ſuam à Deo condemnati, non orat Dominus, ſed eos cum ſuo principe Diabolo pro condemnatis habet: exciderāt enim gratia oblata omnibus, propter ſuam contumaciam & blaſphemiam in Spiritum ſanctum, Mar. 3.

Quoniam autem ſunt plura dicta Pauli in Epiſtola ad Romanos ſcripta (cuius argumentum eſt, peccatum arguere, veram iuſtificandi rationem docere, ſanctificationis neceſſitatem cum ſuis effectibus indicare. Breuiter, pœnitentiæ partes declarare) ex quibus aduerſarii ſophiſticè extruunt concluſiunculas aduerſantes noſtræ ſententiæ de Gratia vniuerſali, quam defendimus, opponimus eis clariora dicta Apoſtoli, quibus illuſtrantur quæ obſcurius dicta videntur, ſecuti regulam Tertulliani, Secundum plura pauciora ſunt intelligenda: & ne vnus ſermo alia multa ſubuertat, ſecundum omnia potius, quam aduerſus omnia intelligendus erit.

Cap. 1. Paulus finem ſui Apoſtolatus commendans Romanis, ait: Accepimus gratiam & Apoſtolatum in obedientiam fidei in omnibus gentibus, hoc eſt, vt omnes gentes obediant fidei, ſeu credant Euangelio. in quem finem? vt ſaluentur; finis ſiquidem fidei eſt ſalus credentium.

Idem Apoſtolus finem patefacti Euangelii indicat, Rom. 16. cum ait: Quod (ſcilicet myſterium) patefactum eſt per ſcripturas Prophetarum ſecundum ἐπιταγὴν, id eſt, ordinationem æterni Dei, in obediētiam fidei in omnibus gentibus, hoc eſt, Euangelium patefactum eſt ordinante Deo, vt omnes gentes obediant fidei, id eſt, credant, quo ſaluentur: ita finis patefacti Euangelii & Apoſtolatus Pauli vnus & idē eſt.

Eodem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Eodem pertinet definitio Euangelii, Rom. 1. Euangelium eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti cum Iudæo, tum Gentili.

Rom. 2. Gloria, honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Non enim eſt perſonarum acceptio apud Deum. Quicunq; enim, &c.

Rom. 3. Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes qui credunt. Non enim eſt diſtinctio; omnes enim peccauerunt.

Roman. 3. An Iudæorum Deus tantum? nonne & Gentium? certè & Gentium; quoniam vnus Deus eſt, qui iuſtificabit circumciſionem (id eſt, Iudæos) ex fide; & præputium (id eſt Gentes) per fidem.

Rom. 5. Sicut per vnius delictum (iudicium venit) in omnes homines in condemnationem: ſic & per vnius iuſtitiam (gratia venit) in omnes homines, in iuſtificationem vitæ.

Roman. 5. Vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia, vt ſicut regnauit peccatum per mortem, ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam per IESVM CHRISTVM Dominum noſtrum.

Rom. 10. Dicit enim ſcriptura: Omnis qui credit in illum, non pudefiet; Non enim eſt diſtinctio Iudæi & Græci. Nam idē Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum: omnis enim quicunq; inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Libet hęc Pauli verba altius introſpicere. Nam cōtinent ſummam Epiſtolæ ad Rom. adeoq; totius ſcripturæ, & planiſſimè concludunt doctrinam Eccleſiarum noſtrarum de vniuerſali Gratia.

Sunt autem quinque ſpectanda in his tribus verſibus. 1. Propoſitio vniuerſalis. 2. Ratio propoſitionis, 3. Rationis redditio. 4. Applicatio. 5. Comprobatio ſiue Concluſio.

Propoſitio vniuerſalis eſt: OMNIS qui credit in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

eum,non pudefiet, id eſt, nullus credens in eum fruſtrabitur ſalute,quam fide expectat.

Ratio propoſitionis ab æqualitate Dei erga omnes. Eſt enim æqualis omnibus. Hæc ratio euertit diſtinctionem quorundam, qui fingunt duplicem vniuerſalitatẽ, vt clara dicta de vniuerſali gratia eludant. Sed falſo. Nam Paulus diſertè ait: Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci, id eſt, Gentilis. quibus verbis exæquat omnes homines coram Deo. Nam ſiue naturam, ſiue merita, ſiue dignitatem ſpectes, nulla eſt hominum quoad ſalutem attinet, differentia coram Deo.

Redditio rationis. confirmat enim ſublatam diſtinctionem hominum. Nam idem Dominus omnium, diues in omnes, hoc eſt, vt Deus omnes homines creauit, & omnibus dominatur, atque ideo æqualis omnibus exiſtit: ita diues eſt in omnes, hoc eſt, quoniam miſericordia Dei eſt immenſa, ſufficit omnibus eam expetẽtibus, abſq; omni diſtinctione nationum & perſonarum. Sic quoque in Pſal. 145. dicitur: Bonus eſt Iehoua Le-cal, Græcè, σύμπασι, id eſt, vniuerſis,quaſi diceret,omnibus,nemine excepto.

Applicatio, qui inuocant eum, ſcilicet ex fide, ſiquidem ſine fide nemo verè inuocat. Nam qui Chriſtum ex fide inuocant, omnes & ſoli participes ſunt miſericordiæ in Chriſto promiſſę, reiectis incredulis, idque tantum ob ſuam contumaciam, non ex cõſilio Dei creantis.

Comprobatio ſiue Concluſio. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini ſaluabitur, nullo reſpectu perſonarum habito. hic propriè effert, quod in propoſitione metonymicè dixit: Nam qui ſaluabitur, nõ pudefiet; propterea quod accipiet, quod ſperauit.

Hæc Pauli dicta cum apertè Gratiam vniuerſalem fide accipiendam prædicant, non poteſt fieri, vt quæ contra nos adducuntur ex hac epiſtola, cum his manifeſtis dictis, quæ adduximus, pugnent.

Attamen

Attamen quia hoſtes vniuerſalis gratiæ nobis ex hac Epiſtola duo capita potiſſimum, octauum & nonum obiiciunt, paucis quid cõtineant, indicabo: quo conſtet, quod non rectè aduerſus vniuerſalem Gratiam iſta capita obiiciantur.

In octauo capite à verſu 18. vſque ad finem capitis, erigit Apoſtolus pios, qui cruce premebãtur propter confeſſionem fidei. ad hanc vnicam propoſitionem confirmandam multa congerit ſuaſoria argumenta: inter quæ ſunt ſex illæ actiones Dei, quæ in ſalutis noſtræ myſterio concurrunt, videlicet, præſcientia, electio, prædeſtinatio, vocatio, iuſtificatio, glorificatio: idque in hunc finem, vt fideles hæc Dei ingentia beneficia cogitantes, non ſuccumbant cruci, ſed forti & inuicto animo eam ferant, promiſſam liberationem in Chriſto expectantes. nec vltra hunc ſcopum verba Apoſtoli rectè extenduntur.

In nono capite quæſtio de adoptione ſeu de electione hominum in filios Dei agitur. Nam cum magna pars Iudæorum contenderet hanc adoptionem ad ſolos Iſraëlitas pertinere, & non ad alios, Paulus ad quæſtionem reſpondens, concedit quidem verum eſſe, quod dicunt: nempe adoptionem ad ſolos Iſraëlitas pertinere, ſed diſtinguit inter veros Iſraëlitas, & eos, qui non ſunt verè Iſraëlitæ coram Deo: quorum hi carnis, illi promiſſionis filii dicuntur. Ad hos autem, tanquam veros Iſraëlitas, & non ad illos adoptionem pertinere affirmat. Sic enim ait:

Non omnes qui ſunt ex Iſrael ſunt Iſraelitæ, neque qui ſunt ſemen Abrahæ omnes filii: Sed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, hoc eſt, non qui filii carnis, ii ſunt filii Dei, ſed qui ſunt filii promiſsionis, reputantur in ſemen.

Perſpicua definitio eſt verorum Iſraëlitarum, videlicet quod filii promiſſionis, id eſt, qui habent pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

miſſionem, eique credunt, ſunt filii Abrahæ & veri Iſraelitæ. Non ergo propagatio ex carne, ſed imitatio fidei Abrahæ, facit veros filios Abrahæ, adeoque veros Iſraëlitas, ex quibuſcunque & qualibuſcunq; parentibus, ſiue Iudæis ſiue Gentibus orti ſunt. Ad cuius aſſeuerationis confirmationem pertinent omnia, quæ ſequuntur vſque ad finem vndecimi capitis, nec aliò ſunt torquenda, quam ad propoſitæ diſtinctionis confirmationem. Primum itaque Apoſtolus in medium producit duos filios Abrahæ, Iſmaëlem & Iſaachum, quorum ille ex carne tantum Abrahæ erat ſine promiſſione; hic autem nō ſolum ex carne erat, ſed etiam habuit promiſſionem Dei: atque ita non Iſmaël, ſed Iſaach verum ſemen Abrahæ fuit. Deinde proponit duos filios Iſaach, videlicet Eſau & Iacob, qui cum in vtero matris adhuc eſſent, neque feciſſent aliquid boni aut mali, Iacob accepit promiſſionem iuris primogeniti, & non Eſau, quod ideo factum eſt, vt ſciamus adoptionem non ex prærogatiua carnis, non ex dignitate perſonarum, nō ex meritis operum, ſed ex mera miſericordia Dei pendere. atque ita ſecundum electionem Dei propoſitum manet, quod nec prærogatiua carnis, nec dignitate perſonarū, nec meritis operum mutabitur vnquam.

Exempla propoſita in hunc modum reſolui poſſunt.

Primum Exemplum.

Iſaac reputatur verū ſemen Abrahæ, & non Iſmaël, ex eodem tamen patre natus.

Iſaac eſt natus ſecundum promiſſionem, & non Iſmael: Ergo nati ſecundum promiſſionem ſunt verum ſemen Abrahæ, non autem qui ſine promiſſione nati ſunt.

Maior probatur. Iſaach enim habuit promiſſionem,

nem, vt filius & hæres Abrahæ eſſet. Iſmaël autem hanc promiſſionem non habuit: quare nec filius habitus eſt, nec hæres Abrahæ fuit.

Secundum Exemplum.

Iacob accepit ius primogeniti in familia patris ſui Iſaac, vt verum ſemen. Eſau autem non accepit.

Iacob & Eſau nati ſunt ex iiſdem ſanctis parentibus Iſaac & Rebecca. Ergo quidam nati ex ſanctis parentibus accipiunt ius primogeniti: quidam autem non.

Maior probatur, quia Iacob habuit promiſſionem gratuitam de iure primogeniti, quam Eſau non habuit.

Ex his exemplis colligitur propoſitio, ſcilicet, quod non filii carnis, ſed filii promiſſionis reputantur verum ſemen Abrahæ, & veri Iſraëlitæ.

Porro hæc exempla veteris teſtamenti ſunt typi & figuræ rerum, quę geruntur in Nouo Teſtamento, de quorum accommodatione ad populum Noui Teſtamenti ſupra dictum eſt.

Quid ad hæc hypocritæ? Hinc offenſi hypocritæ, id eſt, puluis & cinis obiiciunt.

Quid igitur dicemus? Num iniuſtitia eſt apud Deum?

Senſus eſt: Si Deus nec prærogatiua carnis, nec dignitate perſonarum, nec meritis operum flectitur, vt Iſmaël & Eſau, & eorum ſimiles, adoptet & eligat in filios, videtur iniuſtus eſſe. Sed quid Paulus reſpondet?

ABSIT.

Hoc eſt, nequaquam propterea Deus iniuſtus eſt iudicandus, quod non reſpiciat ad prærogatiuam carnis, dignitatem perſonarum & merita operum, quia nec illa merentur aliquid, vt quæ immunda ſunt, nec habent promiſſionem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Moſi enim dicit: miſerebor cuiuſcunque miſereor, & miſerabor, quemcunque miſeror.

Hæc ratio negatæ conſecutionis obiectionis hypocritarum, ipſiſſima vox Euangelii eſt. Nam eſt promiſſio miſericordiæ requirens fidem. Huius autem promiſſionis ſenſus eſt, non partim ex debito, partim ex gratia adopto aliquem, ſed miſereor cuius miſereor, id eſt, ex mera miſericordia adopto quē adopto. Hæc ergo Dei miſericordia, vt excludit omnem prærogatiuam carnis, omnem dignitatem perſonarum, & omnia merita operum: ita fidem poſtulat promiſſionis, qua credentes adoptantur, hoc eſt, naſcuntur filii Dei. atque hoc eſt quod dicitur Ioh. 1. Quotquot receperunt illum, (λόγον) dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui non ex ſanguinibus (id eſt, ex prærogatiua carnis) neque ex voluntate carnis (id eſt, ex dignitate perſonarum) neque ex voluntate viri, (id eſt, ex meritis operum) ſed ex Deo nati ſunt (ſcilicet per fidem.) Hinc Paulus infert vniuerſalem regulam,

Non eſt igitur volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei.

Hoc eſt, adoptio non eſt volentis neque currentis, ſcilicet ſecundum carnem, ſed eſt volentis & currentis ſecundum promiſſionem. Nam vt nititur pręrogatiua carnis, dignitate perſonarum, & meritis operum: ita fides (iſtis excluſis, tanquam rebus nihili) ſola miſericordia Dei nititur, qui ex dilectione mera dedit filium expiatorem peccati, & donatorem iuſtitiæ, vt omnis qui credit in illum, eius iuſtitia iuſtus effectus, ſit acceptus Deo, vt filius & hęres vitæ æternę.

Dicit enim Scriptura Pharaoni: ad hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te potentiam meam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

meam. & vt annuncietur nomen meum in tota terra.

Vt ſupra oſtendit in exemplis Iſmael & Eſau, non ex prærogatiua carnis, non ex dignitate perſonarum, non ex meritis operum, ſed ex mera miſericordia Dei pendere adoptionem: ita hic in Pharaonis exemplo oſtendit nõ eſſe humanarum virium ſententiam Dei mutare. Nam cum Pharao populum Dei conaretur captiuum detinere, Deus ipſum in mari rubro proſtrauit, vt iſto facto probaret ſuam potentiam, quo conſtaret toti mundo, neminem poſſe Deo reſiſtere, quin poſſit facere, quicquid velit. vult enim ſuperbis reſiſtere, & humilibus dare gratiam.

Itaque cuius vult miſeretur, & quem vult indurat.

Huius concluſionis ex vtroque teſtimonio Moſis illatæ ſenſus eſt, Deus ſicut ex mera miſericordia recipit quos vult, hoc eſt credentes & obedientes voci ſuæ: ita iuſto iudicio eos qui poſt multas admonitiones & plagas contumaces eſſe perſeuerant, reiicit, eoſque ſinit ſuis deſideriis obſequi & indurari, donec tandem iuſto iudicio Deo pereant.

Dices ergo mihi quid adhuc conqueritur? voluntati enim eius quis reſiſtit?

Hæc obiectio ſuperbiſſimi hypocritæ eſt, agnoſcentis quidem potentiam Dei, ſed improbantis iudicium, videlicet quod prærogatiuam carnis, dignitatem perſonarum, & merita operum cum de ſalute agitur nihili faciat, ſed tanquam ſordes abiiciat; contra vero eos ſolos approbet & adoptet, qui gratuita ſua miſericordia nituntur: putat enim hypocrita Deum principum mundanorum more debere agere, qui prædia conferunt, partim ob merita præce-

dentia,partim ex gratia. ſed fallitur. Nam Deus ſola gratuita miſericordia ſine meritis noſtris credentes beat. Hanc obiectionem Apoſtolus primum obiurgatione excipit,cui rationem addit,deinde diluit.

Atqui ô homo, tu quis es, qui ex aduerſo reſpondes Deo?

Hæc obiurgatio eſt, qua Paulus temeritatem hypocritæ excipit. quaſi diceret: Tu homo cum ſis puluis & cinis,ſtultiſſimè facis,quod audeas te Maieſtati Dei opponere, à quo es quod es, & ſine quo nihil es. pudeat ergo te tuæ temeritatis & ſtulti iudicii.

Num dicet plaſma ei qui finxit ſe, cur me feciſti ſic? an non habet poteſtatem Figulus luti ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, & aliud in ignominiam?

Ratio eſt obiurgationis hypocriticæ,improbantis iudicium Dei. Significatur autem hac comparatione potentia Dei,non quod Deus vt bonos,ita malos faciat. Sed quod poſſit facere quicquid vult. vult autem nihil niſi quod bonum & iuſtum eſt. An non Paulus hîc dicit Deum facere vaſa iræ ? nequaquam. non enim Deus facit quod punit, fert patienter vaſa iræ,vt refingantur,non facit, vt pereant. ſed comparatè loquitur. Comparatione enim docet Deum facere poſſe, quicquid vult. nec vltra ſe extendit hæc comparatio.niſi interpretari velis,facit vaſa iræ,id eſt, permittit fieri, ſcilicet propter antegreſſam contumaciam.

Si enim Deus volens oſtendere iram & notam facere potentiam ſuam, tulit magna cum patientia vaſa iræ apparata ad interitum, & vt

notas

notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ quæ præparauit in gloriam?

Dilutio eſt obiectionis hypocriticæ. quia autem hæc oratio defectiua eſt, complebitur ſi adieceris ad finem hæc verba, quis poteſt conqueri & accuſare Deum iniuſticiæ? quid enim iuſtius eſt, quam pertinaciter perſeuerantes in ſuis peccatis & inemendabiles punire? quid iuſtius, quam confugientes ad miſericordiam, in gratiam recipere? Impudens igitur oratio eſt & impia prorſus, iudicium Dei iuſtiſſimum iniuſticiæ accuſare.

Expoſuimus doctrinam Pauli de adoptione credentium, & reiectione cõtumacium nolentium pœnitentiam agere & credere Euangelio: quam doctrinam Paulus accommodat ad vocatos cum ex Iudæis, tum ex Gentibus eamque fuſius explicat vſque ad finem vndecimi cap.

Abhorreo totus ab eorum ſententia, qui ex hac diſputatione Pauli malè inferunt decretam reiectionem apud Deum eſſe cauſam incredulitatis hominum: cum reiectio adiunctum ſit potius incredulitatis, & incredulitas ſubiectum reiectionis. Quemadmodum electio eſt adiunctum fidei, & fides ſubiectum electionis. verum quoniam ſubiecta interdum rationem cauſarum habent, nihil impedit quin dicere liceat incredulitatem eſſe cauſam reiectionis, & fidem eſſe cauſam electionis. Nam fides Chriſtum apprehendit, qui vt creditus eſt cauſa electionis; ita non creditus eſt cauſa reiectionis. Quid multis? Concluſio generalis qua hanc diſputationem claudit Apoſtolus, illorum opinionem euertit: ſic enim ait, Concluſit enim Deus omnes ſub peccatum, vt omnium miſereatur. Sicut ergo, omnes homines ſunt peccatores, ita Deus omnium hominum vult miſereri. atque hæc Dei voluntas Indefinita eſt, ſicuti ex ſu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

prædictis manifeſtum eſt. vult enim omnes homines ſaluari, ſed cum conditione, quam idem Paulus, Gal. 3. repetens hanc ipſam ſententiam exprimit, cum ait: Concluſit ſcriptura omnes ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti (id eſt, quæ facta eſt iis, qui in Ieſum Chriſtum credunt) daretur credentibus.

Cum his pulchrè congruit Epiphonema, quo Paulus claudit diſputationem de electione credentium in filios Dei, & reiectione incredulorum.

O profunditas diuitiarum, & ſapientiæ & cognitionis Dei!

Profunditas diuitiarum Dei eſt immenſa bonitas & miſericordia Dei erga genus humanum, videlicet quod ex ſola miſericordia propter Chriſtum inuitet omnes ad ſalutem prædicatione Euangelii. Huius bonitatis & miſericordiæ Dei latitudo, longitudo, profunditas & altitudo planè homini inperſcrutabilis eſt. Eph. 3. Profunditas ſapientiæ eſt, qua Deus omnes ſuas creaturas ſapientiſſima prouidentia regit & gubernat. Profunditas cognitionis eſt, qua ſingula Eccleſiæ ſuæ membra exactiſſimè nouit, vt nemo ſit, qui eius vultui non appareat; iuxta dictum Pauli 2. Timoth. 2. Solidum fundamentum Dei ſtat, habens ſigillum hoc. Nouit Dominus qui ſunt ſui. Non ergo eſt quod pius metuat ſe propter multitudinem impiorum, inter quos viuit, in obliuionem apud Deum venire poſſe.

Quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & viæ eius inperueſtigabiles, Quis enim nouit mentem Domini?

Inſcrutabilia, ſcilicet acumine rationis. inperueſtigabiles, ſcilicet ſenſibus humanis extra verbum. nam ψυχικὸς homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus

Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Dei.verbo igitur nobis ſua iudicia & vias, quantum ad ſalutem attinet, ſatis demonſtrauit. ideo Paulus 1. Cor. 2. ait: Nos mentem Domini tenemus.

Summa omnium eſt. Quod Deus in ſalutis myſterio, non reſpiciat ad carnalem propagationem, non ad maiorum dignitatem, non ad propriam alicuius virtutem, non ad merita, non ad potentiam. Breuiter, non ad quicquam de quo homo gloriari poſſit: ſed eos ſolummodo veros filios Abrahę agnoſcit, qui veſtigiis fidei patris ſui Abrahæ inſiſtunt, nihil ſibi tribuentes niſi merita mortis, ſed ſolummodo Chriſti potentia & merito freti, credunt promittenti Deo, qui ſalutem gratuitam offert omnibus, idque abſquę omni diſtinctione Iudæorum & Gentium. Omnis enim qui credit in eum, non pudefiet: idem enim Dominus eſt omnium, diues in omnes qui inuoçant eum.

Atque hoc propoſitum illud Dei eſt ſecundum electionem, quod nihil aliud eſſe poteſt, quam immotum decretum Dei, quo ipſe elegit ante mundi conſtitutionem in filios, non qui ex ſanguinibus, non qui ex voluntate carnis, non qui ex voluntate viri: ſed qui ex Deo nati ſunt filii Abrahæ. ideoque Paulus Eph. 1. ait: vt notum faceret nobis, myſterium voluntatis ſuæ ſecundum beneplacitum eius quod propoſuit in eo, hoc eſt, in Chriſto. Non eſt ergo alibi quærendum propoſitum & beneplacitum voluntatis Dei quam in Chriſto: in illo enim ſolo omnis qui crediderit ſaluabitur, vt filius promiſſionis; qui vero non crediderit condemnabitur, vt filius carnis. Cum his planè conſentiunt, quæ ex primo capite ad Epheſios afferuntur.

Cum hæc aſſeueramus ex verbo Dei, quidam clamitant nos ſtabilire liberum arbitrium. quibus hoc reſponſum volo. Nec cum Pelagianis & Papiſtis nimium extollo, nec cum Stoicis & Manichæis o-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

mnino tollo liberum arbitrium: ſed cum Auguſtino ſentio. Hic enim lib. 22. contra Fauſtum Manichæũ ſic ait: Nos ſub fato ſtellarum nullius hominis geneſin ponimus, vt liberum arbitrium voluntatis, quo vel benè vel malè viuitur propter iuſtum iudicium Dei, ab omni neceſſitatis vinculo vindicemus. & rurſus: Liberam quidem voluntatem mihi dediſti, ſed ſine te nihil eſt mihi conatus meus. Diſtinguit ergo Auguſtinus inter libertatem voluntatis, quæ propriè liberum arbitrium dicitur, & facultatem præſtandi, quæ eſt aliarum virium: licet hæc à nonnullis etiam libero ſubiungitur arbitrio, ſed impropriè.

Diſcernendi ſunt itaque hi Gradus actionum, aſſentiri, velle, credere, conari, perficere.

Aſſentiri eſt, cum mens conuicta eſt miraculis diuinis, de veritate verbi Dei, & conſcientia cum mente ſentit, interdũ etiam reclamante voluntate, vel hypocriſi, vel veternoſis opinionib⁹, vel odio occupata. Hinc naſcitur fides hiſtorica, quæ & mentis dicitur, qualis eſt in diabolis & in multis impiis hominibus, qui veritatem agnitam oderunt. de hac fide Iacobus loquitur cum ait: Diaboli credunt & contremiſcunt.

Velle eſt cum voluntas ſentit cum mente & eligit quod mens verbo Dei docta ſuadet. de hoc Gradu loquitur Auguſtinus cum ait: vocationi Dei conſentire vel ab ea diſſentire proprię voluntatis eſt, hoc eſt, liberi arbitrii. vnde idem Auguſtinus: ei non negatur liberum arbitrium, cuius conſenſus exigitur. ad hunc ergo conſenſum duo requiruntur, vnum vt doceatur mens, alterum vt iuuetur voluntas. mens ſiquidem niſi doceatur, nihil de rebus ſalutis intelligit, vt volũtas nihil bene vult, niſi adiuuetur à Gratia. etſi autem ſimpliciter velle, eſt naturæ: tamen benevelle eſt, gratiæ, qua gratia libertas voluntatis non tollitur, ſed iuuatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Credere verè ad ſalutem, eſt quando cor ſuauiter acquieſcit in eo quod voluntas vult & expetit. Hinc naſcitur fides filiorum Dei: quam Auguſtinus partim liberi arbitrii eſſe vult, & partim donum Dei fatetur, cum ait: Fides non eſt tantum liberi arbitrii (id eſt liber voluntatis motus acquieſcens in miſericordia Dei) verumetiam donum Dei, quia pater cæleſtis dat eam petenti.

Conatus eſt iuſtificati fide ſtudium pietatis, aſſiſtente Gratia, quare in conatu, & liberum arbitrium, & gratia adiuuans concurrunt.

Perfectio operis, nullius, excepto Chriſto, in hac vita eſt: niſi ex imputatione diuina. Deus enim non intuetur, quantum quilibet valeat, ſed quantum velit, vt in Abrahamo patre credentium videre eſt. Sed de libero arbitrio aliâs fortè copioſius diſſeremus.

Iam quid contra hæc obiiciant videamus. Fides, inquiunt, donum Dei eſt, Iohan. 6. hoc eſt, opus Dei, vt credatis, &c. Ergo nemo poteſt credere, niſi diuinitus fidem acceperit. Qui ex hoc loco Euangeliſtæ colligunt fidem donum Dei eſſe, falluntur: neque enim quid efficiat Deus in nobis, ſed quid requirat ac velit, Chriſtus docet. Nam hoc vnum à nobis Deus poſtulat, vt credamus, quo per fidem Chriſtum poſſidentes, filii Dei efficiamur, vt nos ſpiritu ſuo gubernet.

Eſt ne ergo inquies, fides donum Dei? Quis hoc negat? imo hoc modo confeſſi ſumus: ſed negamus hoc probari poſſe ex verbis Euangeliſtæ, ſed potius fidem ex parte liberi arbitrii. Quis, dic mihi, habet aliquid boni niſi ab eo acceperit, qui ſolus eſt bonus, & vnicus fons bonitatis? quid, ait Apoſtolus, habes quod non accepiſti? & Iacobus cap. 1. πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἐστ᾽ ἀπὸ τοῦ φώτων πατρὸς, καταβαῖνον ἄνωθεν. Eſt ne donū Dei quod prædicetur tibi Euangelium? Eſt ne donum Dei quod audias Euangelium?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Eſt profectò. Quomodo autem fides ſit donum Dei, docet nos Dominus ipſe. Iohan. 17. Non pro eis oro tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me. in eandem ſententiam Paulus, Rom. 10. ait: Fides ex auditu, Auditus per verbum Dei. Hîc Dominus ipſe & Apoſtolus eius nobis indicant ordinarium ad conſequendam fidem inſtrumentum, nempe prædicationem Euangelii in qua ſpiritus ſanctus vult eſſe efficax, quem ſpiritum ſanctum iuxta promiſſionem filii pater cæleſtis dat petentibus ſe. Luc. 11. Et quidam ex patribus verè dicit: κρυφίως βοηθεῖν ὑμῖν ἡ χάρις οὐ παύεται. vt ergo notitia & aſſenſus eſt mentis: ita expetitio & fiducia eſt cordis acquieſcentis in promiſſionem Euangelii. Eſt proinde fides & donum Dei, & opus hominis. Donum quidem Dei, quia Deus dat verbum & intus cor mouet ad aſſentiendum audito verbo: hominis vero opus propterea quod homo volens credit, motus à ſpiritu ſancto, à bonitate obiecti, id eſt promiſſi.

Cur, dicat aliquis, negatis hominem iuſtificari operibus, ſi fides eſt opus? Reſpondeo. Cum operibus negamus iuſtificari hominem, opera intelligimus, quorum merito ſibi homo gratiam apud Deum conciliet. atqui fides nihil ad Deum adfert, quin potius hominem vacuum & inopem ſiſtit coram Deo, vt Chriſti gratia impleatur. Quare fides paſſiuum eſt opus, vt ita loquar, cui nulla poteſt rependi merces: nec aliam confert homini iuſticiam, niſi quam à Chriſto recepit. Eſt itaque fides donum Dei, nobis volentibus & expetentibus per auditum Euangelii, virtute ſpiritus ſancti, communicatum. Quare rectè Auguſtinus, cum ait: Fides non tantum eſt liberi arbitrii, ſed etiam donum Dei: liberi quidem arbitrii eſt, quia volentes credimus; donum vero Dei, quia opere ſpiritus ſancti in expetentibus & petentibus creatur. idem De ſpiritu & litera: Cōſentire vocationi Dei, vel ab ea diſſentire

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

tire propriæ eſt voluntatis. item: Voluntas, qua credimus, dono Dei tribuitur; quia de libero exiſtit arbitrio, quod cum crearemur, accepimus. Breuiter; quatuor in quib. Spiritus ſanctus eſt efficax, ad fidem efficiendam in homine, concurrunt, videlicet, audire Euangelium, cõſentire Euangelio, Expetere quod offertur, & Confidere promittenti Deo. atque hæc quatuor non ſunt violenta, ſed voluntaria. vides ergo quomodo fides ſit & donum Dei, & opus hominis.

Præterea cum iubet Dominus, vt credamus: cum promittit bona credẽtibus: cum minatur graues pœnas non credentibus: cum per Apoſtolos & Prophetas omnes hortatur ad cõuerſionem: cum exprobrat ciuitatibus infidelibus, quòd non egerint pœnitentiam, Matth. 11. cum laudat fidem Centurionis: cum vituperat ὀλιγοπιστίαν diſcipulorum: nonne ſatis oſtendit, quod homo poſſit credere, modò petat auxilium à Deo cum Ieremia, dicente: Cõuerte me & conuertar: quia tu Dominus Deus meus, Ierem. 31. Huc & promiſſio illa Ieremiæ 15. pertinet: Si conuerteris, conuertam te, & coram facie mea ſtabis.

Sed fortius vrgent dictum Domini: Nemo venit ad me, niſi pater meus traxerit eum. Reſpondeo: Pater trahit verbo, trahit Spiritu, trahit ſpirituali voluptate, trahit promiſſione vitæ æternæ: non trahit funibus tanquam lapidem, non cogit te nolentem, & repugnantem, ſed volentem trahit, vt ait Chryſoſtomus: ὁ δὲ ἕλκων, τὸν βουλόμενον ἕλκει, id eſt, qui trahit, volentem trahit. Et Nazianzenus: ὁ γὰρ θεὸς οὐκ ἄκοντα σώσει ποτέ: id eſt, Nam Deus non inuitum ſaluabit vnquam. Quare te quoque velle oportet: & quando vis & petis, certiſſimum eſt te à Deo trahi & iuuari, qui dat Spiritum ſanctum petenti. Sed multi trahenti patri repugnant propria malitia, cum poterant obedire, ſi vellent. Quoties (ait Dominus, Matth. 23.) volui te congregare, vt gallina cõgregat pullos ſuos ſub

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

alas ſuas? & noluiſti. cum dicit eos Noluiſſe, ſignificat apertè, eos potuiſſe credere, ſi voluiſſent. Similem contumaciam Stephanus ſuis contribulibus obiicit, Act. 7. Dura ceruice & incircumciſis auribus & cordibus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. Et Dominus apud Eſaiam clamat: Tota die expādi manus meas ad populum contumacem, & contradicentem mihi. Hoc ipſo teſtimonio Paulus Iudæorum rebellionem accuſat, quam rebellionem teſtatur cauſam abiectionis eorum fuiſſe.

At dicunt, Ioh. 12. dictum à Domino eſt: Non poterunt credere, quia iterum dixit Eſaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt non videant, id eſt, non credant. hinc concludunt Deum eſſe cauſam, quod multi non credant. Reſpondeo: Prædictio Prophetica non eſt cauſa, ſed indicatio euentus, qui ſuam propriam cauſam habet. Cauſam autem propriam, quod non potuerint credere multi ex Iudæis, idem Dominus indicat, Ioh. 15. cum ait: Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis? Iudæi ergo non poterant credere, impediti ambitione, hypocriſi, auaritia, falſa opinione de Meſſia, & iuſtitia legis. Nam vt ſtomachus noxiis & vitioſis humoribus refertus, faſtidit ſalubrem cibum, eumq; præ nauſea non poteſt admittere: ita mens repleta falſis opinionibus, hypocriſi, ambitione, non poteſt capere ſalutarem doctrinam fidei. Quare mens ante omnia exoneranda eſt ab omni hypocriſi, dignitate propria, & opinione meriti, quo ſentiat ſuam inopiam, & ita tandem eſuriat & ſitiat iuſtitiam, hoc eſt, credat in Chriſtum, vt ſatietur iuſtitia, quam Chriſtus illi credenti imputat. Fuerunt ergo impedimenta, quò minus crederent Iudæi, hypocriſis, ambitio, opinio meriti, odium Chriſti, &c. & non decretum Dei, qui cum vult omnes homines ſaluos fieri, vult etiam eos credere.

Nam

Nam ſine fide nemo adultus ſaluabitur. Quomodo autem excæcauerit eos, interpretatur Propheta, cum addit: Et indurauit cor eorũ, ſcilicet, vt cor Pharaonis indurauit, videlicet, dilatione pœnæ. addit: Vt nõ videant. VT, hoc loco ἐκβατικὸν eſt, non αἰτιολογικόν.

Obiicitur & illud, 1. Pet. 2. Qui in ſermonem impingunt, nec credunt in quod poſiti ſunt. Reſpõdeo: locus eſt ambiguus, quem nonnulli, vt Lyranus, Lutherus & Caluinus interpretantur in hunc modum, quod poſiti fuerint ad credendum, quia illis erat deſtinata ſalutis promiſſio. His ergo verbis Petrus exaggerat incredulitatem populi à Deo electi, quod ſalutem peculiariter ſibi oblatam reſpuerit. Alii autem ſic; quod ad incredulitatem poſiti fuerint, quemadmodum Pharao dicitur in hoc poſitus, vt Deo reſiſtat. quod ſi recipimus, ad permiſſionem referendum eſt, & non ad conſilium Dei, nolentis mortem peccatoris. Eorum autem interpretationem qui vertũt, ad quod conditi fuerant, vt non crederent, non recipio. pugnat enim cum verbis Petri.

Quod ergo quis non credit, & gratiam vniuerſalem fide ſibi non applicat, ipſius propria culpa eſt, non Dei conſilium, volentis omnes homines ſaluos fieri, & in cognitionem veritatis venire. 1. Tim. 2.

Porro fides hæc concepta ex verbo Dei, & nata ex Spiritu ſancto, non debet ſemper tanquam infans eſſe, ſed oportet eam creſcere, vt fiat quotidie maior & robuſtior. Nam vt Ambroſius ait: Cito fides inexercitata langueſcit. Fit autem maior quatuor rerum incrementis, ſcientiæ, fiduciæ, deuotionis, conſtantiæ, ſicuti Bernhardus alicubi docet.

Scientia creſcit fides, quando aſſiduè verſamur in ſchola Chriſti, hoc eſt, quãdo legimus, audimus, meditamur verbum Dei, aſſiduè precantes, vt Deus nobis fidem confirmet & adaugeat,

Fiducia fit maior meditatione, & quando non ſuc-

cumbimus vllis tentationibus, nec procellis afflictionum & perſecutionum cedimus.

Deuotione ſumit augmentum, quando humili ac pio quodam affectu nos totos Deo ſubiicimus, eique adhæremus, nihil magis in votis habentes, quam vt Deo nos totos approbemus, vitam & fortunas obedientiæ erga Deum poſtponentes.

Conſtantia fit magna timore Dei, ardenti inuocatione, iugi gratiarum actione, charitate erga omnes indefeſſa, aſſidua pugna ſpiritus aduerſus carnem, bona cōſcientia, & diligētia in eo officii genere, ad quod quilibet vocatus eſt. Etſi autem his exercitiis ſolida fit fides, tamen ita perfecta fieri non poteſt in hac vita, quin aliquid ei accedere poſſit, vt ſemper in timore Dei nos contineamus, conantes magis in fide proficere.

Hic itaque admonendi ſumus, ne quis noſtrū peccandi petulantia & longa conſuetudine abuſus benignitate Dei inuitantis ſe ad reſipiſcentiam, accerſat ſibiipſi iudicium, vt à Deo permittatur ruere in reprobam mentem. quod cum fit, homo ad verbum Dei obſurdeſcit, & ſibi ipſe eam peccandi neceſſitatē imponit propria voluntate, vt iam aliud quam peccare non poſſit: id quod Iudæis, qui præ aliis electus Dei populus habebantur, accidiſſe legimus. meminerimus ergo mandati Dei, dicentis: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Et Paulus ait: Milites honeſtam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. Nam vt nauis amiſſo gubernaculo pellitur vndis: ita homo amiſſa fide, procellis Diaboli iactatur. hoc vnum conatur Diabolus, vt fidem homini excutiat, quo in hominem dominari poſſit. Quare vigilandum, militandum, orandum, vt anchoram ſalutis noſtræ fidem retineamus, in ea creſcamus, & vſque ad finem in ea perſeueremus.

Porro gradus per quos credentes in poſſeſſionem beati-

beatitudinis & gloriæ promiſſæ veniũt, exponit Paulus, Rom. 8. Quos præſciuit (crediturос) etiam prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit (ſcilicet cõformes crucis & gloriæ filii ſui) hos & vocauit (per prædicationem Euangelii ad ſalutem) & quos vocauit, hos & iuſtificauit (remiſſis peccatis, & imputata illis iuſtitia filii ſui) quos autem iuſtificauit, hos etiam glorificauit (adoptione & donatione vitæ æternæ.) Hæc omnia dicit Paulus facta eſſe ante conſtitutionem mundi, quod ſanè ideo facit, vt commendet nobis religionis noſtræ antiquitatem, quę non ab hominibus eſt inuenta, vt Romanorum, Epheſiorum, & aliarum prophanarum gentium religiones: ſed à Deo ipſo ante mũdi conſtitutionem ordinata, decreta, ſancita, & tempore diuinitus ſtatuto manifeſtata, Rom. 16.

Cum his conſentiunt, quæ Paulus Eph. 1. ſcribit, Elegit nos, inquit, in ipſo (hoc eſt, credentes in ipſum ſcilicet Chriſtum) ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & irreprehenſibiles in cõſpectu eius per charitatem. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum, in ſeſe (id eſt, in ſuos, vt ſui eſſemus filii) ſecundum propoſitum volũtatis ſuę, (qua vult omnes credentes propter Chriſtum in gratiam recipere) in laudem gloriæ gratiæ ipſius (vt laudetur & glorificetur gratia ipſius, qua diues eſt in omnes) qua gratos nos reddidit in dilecto (ſcilicet filio: diligit enim credentes in filium) in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionẽ peccatorum, ſecundum diuitias gratiæ eius.

Horum omnium finis paulo infrà ſequitur, vt ſimus (inquit) in laudem gloriæ eius, qui prius ſperauimus in Chriſto. An non hæc omnia, vniuerſalem gratiam, qua Deus vult omnes homines ſaluos fieri, nobis commendant? ſed huius illi ſoli participes fi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

unt, qui filium datum & oblatum in hoſtiam pro omnibus, fide recipiunt: alii autem omnes ſuapte culpa iuſtè pereunt.

Cæterum tametſi ſatis eſſe dictum videtur de vniuerſali Gratia: tamen ad vberiorem, rudium præſertim, inſtructionem, huc duo adiiciemus.

Primò recitabimus quædam teſtimonia ſcripturæ, quibus confirmabitur neceſſitas conditionis, ſine qua nemo ſaluatur.

Secundò, argumenta notabimus, quibus pia mens ſimplicium confirmata de voluntate Dei miſericordiſſima ſeu gratia vniuerſali ſe munire poterit aduerſus Stoicā prædeſtinationem. Pius enim animus claris demonſtrationibus confirmatus, non ſinit ſe retibus ſophiſtarum capi, ſed ea ſecurius contemnit.

DE PRIMO.

Quia conditio ex qua ſalus noſtra pendet, etſi vna eſt, tamen aliis atque aliis verbis in ſcriptura notatur, tenenda eſt regula.

Cum res vna plures habet proprietates æquè ab ea dependentes, tunc qualibet earum poſita res ipſa ſimul poni intelligitur. Sic fides vera, quia ſperat, inuocat, verè Deum agnoſcit, diligit, timet, patiens eſt, &c. Quoties harum proprietatum fidei vna aliqua ponitur, fides quoque poni & adeſſe ſignificatur. Solet enim ſcriptura has proprietates fidei ſæpe pro ipſa fide ponere, ne quis vmbram fidei ſecutus ſeipſum miſerè fallat, & glorietur de fide quam non habet.

Hæc conditio ſalutis noſtræ, etſi vna eſt, & nititur ſola miſericordia Dei, & λύτρῳ pro peccatis noſtris à filio ſoluto, conſideratur tamen dupliciter, ideoque duplex dicitur: Antecedens, & Conſequens. Antecedens eſt fidei ſeu conuerſionis: hæc accipit in præſenti beneficium. Conſequens eſt perſeuerantiæ, id eſt, ſtabilis perpetuæq; permanſionis in fide vſque ad finem:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

nem: hac in plenam poſſeſſionem beneficiorum filii Dei ingrediemur.

Porro qui dicunt nos ſine hac conditione electos eſſe ad vitam æternam, Euangelium prorſus abolent. Dominus dicit Marci vltimo: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangeliū omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur. Ioh. 3. Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui nō credit in filium, ira Dei manet ſuper eum. Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Iohan. 6. Hæc eſt voluntas patris, vt omnis qui vidit filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Paulus Eph. 1. Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionē, id eſt, elegit credentes in ipſum, ſcilicet Chriſtum, ante mundum conditum. vocat enim ea quæ non ſunt, tanquam quę ſunt, propter euentum quem præſciuit. Paulus, Rom. 10. Gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderūt iuſtitiam, iuſtitiam autem quæ eſt ex fide: Iſrael autem ſectando legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus. Item, ſi confitearis ore tuo Dominum Ieſum, & credideris in corde tuo quod Deus illum excitauit à mortuis, ſaluus eris. Itē, Omnis qui credit in illum, non confundetur. Item, Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci, idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum. Item, Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Item, Propter incredulitatem fracti ſunt, tu autem fide ſtas. Præclarè in Pſalmo 9. dicitur: Sperabunt in te qui nouerunt nomen tuum, quia non dereliquiſti quærentes te Domine. Quale nam ſit hoc Dei nomen, explicat Pſal. 145. Bonus Dominus omnibus, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.

De conditione perſeuerantiæ ex multis hæc pauca

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

teſtimonia adiicere placuit. Ioh. 15. Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint. 1. Tim. 1. Milites bonam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellẽtes fidei naufragium fecerunt. Col. 1. Si tamen permanetis in fide fundati, nec dimoueamini à ſpe Euangelii. Heb. 3. Nos domus Dei ſumus, ſi fiduciam & glorioſam ſpem vſque ad finem firmam retineamus. Item: Participes facti eſtis Chriſti, ſi modo conceptam fiduciam vſque ad finem teneamus. 2. Pet. 2. Si elapſi ab inquinamentis mundi propter cognitionem Domini noſtri & Saluatoris Ieſu Chriſti, his rurſus implicati ſuperantur, facta ſunt eis poſteriora peiora primis. Melius enim erit illis non cognouiſſe viam iuſtitiæ, quàm poſt cognitionem retrorſum conuerti ab eo, quod traditum erat illis ſanctum mandatum. Contigit enim eis illud veri prouerbii; canis reuerſus ad ſuum vomitum, & ſus lota ad volutabrum.

Hiſce teſtimoniis etiam manifeſtè confutatur error eorum, qui docent fidem ſemel conceptam non poſſe amitti. Sed Melanchthon dicit, & rectè quidẽ: Fides amittitur, & Spiritus ſanctus excutitur, cùm homines peccato indulgent contra conſcientiam. 1. Iohan. 3. dicitur: Nemo decipiat vos, qui facit peccatum ex Diabolo eſt. 1. Tim. 5. Si quis ſuorũ & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Rom. 8. Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini. Et Auguſtinus ait: Non poteſt fieri, vt qui mala habet facta, habeat bonas cogitationes. Vbi ergo fides?

Arguunt contra ex dicto, quod eſt Matth. 16. Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam. Ioh. 10. Non rapiet eas (ſcilicet oues meas) quiſquam de manu mea. item, Nemo poteſt rapere

eas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

eas de manu patris. Ergo (inquiunt) qui credit non poteſt fidem amittere.

Reſpondeo ad antecedens. Antecedens loquitur de externa vi diabolorum & hominum, qui nihil quicquam poſſunt aduerſus Eccleſiam Dei quin illa ſit manſura. non autem de defectione voluntaria à fide. atque hoc eſt quod Ambroſius dicit: nemo poteſt tibi Chriſtum auferre, niſi te illi auferas. Nam vt Chriſtum, qui eſt ſummum bonum, nemo poteſt inuitus accipere, ita nemo poteſt inuitus amittere. Nego ergo conſequentiam. Nam antecedens loquitur de Eccleſia, quæ non poteſt vi diabolorum & hominum vaſtari, & aboleri, vt non ſit. Eſt enim fundata ſuper petram. Huius autem Eccleſiæ duæ ſunt partes: vna quidem ſecura triumphat in cælo; altera vero adhuc cum diſcrimine militat in terra. de hac loquitur Paulus 1. Timoth. 1. cum ait: milita honeſtam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam. Dum ergo retinet miles Chriſti fidem & bonam conſcientiam, certus eſt de victoria: honeſtè enim militat. Sed quid ſubiungit Paulus? quam (ſcilicet bonam conſcientiam) quidam repellentes, fidei naufragium fecerunt. Nam vt in portum perueniamus, regendus eſt bona conſcientia nauigationis noſtræ curſus. vaſtata proinde conſcientia, fides ſalutis anchora amittitur, & abſorbetur nauis fluctibus. Sed hanc reſponſionem eludere conantur, hoc modo. Paulus (inquiunt) in eo loco non de fide cordis, ſed de fide mentis loquitur, qua videlicet, creditur doctrina eſſe vera. Sed hoc cauillum facile diluitur. Nam conſcientia mala poteſt ſtare cum fide mentis, vt videre eſt in Diabolis, qui credunt & contremiſcunt: at nullo modo in vna anima coëunt fides cordis & mala conſcientia. Non igitur dubium eſt Paulum in eo loco loqui de fide iuſtificante, quæ cordis eſt motus voluntarius, acquie-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ſcentis in miſericordia Dei propter Chriſtum iuſtificatorem & donatorem ſpiritus ſancti.

1. Iohan. 3. Omnis qui in eo manet, non peccat. omnis qui in eo manet eſt electus. Ergo electus non peccat, neque fidem amittit. Reſpondeo. Propoſitio cum conditione intelligenda eſt, ſicut & aſſumtio. Omnis qui in eo manet, id eſt, quamdiu in eo manet, non peccat, (vt Diabolus & Cain ex ſuperbia & contumacia) manet autem in eo, donec militat honeſtè, retinens fidem & bonam conſcientiam. at conſcientia vaſtata, naufragium fidei fit. 1. Timoth. 1. Nec ſemen Dei manet amiſſa fide, qua & receptum erat in agrum cordis, & continebatur, ſed proh dolor, homo amiſſa fide, denuo ex filio Dei fit filius diaboli, donec diaboli opera facit indulgens peccatis contra conſcientiam.

Obiicitur & illud, Iohan. 4. Qui biberit ex aqua quam ego dabo, non ſitiet in æternũ. Ergo (inquiũt) credens non poteſt fidem amittere. Reſpondeo. Dominus loquitur ſub conditione, ſcilicet, ſi quis biberit, id eſt, ſi crediderit & in fide permanſerit, non ſitiet in æternum, id eſt, non alium potum poſtulabit ad reſtinguendam ſitim animæ. hoc ita eſſe confirmatur alio dicto Chriſti: Qui perſeuerauerit vſque ad finem hic ſaluus erit. Quare qui non perſeuerauerit, non erit ſaluus. Hæc conditio in omnibus ſimilibus locis eſt ſubintelligenda.

Matth. 24. dicitur, in errorem inducentur, ſi fieri poteſt, etiam electi. Ergo electus non poteſt fidem amittere. Reſpondeo. Fieri non poteſt quin electi perſiſtant, donec parent præcepto Chriſti. Cauete, vigilate, orate, & rurſus vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Quare omnes electos iubet precari, ne nos inducas in tentationem, ſignificans electos periculo proximos eſſe, id eſt, tentationi defectionis, niſi

caueant,

caueant, vigilent, orent. Salus ergo electorum cuſtoditur per fidem, quæ potentia Dei nititur, 1. Pet. 1. & merito Chriſti, Ioh. 16.

Teneamus proinde vniuerſalia dicta de Gratia, & ea opponamus Sophiſticæ, qua quidam conantur omnia dicta vniuerſalia de Gratia reſtringere ad paucos quoſdam contra manifeſta ſcripturæ teſtimonia, à quibus qui aberrat, à ſalute aberrat. Certus & indubitatus, ait Paulus, eſt ſermo, & omni approbatione dignus, quòd Ieſus Chriſtus venit in mundum, peccatores ſaluos facere. & ipſe Chriſtus ait: veni ſaluare quod perierat. item, Venite ad me omnes.

Sed contendunt ſignum OMNE, ſubiectum, cui additur, diſtribuere in ſingula generum, & non in ſingula ſpecierum, & interpretantur hoc modo dictum Pauli: Deus vult omnes homines ſaluos fieri, id eſt, aliquos ex ſingulis ſtatibus. ſed iſtorum errorem ſuprà refutauimus, & oſtendimus ſignum OMNE ſpeciem, cui additur diſtribuere in indiuidua. Cæterum quidam diffidentes de hac diſtinctione, confugiunt ad duplicem vniuerſalitatem, quarum vna eſt (aiunt) electorum; altera, reproborum. His reſponſum volo verbis Theodoreti: ἀποδεικτικῶς οὐκ ἀποφαντικῶς δεῖ λέγειν τῆς ἐκκλησίας δόγματα. Cum ergo ſine ſcripturæ auctoritate hanc diſtinctionem dicto Pauli applicant, eam repudio, præſertim cum eius falſitas ex collatione locorum ſcripturæ demonſtrari poteſt. Paulus dicit, Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. Deus ipſe ait Ezech. 33. viuo ego, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. 2. Pet. 3. Deus longanimis eſt, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Hæc duo dicta Dei & Petri, non patiuntur ſignum OMNE. in dicto Pauli reſtringi vel ad ſingula generis, vel ad fictam iſtorum vniuerſalitatem. Nam negandi particula fortior eſt, quam vt admittat illã diſtinctionem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

æquipollent ergo hæ propoſitiones: Deus vult omnes ſaluari: Deus non vult vllos perire, ſeu, Deus non vult mortem peccatoris. Quid quæſo aliud eſt diſcedere à tam apertis & claris ſcripturæ verbis, quã cum Eua obedire Serpenti in propriam perniciem? Quare conſtanter teneamus has vniuerſales promiſſiones, cum conditione adiecta, & agamus Deo patri gratias per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum, cuius gratia apparuit ſalutaris omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegata impietate & mundanis deſideriis, ſobriè & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & glorioſum aduentum magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum, vt nos redimeret ab omni iniquitate. meminerimus dicti, Heb. 3. Domus Dei ſumus, ſi fiduciam & glorioſam ſpem vſque ad finem firmam retineamus. Caueat cui ſalus curæ eſt, ne ſinat ſibi hanc conditionem vlla Sophiſtica eripi. Huius enim conditionis cogitatione excitamur ad petendum à Deo incrementum fidei, & acrius accendimur ad omne pietatis ſtudium, vſq; ad finem vitæ.

Cæterum qui docent nec fidem ſemel conceptam poſſe amitti, nec ſpiritum ſanctum excuti, multis occaſionem ruinæ præbent. Nam iſta perſuaſio primùm ſecuritatem in multorum animis gignit, qua homo non amplius de ſalute ſua ſit ſollicitus. Deinde ex hac ſecuritate naſcitur vicium omnium peſtilentiſſimum, Acedia, quæ eſt pigritia & fatigatio animi, qua quis in pietatis exercitiis feliciter inchoatis, turpiter ſordeſcit, ſegneſcitque. Hanc acediam particulares lapſus varii excipiunt, donec paulatim irrepat Epicuriſmus: quem naturâ ſequitur ἀπαλγησία qua fit, vt nullo peccati ſenſu tangatur homo. Hæc deſinit tandem in deſperationem, vnde in mortem æternam præcipitãtur homines, ſerpentis ſibilo ſeducti. Quapropter hortor omnes pios, vt obtemperent Paulo qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

qui dicit, Qui ſtat, videat ne cadat. item, vigilate, ſtate in fide, viriliter agite. & precentur omni hora ex mandato Christi, Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Et Dauid Pſal. 51. Spiritum tuum ſanctum ne auferas à me ſcilicet vt mihi contigit lapſo in adulterium & homicidium.

De secundo.

Argumenta quibus homines vel rudiſſimi in ſchola Chriſti de voluntate Dei & vniuerſali gratia ſatis erudiri poſſunt, ſunt quatuor, quæ totidem vocabulis ſignabimus, quæ ſunt:

Λύτρον.
Mandatum.
Promiſſio.
Sigillum.

Λύτρον, mandatum, promiſſum, his adde ſigillum,
Quam latè pateat gratia, ritè docent.

Hæc quatuor cum vniuerſalia eſſe, & extendere ſe ad ſingulos homines oſtenderimus, habebit pii hominis conſcientia, quo ſe muniat aduerſus portas inferorum, & præſtigias ſophiſtarum, vniuerſalem gratiam oppugnantium. de his ſigillatim dicemus.

ΛΥΤΡΟΝ.

Matth. 20. Filius Dei dabit animam ſuam λύτρον pro multis. λύτρον, id eſt, pretium redemptionis. Hinc Lucas vocat Dominum λυτρωτὴν Act. 7. propterea quod redemerit nos à capituitate Diaboli, à iure peccati & mortis. Hoc vt pro omnibus ſolutum eſt, ita offertur omnibus fide applicandum, iuxta hanc promiſſionem datam primis parentibus in paradiſo: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, id eſt, Chriſtus deſtruet regnum Diaboli, peccatum & mortem, & adferet iuſticiam & vitam omnibus qui hoc λύτρον fide ſibi applicant. Nam ſine fide manet homo ſub regno diaboli, peccato & morte.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Quod autem hoc λύτρον ſit vniuerſale, probatur ſequentibus teſtimoniis. Iohan. 1. Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, id eſt, condonat & remittit peccatum mundo propter λύτρον à ſe ſolutum. Hoc idem Iohannes in prima epiſtola repetens ait: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantum, ſed pro totius mundi. 1. Timoth. 2. vnus eſt mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum ἀντίλυτρον pro omnibus. in hoc dicto Pauli ideo hominis mentio fit, vt ſciamus quod quemadmodum mediator noſter Deo patri vera diuinitate iunctus ſit, vnde eius potẽtia concluditur: ita etiam nobis hominibus ſocietate naturæ ex æquo ſit copulatus, vnde eius voluntas cognoſcitur, vt nos ſuos fratres, filios Dei faceret, interpoſita fide, qua nos in Chriſti corpus ſpiritualiter inſerimur. Piè ergo Caluinus cum ait: Magis etiam vrget Lucas cap. 3. ſalutem à Chriſto allatam toti generi humano communem eſſe, quia Chriſtus auctor ſalutis ex Adam communi omnium patre ſit progenitus. Hactenus Caluinus. Quoties ergo Chriſtus ſe filium hominis, id eſt, Adam nominat, toties gratiam eſſe vniuerſalem prædicat. Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam. preterquam quod hoc dictum clarè docet λύτρον eſſe vniuerſale, & pertinere ad omnes, habet etiam tres ſalutis conſequendæ cauſas. Quarum prima eſt dilectio Dei patris, qua omnes homines complectitur, ſicut antea à nobis demonſtratum eſt. Secunda eſt λύτρον filii, quod eſt ſufficiens pro peccatis totius mundi precium, ſicut in Pſalmo dicitur: apud Dominum miſericordia & copioſa apud eum redemptio. Tertia, eſt fides hominis, quæ dilectione Dei & λύτρῳ ſoluto nititur, ſine qua nemo (excipio ſemper Chri-

ſtianorum

ſtianorum infantes) Chriſti victimæ ſit particeps.

Porro huc duas quæſtiones adiiciemus, & diluemus propter eos, qui offendũtur cruce Chriſti. Quęſtiones autem hæ ſunt:

Prior, Cum Deus ſit omnipotens, cur non alio modo ſuccurrit homini lapſo, quam morte filii?

Poſterior: Cum peccata hominum infinitorum ſint infinita, quomodo potuerit vnius hominis λύτρον omnibus ſufficere?

De priori.

Cum Deus ſit omnipotens, cuius voluntati nemo poteſt reſiſtere, quin facere poſſit quicquid velit: (ipſius enim velle eſt facere) cur non alio modo liberauit hominem à peccato & morte, quam per mortem filii ſui vnigeniti, eamq; ignominioſiſſimam nempe crucis? Cur non potius reliquit hominem ſub peccato & morte & damnatione, quam eum tanta ignominia filii redimeret? Reſpondeo: Cum Dei voluntas ſit iuſta, & potentia iuſta, non voluit nec potuit Deus alia ratione liberare hominem, quam iuſtiſſima. Deinde cum ſit bonus & miſericors, non potuit non ſuccurrere ſuæ creaturæ à diabolo ſeductæ præſertim cum eam condiderat ad imaginem ſuam. Deus itaq; motus miſeria generis humani, ſua ſapientia eam liberandi generis humani rationem elegit, quæ eſſet & iuſtiſſima & conuenientiſſima ad ipſius ſapientiam, potentiam, iuſticiam, miſericordiam prædicandam ab omnibus Angelis & electis Dei in omnem æternitatem. ideo nato Chriſto in Bethlehem, qui venit vt λύτρον ſolueret, Angeli canunt: Gloria in excelſis Deo, in terra pax, hominibus εὐδοκία.

Quod autem commodiſſima & conuenientiſſima ratio fuerit, per filium hominem factum liberare genus humanum à peccato, morte & damnatione, ipſumque donare iuſticia, ſalute & vita æterna, docet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Paulus, Rom. 5. Quemadmodum per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors. Si enim, inquit, vnius lapſu multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia, quæ eſt vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos ſuperabundauit. item, Si enim vnius delicto, mors regnauit per vnum, multo magis qui abundantiam gratiæ & donum iuſticiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. igitur quemadmodum per vnius lapſum, peccatum in multos homines in condemnationem venit: ſic & per vnius iuſticiam in omnes homines Gratia venit in iuſtificationem. item, Quemadmodum per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ſic & per obedientiam vnius, iuſti conſtituentur multi. 1. Corinth. 15. Per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum. Quemadmodum in Adam omnes mortui ſunt: Sic & in Chriſto, omnes viuificabuntur. Ex his dictis Pauli oſtenditur, quod maximè congruerit iuſticiæ diuinæ, vt quemadmodum vnus in genere humano fuerit aliis auctor mortis, peccati & damnationis: ita viciſſim vnus in genere humano fieret aliis cauſa iuſticiæ, vitæ & ſalutis, abolitis per eum peccato, morte, damnatione.

Præterea conueniebat iuſticiæ diuinæ, vt quemadmodum peccatum res erat turpiſſima, ſumméque abominabilis: ita etiam pœna qua expiaretur peccatum debuit eſſe ignominioſiſſima, & maximè abominabilis & probroſiſſima, qualis erat apud Iudæos in crucem ſuſpendi, idque ſententia Dei, qui dixit: Maledictus omnis qui pendet in ligno. atque ita Chriſtus eſt factus execratio (id eſt, victima expiatri execrationis noſtræ) vt nos in illo fieremus benedictio.

De posteriori.

Cum peccata hominum infinitorum ſint infinita, quo-

quomodo poteſt vnius hominis λύτρον, paſſio & mors ſufficere tot myriadum hominum peccatis & flagitiis abolendis? quomodo poteſt vnius hominis iuſticia ſatis eſſe omnibus temporibus, inde ab initio mundi vſque ad finem, ad iuſtificandum omnes credentes? Reſpondeo: Si eſſet puri hominis paſſio & mors, ne ei quidem qui pateretur, ſufficeret. Si eſſet puri hominis iuſtitia, non ad plures ſe extenderet, quam ad eum in quo deprehenderetur. At nunc eſt paſſio perſonæ, quæ eſt verus Deus & verus homo; & iuſtitia perſonæ, quæ eſt verus Deus & verus homo. Quia ergo perſona infinita eſt, eſt & paſſio & iuſtitia eius infiniti pretii & valoris, vt facile ſufficiat omnibus, qui Chriſti membra efficiuntur per fidem. & tametſi paſſio & mors eſt humanæ naturæ tantum, & non diuinæ: (diuinitas enim pati non poteſt) tamen ἀποτέλεσμα ipſum, id eſt, effectum, eſt perſonæ totius, Dei & hominis. Nam Deus & homo paſſus eſt, etſi in ea tantum natura, quæ pati poterat. Ad eundem modum, tametſi obediētia Chriſti, qua legem impleuit, erat humanæ naturæ, tamen quia iuncta eſt humana natura diuinę in vnitate perſonæ, iuſtitia hęc toti perſonæ aſcribitur, qua Deus & homo vna perſona legē Dei impleuit. Eſt ergo Chriſti paſſio ſufficiens λύτρον pro peccatis totius mūdi, & Chriſti obedientia ſufficiens iuſtitia omnium credentium; quia eſt paſſio & iuſtitia hominis, qui eſt Deus. Ob eam ſiquidem cauſam filius Dei factus eſt homo, vt ipſe Deus & homo, vna perſona, poſſet eſſe Sacerdos æternus, perfectus propitiator, perfectus iuſtificator, atque adeo perfectus redemptor omnium in ſe credentium. Sed de perſona Chriſti alibi copioſius diximus.

MANDATVM.

Mandatum ſecundum locum obtinet. Hoc mandatum voluntatem Dei verè paternam erga omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

hominés nobis commendat. Fieri enim non poteſt, vt voluntas Dei cum mandato ipſius pugnet. Quapropter cum iubet, vt totus mundus filium ſuum audiat, vult profectò vt omnes audiant: vult vt ex audito verbo fidem concipiant: (prędicatio enim Euãgelii requirit fidem) vult denique vt credentes ſaluentur. Filius Dei, qui eſt ſapientia patris, amandat diſcipulos ſuos in omnem terram, cum hoc mandato: Ite in mundum vniuerſum, & proclamate Euangelium omni creaturæ: qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur. Hoc mandatum cum ſit teſtimonium de voluntate Dei, & ſit vniuerſale, clarè teſtatur, Deum velle omnium hominum ſalutem. Firmiſſimè igitur & ſine hæſitatione ſtatuendum eſt, mandatum Dei eſſe teſtimonium infallibile voluntatis ipſius erga homines. Nam cum mandat omnibus, vt audiant filium, vult reuera, vt omnes audiant, credant, iuſtificentur, ſaluentur.

Mandati vniuerſalis vim habent omnia pronunciata vniuerſalia de miſericordia & voluntate Dei, vt, Deus vult omnes homines ſaluos fieri, Pſal. 145. Clemens Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Item: Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur, & viuat. 2. Pet. 3. Deus longanimis eſt, non volens vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Paulus, Rom. 10. Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci: idem enim Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum.

PROMISSIO.

Promiſſio Gratiæ, quæ verè vniuerſalis eſt, similiter voluntatem patris cæleſtis miſericordiſſimam erga omnes nobis commendat. Huc pertinent plurima dicta, inter quæ hæc ſunt, Eſa. 55. Omnes ſitientes venite ad aquas. Ioh. 6. Hæc eſt volũtas patris mei, qui

qui miſit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Item, Matth. 18. Non eſt voluntas ante patrem meum, qui in cælis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis. Mat. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam vos. Ioh. 7. Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. Apoc. 22. Et qui ſitit, veniat, & qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis. Apoc. 21. Ego ſitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.

Hæc promiſſio Gratiæ vt eſt vniuerſalis, ita etiam gratuita ſola fide accipienda. Gratia cum nominatur, omne meritum humanum excluditur. Quare Auguſtinus in Pſal. 30. ait: Quare gratia? quia gratis datur. quare gratis datur? quia merita tua non præceſſerunt, ſed beneficia Dei te præuenerunt. Vtrumque docet Paulus, Rom. 9. 10. 11. vbi excludit apertè prærogatiuam carnis, & operum merita, & concludit omnem qui credit, non pudefieri. Non eſt (ait) diſtinctio Iudæi & Græci: idem enim Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum. Rom. 3. Iuſtitia Dei manifeſtata eſt per fidem Ieſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes qui credunt in eum. Non enim eſt diſtinctio.

SIGILLVM.

Paulus, Rom. 4. vocat circumciſionem Sigillum iuſtitiæ fidei. & quia noſter baptiſmus ſucceſſit in locum circumciſionis, rectè nos illum Sigillum gratiæ nominabimus. Hic baptiſmus cum omnibus offertur, offertur cum eo & gratia. Cum ergo Dominus iubet baptizari omnes gentes, vult veriſſimè omnibus gentibus obſignari ſuam gratiam, quam illis baptiſmo offert. Nunquam enim omnes gentes inuitaret ad baptiſmum, niſi omnibus gentibus ſalutem, quæ obſignatur baptiſmo, impertiri vellet. Quod autem baptiſmus in multis manet literalis tantum, hoc non fit Dei conſilio & voluntate, qui verè ſuam gra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

tiam baptiſmo offert & obſignat, ſed hominum culpa, qui à pacto cum Deo in baptiſmo inito turpiter diſcedunt. Nam vt Deus promittit, & promiſſum obſignat: ita par eſt, vt homo ab altera parte fide reſpondeat. Siquidem in omni pacto vtraque pars pacti cõditiones & leges ſeruabit. Atque eam ob cauſam Petrus baptiſma definit ſtipulationem bonæ conſcientiæ cum Deo. Deus enim baptiſmum offerens, promittit gratiam. Conſcientia vero fide reſpondens, in pacto acquieſcit, freta reſurrectione Ieſu Chriſti.

Ex his demonſtrationibus euidentiſſimè nobis cõſtat de voluntate Dei paterna erga nos, quæ voluntas eſt cauſa & baſis prædeſtinationis & electionis ad vitam æternam. Firmam igitur fiduciam ſalutis teneamus, & tanquam ad arcem munitiſſimam, voluntatem Dei paternam & λύτρον filii nos recipiamus, nihil morantes Stoicam illam prædeſtinationem, quãtumuis magnos authores habeat.

Contendamus igitur benefacere ex fide, & quotidie magis magiſq; proficere, certò perſuaſi, quod qui promiſit, poſſit & velit præſtare promiſſa. Etſi autem bonis noſtris operibus nequaquam nitendum eſt, ſed ſola Dei miſericordia & λύτρῳ pro nobis ſoluto: tamen ſciamus, quod tametſi bona opera non ſunt cauſa regnãdi, nihilominus eſſe, vt Bernhardus loquitur, viam regni, modò ex fide Ieſu Chriſti, qui ſolus eſt via non errans, veritas non fallens, & vita non deficiens, fluant.

D. IOANNIS CALVINI, VIRI clariſſimi, ſanctæq; memoriæ ſententia, de Gratia vniuerſali, ex Præfatione eiuſdem in Nouum Teſtamentum deſumpta.

Ad hanc hæreditatem vocantur OMNES, SINE PERSONARVM ACCEPTIONE, maſculi, feminæ; ſummi,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ſummi, infimi; heri, ſerui; magiſtri, diſcipuli; docto-res, idiotæ; Iudæi, Græci; Galli, Romani. NEMO hinc excluditur, qui modo Chriſtum qualis offertur à pa-tre in ſalutẽ OMNIVM, admittat, & admiſſum com-plectatur.

Indicatio eorum, in quibus conuenit inter nos & aduerſarios, & in quibus non conuenit.

CONVENIT.

1. Vtrique fatemur præſcientiam, electionem, & prædeſtinationem, mundum conditum præceſſiſſe.

2. Vtrique amplectimur has hypotheſes. Si electi ſumus, credimus, vel credemus. Si credimus, electi ſumus.

3. Vtrique aduerſamur pontificiis quibuſdam, qui docent, præſcita merita eſſe cauſas electionis.

NON CONVENIT.

1. Nos gratiam vniuerſalem, quãtum ad conſilium Dei attinet, defendimus: illi impugnant.

2. Nos vniuerſales promiſſiones propriè accipi-mus: illi reſtringunt.

3. Illis præſcientia Dei eſt cauſa electionis: nobis non eſt cauſa, ſed regula.

4. Nos ſalutem hominis pendere ex conditione fi-dei iudicamus: illi fidem effectibus prædeſtinationis adſcribunt.

5. Nos modũ prædeſtinationis & electionis ex Pau-lo in Chriſto & per Chriſtum docemus: illi Chriſtũ cauſam eſſe prædeſtinationis non agnoſcunt.

6. Illi cauſam reprobationis faciunt voluntatem Dei: nos contumaciam hominis præuiſam.

7. Illi omnium actionum bonarum & malarum fa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ciunt Deum auctorem: nos bonarum quidem αἴτιον, malarum vero ἀναίτιον defendimus.

8. Nos docemus fidem amitti, & Spiritũ ſanctum excuti, cum homines indulgent peccato contra conſcientiam: illi inſtar ignis ſopiri ſub cinere dicunt fidem, & non extingui, nec Spiritum ſanctum excuti.

9. Nos docemus Euangelium prædicari, vt omnes audientes credant, & ſaluentur: illi affirmant Euangelium prædicari pleriſque in mortem, idque conſilio Dei nolentis illorum ſalutem.

10. Nos affirmamus Deum neminem creaſſe ad certam damnationem, ſed omnes ad ſalutem ſub cõditione conuerſionis ad Deum: illi contra dicunt, quoſdam creatos & ordinatos ad certam mortem & damnationem, ſine omni conditione.

Vide hîc dilecte frater, quid magis conueniat bonitati & iuſtitiæ Dei. Deus eſt bonus & fons omnis boni, ideo quicquid facit, bonum eſt & iuſtum. Condidit hominem bonum & iuſtum: ſed quia homo in bonitate non manſit, Deus eum iuſtè puniuit. Verum quoniam Deus clemens eſt, & miſericors, adeo quod ipſius miſericordia excedat omnia opera eius; miſeretur hominis, dat verbum promiſſionis, dat ſemen mulieris contriturum caput ſerpentis, id eſt, deſtructurum opera Diaboli, peccatum & mortem, & ſtatuit hoc decretum, quod velit omnes reſipiſcentes in gratiam recipere propter Chriſtum, & omnes cõtumaces, qui non reſipiſcunt, abiicere, iuxta Domini dictum: Qui crediderit, ſaluabitur: qui non crediderit, condemnabitur. Huic æterno Deo, qui eſt pater & filius & ſpiritus, laus, & honor in omnem æternitatem.

AMEN.

DOMI-

DOMINICA ORATIO.

NEMO Deum rectè inuocare putandus eſt, niſi Deum habeat patrem: nec quiſquam ſe Deum habere patrem gloriari poterit, niſi agnoſcat mediatorem, & credat in illum. Quiſquis autem crediderit in illum, & omnem ſpem ſalutis in illo ſolo collocauerit, filius Dei naſcitur, ſanctus & electus vocatur. Quandocunque igitur fide in mediatorem recumbimus, efficimur filii Dei ſancti ac electi, & eadem fide acceſſum habemus per eundem mediatorem ad patrem, qui nos in filio charos habet, Rom. 5. Epheſ. 1. Fiducia itaque mediatoris nos exauditum iri à patre ſtatuamus, iuxta hanc dulciſſimam mediatoris noſtri promiſſionem, Ioh. 16. Quicquid petieritis patrem meum in nomine meo (id eſt, freti me mediatore) dabit vobis. Hæc promiſſio non quibuſuis, ſed tantum diſcipulis Chriſti, id eſt, omnibus in ipſum credētibus facta eſt: ſiquidem hi ſoli mediatorem Chriſtum habent, & propterea Deum patrem compellare poſſunt. Quoniam autem hi & de ſui adoptione, & de patris reuerentia ſemper cogitare debent, nunquā poterunt quicquam patrem petere, niſi quod ad patris gloriam, & ſalutem Eccleſię (cuius membra ſunt) facere videbitur. quod quidem totum in ea peccandi formula, quam Dominus præſcripſit ſuis diſcipulis, continetur.

Quæritur; Quid ergo peccator? poteritne is quoque Deum precari, cum non ſit filius Dei, ſed eius potius, cuius opera facit, hoc eſt, Diaboli? Quid ſanctus, qui à Satana & carne ſeductus peccando amiſerat fidem, & excuſſerat Spiritum ſanctum?

Peccator non agnoſcens ſuam culpam, fruſtra Deum patrem compellat, cum operibus teſtatur ſe eſſe filium Diaboli. At peccator culpam agnoſcens ſuam, & ſuum deplorans reatum, blandè inuitatur ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

reſipiſcentiam à Chriſto, dicente Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego refocillabo vos. Venite (ſcilicet humili corde, & contrito ſpiritu) qui laboratis (ſcilicet ſub onere peccatorum, metu diuinæ iræ, & ſenſu iuſtæ veſtræ damnationis perculſi) & onerati eſtis (ſcilicet in profundum peccatorum demerſi, & ſub molibus & fluctibus iniquitatum veſtrarum gementes) & refocillabo vos (id eſt, exonerabo vos ab onere peccatorum & iniquitatum veſtrarum, remittens vobis peccata veſtra propter victimã meam expiatricem peccati.) Huius dulciſſimæ inuitationis Dominus ipſe rationem reddit, Matth. 9. Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad reſipiſcentiam, hoc eſt, non veni in mundum, & factus ſum homo, vt vocem iuſtos (opinione ſua) ſed peccatores (vero conſcientiæ ſenſu, hoc eſt, laborantes & oneratos mole peccatorum & iniquitatum ſuarum) ad reſipiſcẽtiam, quæ per fidem in Chriſtum fit. Hîc ſi peccator obtemperat Chriſto, inuitanti ſe ad reſipiſcentiam, & ſupplex petit veniam, & dicit vero corde cum publicano: Deus propitius eſto mihi peccatori: concipitur in hac cordis ſupplicatione fides, qua iuſtificatur & regeneratur, atque ita exauditur à patre, vt filius, ſanctus & electus in Chriſto mediatore effectus.

Sanctus à Satana & à deſideriis carnis fallacibus deceptus, & lapſus in peccatum amiſſa fide, & excuſſo Spiritu ſancto, ingemiſcens exemplum Dauidis ſibi ob oculos mẽtis ſtatuat, ac reſipiſcens dicat vero corde: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Auerte faciam tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele: aſperge me Iſopo, & munda me ſanguine filii tui. Hoc cum facit, in ipſo rurſus concipitur fides, qua iuſtificatus & ſanctificatus, fit filius Dei ſanctus & electus. poſtquam autem è naufragio euaſit, fiat cautior, & nõ deſinat cum Da-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

uide precari: Cor mundum crea in me Deus, ſpiritu ſpontaneo ſuſtenta me: Spiritum tuum ſanctum ne tollas à me. & meminerit dicti Salomonis: Beatus qui ſemper eſt pauidus. (non hic aliquem ad certa verba tanquam magica alligatum volo, ſed ad affectum cordis, qualis fuit in Dauide) cùm in hunc modū peccator vere reſipiſcit, ingens per ſpiritum ſanctum lętitia & conſolatio in corde eius accenditur: quibus anima fidelis ſuſtentatur, paſcitur, reficitur, exhilaratur in ſpem vitæ æternæ. Hæc lætitia & conſolatio durat tantiſper dum militamus honeſtam militiam, retinentes fidem & bonam conſcientiam, & nō ſuccumbimus in pugna ſpiritus & carnis, quæ nunquam, donec verſamur in hac vita, intermittitur: nullæ ſunt hîc induciæ ſomniandæ. Semper proinde ſtemus in armis armati verbo, fide, inuocatione, ac vero corde dicamus:

Pater noſter qui es in cælis. ſanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Quia tuum eſt regnum & potentia & gloria in ſecula ſeculorum, Amen. Matth. 6. Luc. 11.

Hæc precandi formula à Domino nobis commendata conſtat compellatione, petitionibus ſeptem, & ratione, de quibus quædam breuiter dicemus. Deus autem quæ conueniant ſanctiſſimæ huic precandi formulæ, paternè ſuggerat.

COMPELLATIO.

Pater noſter qui es in cælis.

Hæc compellatio admonet inuocaturos Deum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

de rebus pluribus. primùm enim de voluntate Dei, & facultate præſtandi ea quæ petimus. Pater eſt: ergo vult nos filios ſuos exaudire. Cæleſtis eſt, hoc eſt, omnipotens: ergo poteſt dare quæ petimus. Et quia idem pater ſapientiſſimus & optimus; dat filiis non noxia, non pernicioſa, ſed vtilia & ſalutaria, idque ſuo ſapienti iudicio, & non ex cæco affectu filiorum, qui ſæpe noxia, ſæpe pernicioſa ſibi petunt. Deinde hæc compellatio admonet nos amoris mutui, reuerentiæ & imitattionis. Amoris mutui: ſi ille eſt pater noſter, profectò nos ſuos filios amat. Si nos filii ipſius germani: viciſſim chariſſimum noſtrum patrem amore proſequemur. Quod tum demum facere nos ſciamus, ſi ſermones eius ſeruauerimus. Reuerentiæ; qua & debitum honorem illi reddimus, & cauemus, ne tam benignum patrem offendamus timore caſto & ſancto repreſſi. Imitationis: eſt enim bonorum filiorum bonitatem & virtutes parentum imitari, quantum quidem hoc fieri poteſt. Eſtote, Leuit. 11, ſancti, quia ego ſanctus ſum. Et filius ait, Luc. 6. Eſtote miſericordes, ſicut pater veſter miſericors eſt.

Vocula, NOSTER, fidei vox eſt, qua fide naſcimur filii Dei, qui ſoli Deum patrem rectè compellāt. Cum autem noſtrum patrem nominamus, Mediatorem meditamur, per quem pater eſt nobis factus, & quo mediante nos exaudit pater. Hæc ergo vox, vt admonet Chriſtianos communis adoptionis in filio, item reuerentiæ & obedientiæ erga optimum patrē: ita eis commendat fraternum amorem & fraternam curam aliorum pro aliis.

CÆLORVM nomine admonemur, & quò mens noſtra intra precandum erigenda ſit: & quod commune votum Chriſtianorum eſſe debeat aſpirare ad patriam communem, nempe cælum ipſum, vbi præparata eſt nobis hæreditas. ideo Paulus ait, Coloſſ. 3. Quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi eſt Ieſus Chriſtus ſedens

dens ad dexteram Dei patris. Et Philip. 3. Noſtrum πολίτευμα eſt in cælis, vnde expectamus Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, qui transfigurabit noſtra humilia corpora, vt ſint conformia ſuo glorioſo corpori: idque ea potentia, qua poteſt ſibi omnia ſubiicere. Hinc etiam apparet, quanta vanitas ſit eorum, qui procumbunt coram idolis adoraturi, & qui inuocant creaturam vllam.

PRIMA PETITIO.

Sanctificetur nomen tuum.

O Pater, ô ſanctificator, fac vt ipſe ſanctificeris, & celebreris, in nobis, à nobis, inter nos, & in omnes fines terræ. in nobis, viua fiducia: à nobis, moribus & vita: inter nos, confeſſione & prædicatione: & in omnes fines terræ, propagatione Euangelii, idque ſecundum nomen tuum. Quoniam autem cognitio nominis eſt, cum is cognoſcitur, cuius eſt nomen (Nomen enim non propter nomen eſt, ſed propter id quod ſignificat) Nomen tuum eſt, quòd tu ſolus ſis verus & æternus Deus, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, conditor & conſeruator omnium rerum: Nomen tuum eſt, quod ſis omnipotens, ſapiens, iuſtus, miſericors, & verax: Nomen tuum eſt, quod reſipiſcentibus omnibus abſque diſcrimine nationum & perſonarum remittas peccata propter meritum filii, iuſtifices, regas, & gubernes eos, & iuxta promiſſionem tuam des illis vitam æternam, atque punias contumaces æternis pœnis. Hoc tuum nomen agnoſcatur à nobis, celebretur & ſacroſanctum habeatur. Quod tum demum fit, quando nos tui filii à te ſanctificati ſic vitam, ſicque mores inſtituimus, vt cum homines videant noſtra bona opera, glorificent te patrem noſtrum cæleſtem. Nam vt nomen tuum per vitam & mores profitentium pietatem, & non viuentium piè, prophanatur & blaſphematur: ita glorifi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

catur ſancta vita & moribus ſanctorum, quibus Deum ſuum patrem honorant, vt filii chariſſimi, & alios inuitant exemplo. Breuiter, ſenſus huius precationis eſt: tribue nobis ô Pater, vt nos à te ſanctificati tuum nomen, hoc eſt, te ipſum fide, confeſſione, vita, & moribus ſanctificemus, & celebremus. ne quis nobis iuſtè obiiciat: Propter vos nomen Dei malè audit inter gentes.

SECVNDA PETITIO.

Veniat regnum tuum.

Regnum tuum, ô Pater, ô Rex noſter, hic eſt gratiæ, ibi Gloriæ, vbique potentiæ. fac, quæſumus, tua potentia, & abolito Diaboli & vitiorum Regno, regni tuæ gratiæ ciues effecti in terris, tandem regni gloriæ conſortes efficiamur in cælis. Tu ergo regna ſic in nobis tuo verbo & ſpiritu in terra, vt iuſtificati fide habeamus pacem tecum, & inter nos & gaudium in ſpiritu ſancto, ex remiſſione peccatorum & iuſticia Chriſti nobis imputata, ex promiſſione hereditatis; quo tandem æternùm tecum regnemus in cælo.

TERTIA PETITIO.

Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra.

O Pater, ô Domine, effice, vt nos ciues regni gratiæ tuæ fide effecti, tibi Domino noſtro ita alacriter in terris pareamus, ſicut caſtiſſimi tui Angeli faciunt in cælis. Fiat igitur à nobis in terris, quicquid tu iubes, & quicquid tibi placet. Non hic petimus, pater, voluntatem potentiæ tuæ fieri, cui nemo poteſt reſiſtere, ſed voluntatem tuo verbo & ſignis patefactam: quæ ſanè tua voluntas eſt amoris, gratiæ, & bonitatis plena, qua vis, vt omnes homines ad ſalutem cui eos deſtinaſti, perueniãt. de hac tua voluntate Apoſtolus tuus nos confirmat, cum ait 1. Timoth. 2. Deus vult

omnes

omnes homines ſaluos fieri,& ad cognitionem veritatis venire. vis ergo vtrumque, pater, & ſalutem omnium hominum, & medium quo ad ſalutem peruenitur, videlicet agnitionem veritatis, quæ eſt certa perſuaſio de veritate Euangelii, & fiducia in vnicum mediatorem noſtrum Ieſum Chriſtum. Similiter Petrus tuus Apoſtolus teſtatur de paterna tua erga nos voluntate, cum ait, 2. Pet. 3. Dominus longanimis eſt, non volens vllos perire, ſed omnes ad reſipiſcentiam recipere. Fac ergo, Pater, vt creſcamus in gratia & agnitione Domini noſtri & Saluatoris Ieſu Chriſti, vtque indies magis magiſque fructibus iuſticiæ abundemus. Hæc enim voluntas tua eſt: quæ vt fiat, oramus.

QVARTA PETITIO.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè.

O Pater, ô alitor, ale, quæſumus, in hac vita, corpus & animam noſtram, vt ſupereſſe & viuere valeamus; idque per panem vtrique conuenientem, & per media à te ordinata ad vtriuſque conſeruationem. vt enim corpus noſtrum cognatis ſibi cibis paſcitur, atq; conſeruatur, hoc eſt terrenis, vt quos terra producit: ita anima noſtra, quæ eſt ſpiraculum tuum, cæleſti cibo alitur & ſuſtentatur. Da ergo panem terrenum corpori noſtro, da fertilitatem terræ, da colonos gnauos, da paſtores populorum, id eſt, pios reges & magiſtratus, ſine quibus panis terrenus quæri & conſeruari non poteſt: præterea animam noſtram paſce pane vitę, qui de cælo deſcendit, paſce verbo, pota ſpiritu tuo, foue piis & ſalutaribus cogitationibus, quo veris & cæleſtibus in te fruatur voluptatibus: mitte miniſtros Euangelii pios & ſanctos, qui tibi, & non ſibi gloriam quærant, quique tuas oues pabulo cæleſti paſcant, & pia vita regant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

QVINTA PETITIO.

Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

O Pater, ô propiciator, tu noſti figmentum noſtrum, tu recordaris, quòd puluis ſumus, tu non ignoras, quam facilis ſit lapſus. non enim eſt homo ſuper terram, qui non peccet. Petimus igitur, pater miſericordiarum, vt noſtri miſerearis, nobiſque condones peccata, quibus tuam maieſtatem quotidiè offendimus. Tuus dilectus Apoſtolus de te in hunc modum teſtatur, 1. Iohan. 1. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & purget nos ab omni iniquitate. apud te enim, pater, habemus aduocatum, Ieſum Chriſtum, iuſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris, & non pro noſtris tantum, ſed pro totius mundi. Et quia tu vis, pater, vt noſtra facilitas ad condonandum fratribus ſua in nos peccata, ſit teſtimonium tuæ voluntatis erga nos, da gratiam, vt nos tuo exemplo condonemus iis, qui in nos peccauerunt. Tuus filius Saluator noſter dicit: remittite & remittetur vobis: tu ergo, clementiſſime pater, fac vtrumque, & nobis agnoſcentibus peccata noſtra, pœnitentibus & confugientibus ad gratiam, remitte peccata noſtra, & da gratiam, vt & nos iis, qui poſtquam nos offenderunt, agnoſcunt culpam, & petunt veniam, condonemus ex animo errata ſua, vt mutuo amore rurſus coaleſcamus, ac tibi ſeruiamus.

SEXTA PETITIO.

Et ne nos inducas in tentationem.

Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eripuit nos è regno tenebrarum (in quod propter lapſum primorum parentum iuſto Dei iudicio coniecti eramus) & vocauit nos verbo ſuo, ſpiritu ſuo, & ſacramentis ſuis,

tanquam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

tanquam in paradiſum nouam, quæ eſt Eccleſia, reuocat nobis hac precatione in memoriam eam tentationem, qua noſtri primi progenitores & ſe, & ſuam poſteritatem in ſummam miſeriam coniecerunt. Atque hoc ideo pius Magiſter noſter facit, vt nos eorum damno admoniti vigilemus, ac caueamus inſidias Diaboli, ne nos ſimili fraude circumuentos in ſuos laqueos pertrahat. Vt enim Diabolus ſua Sophiſtica effecit, vt Adam & Eua progenitores noſtri, qui verè filii Dei ſancti & electi erant, primum de prouidentia Dei, de promiſſionibus & comminationibus eius dubitarent: ſecundò, vt ambirent quod nec illis donatum erat, nec illis conueniebat, nimirum, vt eſſent ſicut Dii: Tertiò, vt à Deo ad ſe deficerent, præferentes vocem Diaboli verbo Dei: Quartò, vt tandem deſperantes de venia, perirent, cum ſe nudos eſſe animaduerterent: ita nunc eadem fraude nos filios lucis ſanctos & Electos Dei aggreditur, quærens vt quamplurimos in ſuas tenebras pertrahat. Quapropter iubemur à Domino & Magiſtro noſtro, contra hanc fraudem, cui ſanctiſſimi quique expoſiti ſunt, quotidiè orare & dicere: Et ne nos inducas in tentationem. Vult ergo Dominus noſter nos cauere inſidias Diaboli, & ne nos, vt primi noſtri parentes, tentatione victi, efficiamur mancipia Diaboli, noſtrapte culpa è noua paradiſo eiecti. precamur igitur ne in hanc quadruplicem incurramus tentationem, primam, dubitationis de prouidentia Dei, de promiſſionibus & comminationibus diuinis. ſecundam, ambitionis, ne ſuperbi effecti appetamus quæ nec nobis diuinitus collata ſunt, nec nobis conueniunt, vt Adam fecit, qui cum rapere diuinitatem voluit, amiſit felicitatem. tertiam, defectionis à verbo Dei, ad verbum Diaboli, à Deo ad Diabolum, à ſummo bono ad ſummum malum, à perpetua felicitate ad ſempiternam miſeriam. quartam, deſperationis, ſicut Adam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

qui cum videret ſe nudum eſſe, deſperauit de venia, tametſi poſtea, vt piè creditur, verbo promiſſionis rurſus reſtitutus eſt.

Contra has horrendas & Diabolicas tentationes (quibus ſi homo ſuccubuerit, in ſempiternam miſeriam præcipitatur) precamur, cum dicimus: Et ne nos inducas, &c. Hoc ipſum precari iuſſit Dominus ſuis diſcipulis in agone mortis, cum ait: Vigilate (id eſt, cauete inſidias) & orate ne intretis in tentationem: quod nunquam iuſſiſſet Dominus ſuos diſcipulos precari, ſi fidem ſemel conceptam non poſſent amittere, & ſpiritum ſanctum excutere, qui ſemel verè crediderunt, & donati erant ſpiritu ſancto.

Præterea cum tentatio in genere, ſit omne id, quo ad peccatum ſolicitamur, ſiue id ſit in nobis, vt concupiſcentia carnis & pauor: ſiue circa nos, vt crux, & externa Eccleſiæ facies: ſiue extra nos, vt varia ſcandala, & mundi vanitas: precamur etiam in vniuerſum, ne vllo tentationum genere victi ſuccumbamus, & rurſus excludamur è paradiſo, hoc eſt, κοινωνίᾳ ſanctorum. In hunc igitur modum precemur;

O pater, ô defenſor potentiſſime, tua nobis adſiſtito gratia, ne in dubitationis, ambitionis, defectionis, & deſperationis tentationem per inſtinctum Diaboli incidamus, ſed da, vt firmam fidem verbi tui, veram humilitatem, conſtantem perſeuerantiam, & ſpem inuictam retineamus vſque ad finem. Da, ne cruce Eccleſiæ, vel proſperitate impiorum, aut vllis ſcandalis offendamur: da robur ſpiritui noſtro, vt honeſtè militemus aduerſus Satanam, carnem, & mundum: da vt poſſimus tua adiuti gratia retinere fidem & bonam conſcientiam, quo tandem læti in inuocatione tui nominis hanc caducam vitam immortali & beata commutemus, per vnicum Mediatorem & redemtorem noſtrum Ieſum Chriſtum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

SEPTIMA PETITIO.

Sed libera nos à malo.

O pater, ô liberator potentiſſime, hoſtis noſter Diabolus eſt potens, eſt malus & ſemper malus, (ὁ γὰρ πονηρός οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός) quare nihil niſi malum cogitat, malum machinatur tuis filiis, inuidẽs eis ſalutem, qua ipſe contumacia & ſuperbia ſua excidit. itaq; nihil illi dulcius, quam vt tuis noceat, eoſque à te alienet. Nam circumit, vt leo rugiens, quærens quem deuoret. Deuorat autem omnes, quos ineſcat concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, faſtu huius vitæ, hypocriſi & hæreſi, ſeu pernicioſa doctrina. Quare te, liberator potentiſſime, rogamus ſupplices, vt nos à Diaboli inſidiis, atque omnibus malis liberatos tandem æterna vita, in qua fruemur tuo conſpectu in omnem æternitatẽ, beatos reddas; per & propter liberatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt verus Deus, & vita æterna.

RATIO.

Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen.

Hoc eſt, idcirco pater clementiſſime, ad te preces noſtras in fiducia filii tui, & mediatoris noſtri, fundimus, quia tuũ eſt regnum: quod nobis filiis paraſti ab initio, per & propter filium tuum Ieſum Chriſtum, in quo nos charos habes, vt filios & hæredes: & tua potentia, qua facilè & nos liberare, & hoſtes noſtros profligare poteris: & tua gloria, quæ in omnem æternitatem duratura eſt, cuius nos quoque, vt filios, conſortes facies, propter filium tuũ, & fratrem noſtrum, Ieſum Chriſtum, cuius fiducia te inuocamus. Tibi æterno patri, cum filio & ſpiritu ſancto, ſit honor, imperium, gloria in omnem æternitatem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Hæc vox, AMEN, eſt animi perſuadentis ſibi ſuas preces eſſe exauditas. Senſus ergo eſt, fiat nobis quod ex mandato filii tui precati ſumus, qui nō iuſſiſſet nos te inuocare, niſi tu nos exaudire, & dare petita nobis vtilia & ſalutaria velles.

DE LIBERO VOLVNTATIS ARBITRIO.

LIBERVM voluntatis arbitrium non ſemper eodem modo accipitur. Nunc enim propriè pro vna potentia, nunc impropriè pro gemina ſumitur. Sunt enim diſcretæ potentiæ velle aliquid, quod eſt proprium voluntatis, & idem poſſe efficere, quod eſt aliarum virium. Nam has potentias diſertè diſtinguit Paulus, Roman. 7. cum ait: Velle adeſt mihi, perficere autem bonum non inuenio, id eſt, non poſſum. Sic & Auguſtinus diſtinguit, cum ait: Voluntatem quidem mihi liberam dediſti, ſed ſine te nihil eſt mihi conatus meus.

Liberum arbitrium, cum pro vna potentia ac propriè ſumitur, rectè in hunc modum definiri poſſe arbitror, quod ſit, non facultas faciendi hoc vel illud, ſed libertas ſolummodo voluntatis, qua homo liberè & expeditè poteſt vel eligere vel auerſari, quod à ratione tāquam arbitro ſeu conſiliario, eligendum aut auerſandum ſtatuitur. Vel in hunc modum: liberum arbitrium eſt vis voluntatis, qua bonum expetimus, & malum auerſamur, duce ratione. Nam mutæ animantes memoriam, imaginationem & ſenſus ſequūtur, ac duce natura, in obiecta diuerſimodè feruntur, idque non voluntate, ſed appetitu irrationali.

Differt

Differt autem liberum arbitrium à voluntate, vt proprium à ſuo ſubiecto, cui ineſt. Ex quo fit, vt in quocunque ſit voluntas (id eſt, rationalis appetitus) in eodem quoque ſit liberum voluntatis arbitrium propriè acceptum.

Ratio appellationis hæc eſt: liberum quidem dicitur, quia voluntas liberè vult, & non cogitur, id eſt, quia poteſt eligere & recuſare quicquid vult. Græcè αὐτεξούσιον dicitur, quia in voluntatis libertate eſt inclinare ſe in quamcunque partem ipſa voluerit. Arbitrium verò, quia voluntas ſententiam rationis, quæ placet, ſequitur, & quæ diſplicet, auerſatur. Nam vox arbitrii ab arbitrando, id eſt, diiudicando ſeu diſcernendo rationali conſideratione, quid eligere, & quid recuſare conueniat, appellatur. Vt ergo liberum ad voluntatem; ita arbitrium ad rationem refertur. Eſt autem voluntati diuinitus addita ratio, vt eius dux ſit, eamque inſtruat, & non deſtruat: vnde fit, quod tametſi voluntas mutari poteſt, prout inſtructa fuerit à ratione: nunquam tamen libertatem amittat, quantum quidem ad interiorem eius actum (id eſt, naturalem eius potentiam & motum, vt loquuntur) attinet. Quare rectè Bernhardus ait: Volũtas pro ingenita ſui nobilitate, nulla cogitur neceſſitate. Etſi autẽ Petrus humano timore victus, dominum abiurauit, tamen ſi interiorem voluntatis actum in Petro ſpectes, id nolens fecit, neque voluntas eius cogi poterat: interior ſiquidem actus voluntatis, qui eſt velle, eligere, conſentire, ſemper liberrimus eſt. Aliter autem de exteriore actu voluntatis iudicandum eſt. Hunc ſi tantum ſpectes, Petrus nõ nolens Dominum abiurauit. Quare à peccato immunis non erat. Atque hoc reſpectu loquuntur Iuriſperiti, quando voluntatem coactam ponunt, idque (vt illi dicunt) ſtricti iuris ratione. Natura proinde liberi arbitrii (vt nunc de eo loquimur) non ab externo opere, ſed ex electione volũtatis, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

interna eſt, conſideratur. Aliud enim eſt poſſe eligere, & aliud, poſſe expeditè perficere, quod elegiſti liberè, vt ex Paulo oſtendimus.

Porro ad electionem duo requiruntur, videlicet, cognitio & appetitus: quorum illa præcedit, & eſt rationis: hic ſequitur, & eſt voluntatis. illi huic deſtinatur; hic illius finis eſt. vtraque autem vis in ſuũ finem naturæ indita eſt humanæ: illa quidem, videlicet intelligendi, vt homo ſingula expendat, quò ſciat quid bonum ſit, quid malum: hæc verò, ſcilicet volendi, qua bonum monſtratum à ratione eligat, & malum auerſetur. Electio ipſa, Græcè προαίρεσις dicitur. Hæc enim duobus aut pluribus propoſitis, alia præ aliis eligit, duce ratione. Siquidem vt ratio eſt veluti dux, conſiliarius, & arbiter: ita voluntas tanquam rex, qui liberè conſiliario ſuo paret, vel non paret. Eſt autem voluntas ipſa ita diuinitus condita, vt moueatur prout res cognita illi obiecta, boni, malive ſpeciem præ ſe tulerit. Nunquam enim voluntas eligit, aut auerſatur quicquam, niſi mota ab obiecto cognito, eoque bono malove, ſiue reuera, ſiue opinione tale ſit. Quantum autem ad rationem ducem voluntatis attinet, ſciendum eſt non referre, ſiue ea per ſe & ſuapte vi cognoſcat, ſiue ab alio ſit inſtructa & perſuaſa. Nam hic ſolummodo iudicium ſeu conſilium rationis cõſideratur, vndecunque illud habeatur.

Quoniam autem & iudicium rationis, & voluntatis electio pro diuerſitate ſtatus hominis (qui eſt quadruplex) variat, neceſſe eſt pro diuerſitate hac ſtatus hominis, liberum voluntatis arbitrium homini accommodare. id autem quomodo fieri oporteat, iam conabor explicare.

In ſtatu itaque hominis primo, qui erat innocentiæ, antequam homo ſeductus eſt, nõ ſolum ratio hominis fuit recta & ſana, & hominis voluntas quod à ratione recta, tanquam arbitro ſtatuebatur, eligere potuit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

potuit; idque liberrimè, verumetiam vires ad perficiendum idoneæ homini attributæ erant, idque ex tribus perſpicitur argumentis: quorum primum eſt, creatio hominis ad imaginem Dei: cuius imaginis pars quædam erat libertas voluntatis. Secundum, diuinum præceptum, quod fruſtra fuiſſet datum homini ante lapſum, niſi ei parêre potuiſſet. Tertium, comminatio pœnæ, quæ ſane iniuſta fuiſſet, niſi culpam declinare homo potuiſſet. De hoc ſtatu Syracidæ dictum, quod eſt cap. 15. 13. in eius libro intelligi poteſt. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui, hoc eſt, permiſit eum ſuo arbitrio, dicens: Si voles, cuſtodias mandata & fidem, faciendo quod placet. Habuit proinde homo in ſtatu innocentiæ liberum voluntatis arbitrium, idq; purum, ſanum & rectum, quod in hunc modum definiri haud ineptè poſſe puto. Liberum voluntatis arbitrium ante lapſum facultas erat, qua homo, nulla vi cogente aut impediente, potuit pro arbitrio, cum eligere, facereq; bonum quod placuit, tum auerſari declinareq. malũ quod diſplicuit. Fuit ergo homini ante lapſum gemina facultas, videlicet eligendi pro arbitrio, quod erat voluntatis proprium, & efficiendi idipſum quod elegerat, quod erat aliarum virium.

Poſtquam autem homo à ſerpente ſeductus eſt, mutatus eſt eius ſtatus à bono in malum. Lapſus enim amiſit rectitudinem, & excluſus eſt à paradiſo: in hoc autem ſtatu, qui eſt ſecundus, remanſit quidem & ratio, & voluntas: ſed illa corrupta; hęc aduerſus Deum contumax eſt facta. Ex quo factum eſt, quod vt ratio inſtructa à ſerpente, pomum tanquam rem bonam, eligendum ſuaſerit: ita voluntas rationi liberè, & non coactè parens, elegerit pomum vt rem bonam. Putabat enim Eua, ſe hoc pacto Deo ſimilem fore, iuxta dictum ſerpentis: eritis ſicut Dii. ſed fruſtra. Nam dum rapere voluit Adam diuinitatem (vt Auguſtini

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

verbis vtar) amiſit felicitatem. Peccauit proinde Adam non coactus, ſed libero voluntatis arbitrio. Et quia liberè peccauit, factus eſt peccati ſeruus miſerrimus. Neque tamen ideo voluntas deſiit eſſe libera, quia perſona facta eſt ſerua. Alia enim eſt voluntatis, alia perſonæ libertas. Auguſtinus quidem ait; quod homo peccando & ſe, & liberum arbitrium perdiderit. Quod dictum non ſimpliciter, ſed ex collatione intelligendum eſt. Vt enim ſe, ſic & liberum arbitrium perdidit Adam. Perdidit autem ſe non omnino, ſed ex parte: proinde & liberum arbitrium perdidit non omnino, ſed ex parte. Vt ergo Adam perdidit ſe, non vt non ſit, ſed vt non ſit talis, qualis antea fuit, hoc eſt, integer: ita perdidit liberum arbitrium non vt non ſit, ſed vt non ſit tale, quale antea fuit, hoc eſt, integrum. Atque hinc eſt quod in poſteris Adæ, ab eo iuxta communem naſcendi legem natis, ante regenerationem, iudicium hominis (quod corruptæ rationis eſt concluſio) quantum ad ſpiritualia potiſſimum attinet, plane corruptum ſit, & voluntas aduerſus Deum contumax, id quod ſcripturis & experientia confirmatur. Gen. 8. 21. Figmentum humani cordis pronum eſt ad malum ab adoleſcentia eius. 1. Cor. 2. 14. Animalis homo non percipit ea, quæ ſpiritus Dei ſunt. Pſal. 13. 2. Rom. 3. 10. Non eſt iuſtus, ne vnus quidem, non eſt qui intelligat & exquirat Deum. Pſal. 116. 10. Omnis homo mendax. Pauca refero teſtimonia, quia in ſcripturis non ſæpius dicta, ſed tantum dicta ſufficiunt. Ex his paucis teſtimoniis concluduntur hæc tria, quod ratio hominis ſit corrupta: quod voluntas ſit contumax: quod vires ad facienda imperata ſint languidæ, imò planè nullæ, quantum quidem ad ſpirituales actiones attinet. In hoc tamen ſtatu, qui eſt peccati & miſeriæ, cum voluntas arbitro ſuo, hoc eſt, rationi corruptæ obtemperat, liberè quidem & non coactè id facit: eligit ſiquidem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

quidem liberè vt antea, ſed alia quam antea. Nam ſi coactè eligeret malum, extra culpam eſſet homo. Nunc autem quia liberè eligit, in culpa eſt, & pœnam meretur. Proinde neque ad virtutem, neque ad vitia, ne in hoc quidem miſeriæ ſtatu neceſſitate trahimur, ſed voluntate, teſte Auguſtino. Dixi autem quantum ad ſpiritualia, id eſt, quantum ad veram Dei notitiam, & ſpiritualem cultum Deo præſtandum attinet, propterea quod in rebus naturalibus, & externis, ratio ex paruis initiis naturâ notis, & per experientiam adhibita philoſophica amuſſi, demonſtratione, multas præclaras artes extruit, vtiles humano generi, quas rectè dona Dei eſſe magna agnoſcimus. In his cum ratio rectè iudicat, voluntas interdum paret rationi, interdum turbata affectibus, peſſimis conſiliariis, non paret, id quod in Medea (vt taceam propriam ſingulorum experientiam) cernitur, cum ait: Laudo meliora proboque, deteriora ſequor. Hic voluntas Medeæ liberè elegit, quod voluit, ſano rationis conſilio ſpreto. Quod tamen elegit, ſub ratione boni elegit. Atque ita multa facit voluntas per rationem contra rationem, hoc eſt, quaſi per eius miniſterium, contra eius conſilium & iudicium. At quantum ad ſpiritualia attinet, donec homo φρόνημα carnis ſequitur, nec intelligit, nec vult ſalutaria (ignoti enim nullus amor) ſed malum, quod peruerſe bonum eſſe iudicat, liberè eligit, vt Adam fecit. Paulus enim clarè ſcribit, Rom. 8.7. φρόνημα carnis inimicitia eſt aduerſus Deum. Legi enim Dei non ſubiicitur, neque enim poteſt. Intelligit autem Paulus per φρόνημα carnis ea, quæ enumerat Eph. 2. 3. videlicet: ἐπιθυμίαν, θέλημα καὶ διάνοιαν carnis, hoc eſt concupiſcentiam, voluntatem, & diſcurſum carnis, id eſt, veteris hominis effectus omnes, cogitationes, voluntates, ratiocinationes, & actiones omnes in rebus ſpiritualibus, ſeu vt breuius dicam, λόγον καὶ ὁρμήν. Vt autem λόγος eſt ratio dictans & ſugge-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

rens: ita ὁρμὴ eſt impetus ex rationis & voluntatis cõſenſu excitatus. Non proinde mirum eſt, quod homo non renatus ſponte ſua prauis cupiditatibus, quibus mirum in modum delectatur, tãquam bonis ſeruiat, & liberè eligat noxia, tanquam vtilia, vt qui ita in puteum ignorantiæ & contumaciæ immerſus ſit, vt inde per ſe eluctari nec poſſit, nec velit. Tametſi autem, quicquid in rerum natura exiſtit, ad certũ finem conditum eſt, ad quem natura fertur (Vnde celebre illud philoſophorum ἀπόφθεγμα natum eſt, πάντα τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται, omnia bonum appetunt, ſeu ad bonum referuntur) tamen homo poſt lapſum ab hoc fine lõgiſſimè aberrat. Et quanquam reliquæ ſunt facultates in homine deſeruientes illi bono, tamen conatus fruſtratur. Facultates hæ tres ſunt, & vocantur à Platonicis hiſce nominibus, λογιστικὴ, ἐπιθυμητικὴ, θυμικὴ. Prima gradatim bona inquiruntur, donec peruentum fuerit ad ſummum bonum, videlicet, Deum ipſum. Secunda appetuntur & amantur bona, iuxta bonitatis gradus, & acquieſcitur in ſummo bono. Nam homini nullum bonum ſufficit, donec adeptus fuerit ſummũ bonum, in quo ſolo acquieſcit. Tertia, tanquam milite adeptũ defenditur, & pugnatur aduerſus ea, quæ huic bono aduerſantur. Vbi autem homo, vtcunque duce ratione, huc vſque aſcẽderit, vt intelligat & Deũ eſſe, & eundem eſſe fontem omnium bonorum, ac propterea amandum & colendum eſſe, mox ſuis ratiocinationibus à tam laudabili & pulchro principio abripitur, & in errores fœdiſſimos præcipitatur, adeo vt non ſolum à vero Deo, & ab eius vero cultu longiſſimè aberret: verumetiam colat creaturam loco creatoris, id quod Paulus Rom. 1. multis verbis conqueritur. Huius autem aberrationis cauſas enumerat idem Apoſtolus Epheſ. 4. 17. 18. cum ait: Gentes (id eſt, omnes non conuerſi ad Deum) ambulant in vanitate mentis ſuæ, excæcati intelligentia, alienati à

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

via Dei propter ignorantiam quæ eſt in ipſis, propter obdurationem cordis ipſorum. Habet ergo homo non renatus mentem, ſed vanam: habet intelligentiam, ſed excæcatam: habet voluntatẽ, ſed contumacem. Hæc proinde voluntas cum ſpontè & liberè eligit, quod ex vanitate mentis cæca ſuadet ratio, an non liberè & volens homo peccato ſeruit? Liberrimè ſanè, etſi miſerrimè. Hæc voluntaria & miſerrima ſeruitus clariſſimè in hac imagine cerni poteſt. Meretrix pro arbitrio ſuo minimè coacta ſe amatoribus proſtituit, venditans ſe blanditiis. Qua quidem in re miſerè ſeruit, etſi liberè, id eſt, volens & libens hoc facit. Ad eundem modum voluntas hominis non renati, voluptatibus corporis miſerè ſe ſubmittit, atq; illis volens & non coactè ſeruit. Quod ſane liberi arbitrii eſſe nemo non fatetur. Si quæris ergo cur nam homo ſeruiat peccato, quod nemo malum eſſe dubitat, iam reſponſum eſt. Nam vt meretrix ſpontè ſuis amatoribus ſeruit, vt quæſtum faciat: ita qui ſeruit peccato, quæſtum ex peccato quærit, ſiquidem nullum (vt Seneca ait) ſine auctoramento peccatum eſt. Auaritia pecuniam promittit; luxuria voluptatem; ambitio potentiam; mercede te vitia ſollicitant. Peccato ergo qui ſeruit, in bonis illud numerat, ſed fœdiſſimo errore, ob vanitatem mentis, & cæcitatem intelligentiæ. Etſi ergo homo non poteſt non peccare, in hoc ſtatu, præſertim ſi motus interiores animi reſpicis: tamen illa neceſſitas, non eſt coactionis aut violentiæ, ſed conditionis miſerrimæ & liberrimæ voluntatis. Nam voluntas in hoc ſtatu hominis, viciato & vicioſo amore langueſcens, amorẽ pariter iuſticiæ nõ admittit. Atq; hoc eſt quod Paulus vult affirmans veterem hominẽ corrumpi à deſideriis, quæ decipiunt. Eph. 4. vt ergo in primo ſtatuit homo non peccare: ita in ſecundo non poteſt non peccare, etſi liberrima voluntate id faciat. adeo miſera eſt eius conditio in hoc ſtatu.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

A ſtatu ſecundo hominis quem peccati & miſeriæ eſſe diximus, ad ſtatum gratiæ, qui eſt tertius, fit tranſitus per conuerſionem ad Deum, quæ fit fide in Ieſum Chriſtum. In hoc ſtatu an homo habeat liberum arbitrium, videamus. Primum omnium vt à ſecundo ſtatu in hunc tertium tranſeamus, nequaquam eſt virium humanarum, ſed duo nobis in primis ſunt neceſſaria, videlicet vt doceamur, & iuuemur. Nam vt ſine doctrina prorſus nobis eſt incognita ad hunc ſtatum via: ita ſine adiutorio diuino nulla eſt in nobis facultas emergendi è miſeriæ ſtatu. Quomodo ergo tranſitur ad hunc ſtatum gratiæ? plura hic ordine requiruntur. Primum enim prædicatur lex, accuſatur peccator, ira Dei reo indicatur, & pœna peccati monſtratur. Hæc omnia à gratia Dei proficiſcuntur volentis nos è puteo miſeriæ extrahere. Hîc ſi homo non cõtumaciter ſe opponit voci legis, docetur & inſtruitur eius ratio, vt aliter iudicet, quàm antea. Docta autem & inſtructa ratio volũtati ſuadet vt pareat. Quod ſi hîc voluntas iudicio rationis obtẽperat, liberè quidem id facit: liberè odit peccatum: liberè auerſatur peccatum, & vellet ſe non peccaſſe, (quæ animi affectio μεταμέλεια dicitur in Apoſtolicis ſcriptis) hoc cum voluntas vult, non ſine gratia ſpiritus ſancti vult. Homo (ait Auguſtinus) non poteſt aliquid benè velle, niſi iuuetur ab eo qui non poteſt malè velle. Etſi ergo liberi arbitrii eſt, velle: tamen benè velle, gratiæ Dei eſt. Gratiâ Dei (ait Bernhardus) voluntas humana non tollitur, ſed ex mala mutatur in bonam, & cum bona fuerit, adiuuatur. Spiritus ſanctus igitur in voce legis eſt efficax, ſed ad timorem Rom. 8. 15. Act. 2. 37. Atq; hic eſt primus ad gratiam gradus, in quem nunquam conſcenderimus ſine doctrina, ſine adiutorio ſpiritus ſancti, & ſine voluntatis conſenſu, qui eſt liber ſui. Quemadmodum enim ad ſanitatem primus (vt vulgo dicitur) gradus eſt, nouiſſe morbum, ita initium ſalu-

tis

tis eſt, nouiſſe peccatum. Deinde quando huc vox Euangelii acceſſerit (nam ratio humana per ſe Euangelium non intelligit, nec voluntas vult quod ignorat) iudicium rationis nouum ex Euangelio in eo qui ſtatuit vocem Euangelii eſſe veram, per ſpiritum ſanctum formatur. Huic iudicio rationis ex Euangelio petito, voluntas verbo Euangelii docta, & bonitate obiecti mota, & gratia Dei adiuta poteſt liberè obedire, & non obedire, hoc eſt, poteſt vel ſalutem oblatam Euangelio eligere, vel iudicio rationis ex Euangelio ſumpto reluctari. Nam, vt Auguſtinus ait, conſentire vocationi Dei vel ab ea diſſentire, propriæ voluntatis eſt. Si ergo eligit voluntas ſalutem oblatam, eamque expetit, id profectò liberè facit & non coactè. Quod ſane facere, eſt liberi arbitrii, & ſecundus ad gratiam gradus. An non & hîc doctrina, gratia Dei, & voluntas concurrunt? Contra verò ſi quis voce Euangelii non flectitur, nec gratia Dei ſe moueri ſinit, is profectò magis magiſque in puteum peccati & miſeriæ immergitur, idque ſuo libero voluntatis arbitrio. Vt Iudæi, qui vocem Chriſti inuitantis ſe ad gratiam, aſpernabantur ingrati. Matth. 23. 37. At ſi is qui eligit ſalutem monſtratam voce Euangelii, petit ſpontè veniam, idq; ſupplex cum publicano, dicens, vero corde: Deus propicius eſto mihi peccatori, concipitur hoc in voto ac ſupplicatione fides in corde per ſpiritum ſanctum, qua fide liberè credit homo & non coactè. Atque hic tertius eſt ad ſalutem gradus, in quo ſimiliter coniunguntur doctrina, gratia, & voluntas humana. In hoc gradu fit ſalutaris conuerſio hominis ad Deum per fidem in Ieſum Chriſtum. Quæ conuerſio ab Euangeliſtis & Paulo dicitur μετάνοια, id eſt reſipiſcentia, ad quam ſolum Euangelium inuitat, & non lex, vt alibi à nobis copioſe monſtratum eſt. Contrito proinde corde malleo legis, & monſtrata via ad ſalutem voce Euangelii in qua ſpi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ritus ſanctus eſt efficax, poteſt homo vtrumque, idq; liberrimo voluntatis arbitrio, hoc eſt, poteſt & ad gratiam ſe peruenientem, & adiuuantem applicare, & eandem gratiam contumaciter contemnere. Alioqui cur Stephanus obiiceret Iudæis Act. 7. 51. quod pertinaciter ſpiritui ſancto reſiſterent? Cur Chriſtus exprobraret Iudęis Matth. 23. 37. quod noluerint colligi ſub alis ipſius? Quis, quæſo, eſſet vſus miniſterii Euangelii? Quid prodeſſent adhortationes? Quid iuuarent obteſtationes? Quem fructum adferrent? Cui vſui eſſent promiſſiones & comminationes? Quid denique diſciplina faceret? Etſi autem omnino fatendum eſt, quod hominis nullum planè ſit meritum niſi mortis (nihilo enim magis meretur homo ſuo libero arbitrio in ſalutis negotio, quam mendicus porrectione manus meretur ſtipem ſibi à liberali homine porrectam) tamen niſi quis libero voluntatis arbitrio ſalutem amplectitur ſupplex, nequaquam fit ſalutis particeps. Nullo enim pacto fieri poteſt vt conuerſio ſit nolentis. Porro quod nec gratia tollat liberum arbitrium, nec liberum arbitrium minuat gratiam, vt quidam metuunt, Auguſtinus teſtis eſt qui ait: Neque enim libertatis arbitrium tollitur, quia iuuatur, ſed ideo iuuatur, quia non tollitur. Et rurſus: Liberum ergo arbitrium euacuamus per gratiam? abſit, ſed magis liberum arbitrium ſtabilimus. Sicut lex per fidem: ita liberum arbitrium per gratiam non euacuatur, ſed ſtabilitur.

Vt autem illuſtriora fiant quæ hactenus à nobis ſunt expoſita de ſtatu gratiæ, in quo homines habere liberum arbitrium ſtatuimus, exempla aſcribemus, in quibus quaſi in tabula conſpicientur, quæ diximus. Simon & peccatrix Luc. 7. audiunt Chriſtum ambo, idque ſponte & non coactè. Vtrique offertur gratia ex mera beneuolentia ſaluatoris. Sed quid fit? Simon ſecurus hypocrita, quia non habuit noticiam peccati ſui,

ti ſui, (quam primum ad ſalutem gradum eſſe diximus) oblatam gratiam ſpreuit, & pertinaciter reſtitit ſpiritui ſancto, idque abſque omni dubio, libero voluntatis arbitrio. Contra vero peccatrix territa conſcientia peccati, quod gemens agnouit, cum gaudio audit lætum Euangelii nuncium, cedit ſpiritui ſancto efficaci in doctrina legis & euangelii, eligit optatque ſalutem, ardenterque petit ſuorum peccatorum veniam, & in hac ardenti petitione naſcebatur in corde ipſius fides per ſpiritum ſanctum, qua fide liberè & non coactè credidit Euangelio. Vt ergo Simon libero arbitrio reſpuit ſalutem: ita eandem peccatrix docta verbo, & adiuta à ſpiritu ſancto, libero arbitrio amplexa eſt. Atque ita videmus in conuerſione huius peccatricis concurrere illa tria, quæ poſuimus, videlicet, doctrinam, gratiam & voluntatem. Auguſtinus exempla, vt idem confirmet, in medium adducit: Quantum, inquit, ad naturam, ambo, (loquitur de Nabugodonoſor & Pharaone) homines erant: quãtum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad cauſam, ambo populum Dei captiuum poſſidebant: quantum ad pœnam, ambo flagellis admoniti. quid ergo fines eorum fecit diuerſos? niſi quod vnus manum Dei ſuper ſe ſentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit. Alter verò libero contra miſericordiam Dei pugnauit arbitrio.

Porro qui diuerſum à nobis ſentiunt de voluntate hominis, primùm nobis obiiciunt dictum Pauli, Rom. 9. 16. Non eſt volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei. ergo, inquiunt, repugnante & hoſtiliter ſe habente voluntate, homo inuitus conuertitur. falluntur: faciunt enim ex dicto ſecundum quid, dictum ſimpliciter, quemadmodum ex periſtaſi loci & ſcopo diſputationis Paulinæ facillimè intelligi poteſt. Opponit enim Paulus voluntatem & curſum hominis miſericordiæ Dei. id quod particula aduerſatiua, ſed,

conuincit. Eſt ergo hic ſenſus dicti Pauli. Quatenus voluntas & curſus hominis opponuntur miſericordiæ Dei, nequaquam eſt volentis & currentis. Sed quatenus voluntas hominis & curſus ſubiiciuntur miſericordiæ Dei, atque ea ſola nituntur, eſt profecto & volentis & currentis, non autem nolentis & aſpernantis. Qui igitur vult propter prærogatiuam carnis, & currit nitens meritis operum, ipſius certè & voluntas & curſus opponuntur miſericordiæ Dei: de quo dictum Pauli intelligendum eſt. Sic volebat & currebat Iſmahel, & Eſau, & pleriq; Iudæi. Ex quo factum eſt, quod aſpernati ſint gratiam Euangelii. Contra vero qui vult & currit ſecundum verbum promiſſionis de gratuita miſericordia in Chriſto, ipſius voluntas & curſus pendent à miſericordia Dei, eaque ſola nituntur. Sic volebant & currebant Iſaac & Iacob. Sic multi inter gentes, qui miſericordia Dei in Chriſto freti, libero voluntatis arbitrio amplectebantur Euangelium. Tales & hodie multi volunt & currunt. Hanc dicti Pauli interpretationem confirmat diſputatio Pauli Rom. 9. 10. 11. & congruit cum dicto Iohannis 1. 12. Quotquot autem receperunt eum (ſcilicet fide) dedit ἐξουσίαν (id eſt, οὐρανίην τιμὴν, vt rectè Nonnus vertit) vt filii Dei fierent, qui credunt in nomen eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt, hoc eſt, non iuxta communem naſcendi legem, non ob prærogatiuam parentum, non ob dignitatem propriam aut merita, ſed ex Deo per gratiam naſcuntur filii Dei: cuius gratiæ efficiuntur participes per fidem, quæ profectò voluntatis liberrimæ eſt.

Porro à tertio ſtatu hominis, qui eſt gratiæ fit tranſitus in quartum, qui erit abſque peccato & miſeria beatiſſimus. In hoc ſtatu, quia in eo reparabitur integrè imago Dei, qua erimus Deo conformes (vt Iohannes loquitur) non eſt dubium, quin libe-

liberum voluntatis arbitrium in ſanctis ſit futurum integerrimum, & puriſſimum, & conſtantiſſimum. Nam & ratio in hoc ſtatu irradiata luce Dei, nunquam à vero bono, quod ſemper habebit in conſpectu, aberrabit: & voluntas ſanctificata & confirmata liberrimè rationi parebit, atque acquieſcet in ſummo bono in omnem æternitatem, idque abſque omni metu mutationis iſtius feliciſſimi ſtatus. Quapropter hominis pii conditio multò erit melior, & pfectior, in hoc vltimo ſtatu, quã Adæ fuit in primo. Nam in primo ſtatu potuit Adã vtrũq;, videlicet peccare, & non peccare: quod quidem magnæ felicitatis erat, & liberi arbitrii. At in hoc vltimo ſtatu nunquã poterit peccare, quia nunquam volet peccare, quod & ſummæ felicitatis erit, & liberrimæ voluntatis arbitrii. Vt enim velle & poſſe malũ, defectus eſt quidã voluntatis: ita bonũ perpetuò velle & nõ poſſe malũ, maximus eſt voluntatis profectus, & libertas ſumma.

Hactenus de libero arbitrio dixi, prout propriiſſimè ſumitur, licet aliquando propter ſtatuum hominis, quos deſcripſimus diuerſitatem latius videor orationem extendiſſe. Nunc autem eorum ſententiam attingam, qui liberum arbitrium accipiunt, (vt plerique) pro gemina potentia, videlicet, & pro vi liberè eligendi, quod à ratione monſtratur, & pro facultate perficiendi quod quis liberè elegit. Hìc cùm quæritur an homo habeat liberum arbitrium, non poterit ſimpliciter, habet, aut non habet, reſponderi. Sed diſtinguendi ſunt actionum gradus, & pro graduum horum diuerſitate aptanda eſt reſponſio. Eorum enim quæ ex libero voluntatis arbitrio eligimus, alia facile pręſtare poſſumus, vt quę nobis communia ſunt cum brutis, item quædam hominis propria, vt ſcribere, legere, & ratiocinari: alia difficulter, qualia ſunt vocationis cuiuſque opera, in quibus multa occurrunt impedimenta, item, externa diſciplina, ſeu externa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

legis obedientia: alia nullo modo viribus noſtris inchoare, ne dum efficere valemus. Huius generis eſt ſpiritualis Dei cultus,& ſpiritualis impletio legis diuinæ. Quoniam autem potiſſimum de hoc poſtremo actionum genere in eccleſia diſputatur, de eo & nos hoc loco agemus præcipuè, & quid doctores Eccleſiæ de eo ſtatuant, oſtendemus, idque in eum finem, vt quid de eo ſentiendum ſit, apertè cognoſcatur, vtq; non temerè damnentur innocentes.

Duæ ſunt extremæ de libero arbitrio, cùm pro gemina potentia ſumitur, opiniones. Harum vna eſt Pelagii, Manichæi altera. Inter has plures ſunt mediæ, quarum aliæ proximè accedunt ad Pelagium, aliæ ad Manichæum, vna tantum regiam viam tenet.

Pelagius qui alterum extremorum tuetur, affirmat liberum arbitrium eſſe modum & cauſam conſequendæ ſalutis: affirmat liberum voluntatis arbitriũ ſufficere ad operandam, perficiendamque iuſticiam: affirmat hominem poſſe in hac vita, præceptis Dei cognitis, per gratiam creationis, ad tantam perfectionem iuſticiæ, ſine adiutorio gratiæ ſaluatoris, per ſolum liberum voluntatis arbitrium peruenire, vt ei non ſit iam neceſſarium dicere: Dimitte nobis debita noſtra, nec, Ne nos inducas in tentationem. Hæc eſt ſumma ſententiæ Pelagii de libero arbitrio, quemadmodum ex Auguſtino colligere promptum eſt: quã ideo recitaui, vt in quo conueniant Papiſtæ cum Pelagianis (ad quos proximè accedunt) & in quo diſcrepent, appareat.

Contra hãc Pelagii inſaniam grauiter diſputat Auguſtinus, & ſcripturis clariſſimè conuincit hominem nequaquam habere liberum arbitrium, quale Pelagius ſomniat. Quo videlicet homo ſine ſpiritu ſancto, ſolummodo gratia creationis, & doctrina legis adiutus, poſſit implere legem Dei, præſtare Deo perfectam obedientiam, & mereri vitam æternam. Et quan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

quanquam rectè concedit Auguſtinus Pelagio,poſſe habere fidem,ſpem, & charitatem,eſſe naturæ; ea tamen verè habere,eſſe gratiæ affirmat,quæ gratia cum ſit gratuita omni modo,nec ex dignitate, nec ex meritis noſtris pendet. potentia ſiquidem naturæ non erumpit in actum,niſi gratia diuinitus conferatur,quæ cùm confertur, liberè fertur voluntas in obſequium Dei. Vnde fit , vt aliquam ſpiritualem obedientiam Deo præſtare poſſimus,iuxta ipſius legem. Paulus Apoſtolus ſex firmiſſimis demonſtrationibus euincit, quod nullus mortalium in hac vita poſſit legi Dei ita ſatisfacere,vt coram tribunali Dei iuſtus ex operibus legis cenſeatur. Quæ demonſtrationes quia alibi ſæpe repetuntur, hoc loco ſummis ſolummodo capitibus ſignentur, quæ ſunt, 1.vniuerſalis experientia. 2.Iudicium Dei. 3. conſcientia cuiuſque. 4. dicta ſcripturæ. 5.conditio legis. 6.victima filii. Rom. 1. 2.3.7. Gal. 2. Quoties ergo Auguſtinus liberum voluntatis arbitrium conuellit,contra ſententiam Pelagii loquitur. Nam aliâs ſæpe homini liberum arbitrium attribuit, fateturque hominem ſine libero arbitrio,nec rectè viuere, nec peccare poſſe. item,nec virtuti laudique , nec præmiis pœnisve locum eſſe. Quare diſpiciendum eſt diligenter , cuius reſpectu nunc aſſeritur, nunc negatur liberum arbitrium ab Auguſtino & aliis: quod qui nõ obſeruat, eum multis erroribus implicari neceſſe eſt. Non enim conſentaneum eſt, vt id quod dicitur aliquid eſſe vel non eſſe,ſit vel non ſit omni modo quod dicitur eſſe vel non eſſe,præſertim cùm diuerſi modi ſpectari poſſunt. Vt cùm dicimus, homo eſt mortalis, &, homo non eſt mortalis: vtraque enunciatio vera eſt, ſecundum aliud atque aliud. Sic arbitrium voluntatis eſt liberum, & non liberum,diuerſorum reſpectu.

Monachi quidam inſulſi proximè accedunt ad Pelagium, quorum doctrina, quantum ad præſens ne-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

gotium attinet,hæc ſumma eſt. Primum docēt,quód homines vi liberi arbitrii poſſint quædam bona opera facere, & ex congruo mereri gratiam. Deinde addunt, quod aſſiſtente gratia poſſint implere legem Dei,& iuſtificari operibus legis,& ex cōdigno, id eſt, meritis operum mereri vitam æternam. Tertio tribuunt homini opera ſupererogationis, vt vocāt, quæ aliis quibus volunt, applicent, vt ipſis ſint meritoria. Quæ profectò doctrina ex diametro pugnat cum Euangelio. Meritum de congruo vocant,quando homo ſuo libero arbitrio talia opera facit, quibus æquū eſt, & congruit Deum moueri atque flecti,vt viciſſim benefaciat, & infundat gratiam ita operantibus tāquam operis mercedem. Meritum ex condigno appellatur monachis, quod dignum eſt remuneratione, & cui iure vita æterna debetur.quę ſane doctrina contumelioſa eſt in Chriſtum. Opus ſupererogationis definiunt illud eſſe, cuius aliquis non eſt debitor, ſed quod vltra officium Deo debitum facit. Quare & Deum ſibi iſto opere obligat, & aliis meretur gratiam & vitam æternam. Hoc genus operum neruus eſt Papatus,& fons omnis ſuperſtitionis, & idololatrici cultus in regno Antichriſti. Hinc monaſteria, hinc miſſæ, hinc indulgentiæ, hinc opes in Papatu cumulatæ ſunt ingentes.

Contra hos Papiſtarum errores fœdiſſimos, de vi liberi arbitrii potenti ſpiritu diuinus Lutherus dimicat, eoſque verbo Dei fortiter proſternit, & rectè liberum arbitriū,quale Papiſtæ fingunt,damnat: quod ſane ſex illis demonſtrationibus, quas ſupra notauimus,funditus euertitur.Quoniam autem Papiſtæ ſuperbè contendunt homines adoptionem mereri, & libertatem meritis operum conſequi, idque vi liberi arbitrii, opponit Lutherus eorum ſtramineo fundamento,ſeruum arbitrium, propterea quod quicquid homines nondum renati faciant,ſit peccatum. Vnde eos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

eos ſeruos peccati fieri neceſſe eſt, iuxta Domini dictum Ioh.8.84. Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et Paulus ait Rom. 6.16. Quilibet ſeruus eſt eius cui obtemperat. Cum autem ſeruum arbitrium ſtatuit Lutherus, de effectu liberi arbitrii in hominibus non regeneratis loquitur, videlicet quod faciat homines peccati ſeruos. Nam vt Papiſtæ contendunt homines liberos fieri meritis operum, ita Lutherus conuincit ſcripturis homines ſeruos fieri operibus, quæ ex libero voluntatis arbitrio manant ante regenerationem. Nihil autem impedit, quo minus liberum arbitrium & cum perſonæ ſeruitute, & cum voluntatis libertate ſtare poſſit. Eſt enim alia libertas perſonæ, alia voluntatis, ſicuti antea quoq; admonuimus. Quod diſcrimen qui non obſeruant in magna perplexitate hærent. Si ergo cauſam reſpicis, libertas voluntatis rectè liberum arbitrium dicitur: ſin effectum, ſeruum meritò nominatur, propterea quod faciat ſeruos ante regenerationem, vt diximus.

Manichęus, qui alterum extremorum tenet, penitus tollit liberum arbitrium, nec illud in vllo actionũ genere admittit: adeo quod Deum autorem peccati impudenter faciat, nihilo ſanior Iouiniano, qui ex eodem principio (quod mox aſcribemus) hominem contendit peccare non poſſe. Sed age diſtinctius ſententiam Stoicorum, Manichæorum, Iouinianiſtarũ, & Theologorum quorundam, qui hodie Manichæis proximè accedere videntur (modo eorum ſentẽtiam rectè aſſequor) conferamus & expendamus.

Vno eodemque principio Stoici, Manichæi, Iouinianiſtæ, & quidam Theologi hodie nituntur, hoc videlicet: Deus omnia præſcit. Ex hoc principio pariter concludunt, ſed falſo, omnia neceſſario fieri, & ex præſcientia diuina pendere, alioqui aiunt, falleretur præſcientia Dei. Cum autem hoc principium particularibus actionibus, præſertim hominum, accom-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

modant, variè ſe torquent: & quò longius progrediuntur, eò magis ſe ſuis concluſiunculis inuoluunt& conſtringunt.

Stoici (vt ex primo libro Ciceronis De diuinatione manifeſtum eſt) ſimpliciter ineuitabilem omniũ euentuum neceſſitatem inde inferunt, tollunt contingentiam: & cauſas ſecundas ita primæ annexas eſſe volunt, vt aliter agere non poſſint, quam vt moueantur à prima. Hanc Stoicam illationem (vt mihi quidem videtur) non pauci verbis damnant, tametſi reipſa cum Stoicis faciant.

Manichæi vt hominibus peccantibus patrocinẽtur, ex eodem principio audacter inferunt, Deũ peccati autorem eſſe, propterea quod homines non poſſint præſcientiam Dei effugere.

Iouinianus abſurdius adhuc infert, qui vt Deo peccatum hominis aſcribere non audet: ita hominem ab omni peccato liberum pronunciat, affirmans hominem peccare non poſſe. Nam quicquid facit, ex neceſſitate, vt ille ſentit, facit. Cicero, vt eſt in ſecũdo De diuinatione, principium quo nituntur Stoici, Manichæi, & Iouinianus, conatur euertere, ſed parum feliciter, hac ratione: Si præſcientia eſt, certò eueniet quod præſcitur à Deo: ſi certò eueniat, fortuna nulla eſt: At eſt fortuna; proinde nulla eſt præſciẽtia. Atq; ita Cicero declinans Scyllam incidit in Charybdim. Nam dum vult facere liberos, facit ſacrilegos, vt Auguſtinus ait. Mouetur autem Cicero hac, vt ipſe putat, iuſtiſſima ratione. Si nulla fortuna (per fortunam contingentiam intelligit) nullum eſt liberum arbitrium. Quod ſi nullum eſſe voluntatis arbitrium cõcedimus, omnis humana vita ſubuertitur: fruſtra leges dantur; fruſtra obiurgationes, laudes, vituperationes, exhortationes adhibentur; neque vlla iuſtitia, bonis prœmia, & malis ſupplicia cõſtituta ſunt. Huic ſententię ſe fortiter opponit Auguſtinus, & dicit maximam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ximam inſaniam eſſe, fateri Deum, & negare illũ eſſe præſcium futurorum. Quare conſecutionem argumenti Ciceronis conſtanter negat. Religioſus, inquit, animus vtrumque eligit, vtrumque confitetur, vtrumq; fide pietatis confirmat, videlicet eſſe, & pręſcientiam Dei, & liberum voluntatis arbitrium.

Theologi quidam magni nominis viri, & alioqui præclare de eccleſia Chriſti meriti, quos vt fratres in Chriſto amo, proximè ad Manichæos & Stoicos accedentes, ex eodem plane principio ſuam ſententiam de libero arbitrio, & aliis euentib. extruunt, ſed diſtinctione quadam molliunt ſuum dogma. Si, inquiunt, primam cauſam attendimus, videlicet, præſcientiam Dei, omnia ex præſcientia & ordinatione Dei fiunt, ideoque neceſſario. At ſi ſecundas cauſas ſpectamus, multa fiunt contingenter. Hinc nõ verentur quidam inferre, Deum ordinaſſe adulterium Dauidis, quod quidem Dei reſpectu nullam rationem habuit peccati, ſed, vt aiunt, quatenus Dauid indulſit ſuis affectibus, adulterium ipſius fuit peccatum, & merebatur pœnam. Hæc diſtinctio, vt cum pace illorum dicam quid ſentiam, planè videtur ſophiſtica, & reuera abſoluit Dauidem à crimine adulterii, & Deum autorem peccati Dauidis cum Manichæis ſtatuit. Nam ſi Deus, à quo omnia dependent & ordinantur, ordinauit adulterium Dauidis, ordinauit profectò etiam cauſas adulterii Dauidis, ſine quibus fieri non potuiſſet adulterium. Sed neutrum videtur firmum eſſe. Scriptum eſt enim Pſal. 55. Deus non volens iniquitatem tu es. Et ipſe ait Ezech. 18. 32. Nolo mortem peccatoris. Si ergo Deus non vult iniquitatem, certè eam non ordinat, vt fiat. Si non vult mortem peccatoris, certè nec cauſam mortis vult, nec ordinat, vt fiat iniquitas vlla, tametſi cum facta ſit, eam ſapienter ordinat in finem vtilem. Iidem Theologi, poſita hac ſua diſtinctione, coguntur gratiam vniuerſalem negare,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

id quod intrepidè faciunt, eamque pertinere non ad ſingulos hominum, ſed ad ſingulos ſtatus hominum affirmant: quæ ſane doctrina pugnat cum vniuerſali mandato, cum vniuerſali promiſſione, cum vniuerſali λυτρῳ, cum vniuerſali obſignatione gratiæ. Atque ita iſti Theologi eodem relabuntur cum Stoicis & Manichæis, etſi neutri cenſeri volunt.

Sed quî fit, vt in hoc argumento adeo perplexi hęreant multi? Duę ſunt cauſæ: Vna, quod multi ſic imaginantur, futura eſſe Deo, ſicut nobis. Altera, quod putent, præſcientiam Dei eſſe cauſam omnium futurorum euentuum, cum non ſit; præſertim eorum, quos non ordinauit Deus. In eo quod imaginantur futura eſſe Deo ſicut nobis, multum erratur. Nam futura nobis tam Deo pręſentia ſunt, quam quæ nos vocamus præſentia. Nam quo capacior eſt mens (ait Viues) hoc illi tempus præſens eſt latius. Deo igitur infinitæ capacitatis infinitum tempus eſt pręſens, vt tota æternitas, quæ eſt infinita. Quapropter quæ apud nos futura & præterita dicuntur, à conſpectu Dei nũquam tranſeunt, ſed ſemper præſentia ſunt. Deinde cum præſcientiam dicunt cauſam eſſe futurorum euentuum omnium, ea fallacia decipiuntur & decipiunt, quæ ex eo quod nõ eſt cauſa cauſam facit. Non enim plus addit neceſſitatem rebus venturis non ordinatis à Deo, præſcientia Dei, quam præſentibus ſpectator cum fiunt. Beda rem hac ſimilitudine illuſtrat. Si video iacere aliquem, neceſſe eſt, vt ipſe iaceat, quẽ iacere video. Illa ergo neceſſitas à iacente eſt, aut à vidente? vtique non à vidente infertur neceſſitas vt iaceat. Sic neceſſitas euentuum ad Dei præſcientiam ſe habet. Deus igitur non poteſt dici peccati cauſa, ſiue materiale ſiue formale ſpectes, ratione præſcientiæ: nec alio quouis modo, præſertim ſi cauſam, vim efficacem intelligas. Neque enim quia peccatum non impedit, ſed permittit, eius cauſa haberi debet.

Nam

Nam vt Clemens Alexandrinus ait: τὸ μὴ κωλῦον οὐκ ἔστιν αἴτιον, neque quod modum agendi quem indidit naturæ humanæ, cum eam primum crearet, conſeruat. Nam cum iſte modus eſt liber ſui, poterat homo eo rectè vti in ſuum commodum, ſi voluiſſet: neque ex eo quod gratiam ſuam hominibus ingratis ſubtrahat, hoc enim iuſtitiæ Dei eſt. Huc aſcribam memorabile dictum Auguſtini: Aliud eſt quod vult Deus, aliud quod permittit Deus. Vult bonum, permittit malũ, vtrumque præſcit. Non ergo præſcientia Dei eſt cauſa humanarum actionum. Non enim quia Deus prę-uidit & præſciuit adulterium Dauidis, Dauid adulterium perpetrat, ſed quia adulterium commiſſurus erat Dauid, Deus præuidit. Si cui hæc noſtra ſolutio non ſatisfaciat, ei conſilium do, quod eſt Deut. 21.31. vbi Dominus in hunc modum ſuum populum allóquitur. Quicquid præcipio tibi, hoc tantum facito. item illud Syracidæ 3.22. Quæ tibi mandata ſunt, ea ſanctè meditare, & in pluribus operibus Dei non fueris curioſius.

Philippus Melancht. πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων regiã viam tenet: qui vt Auguſt. ſentẽtiam contra Pelagianos; & Lutheri contra Papiſtas probat, vt veriſſimam, ſicut reuera eſt: ita iſtorum Theologorum, qui ad Manichæos proximè accedunt, opinionem rectè, ſed ſine felle improbat. Nam eorum ſententia pugnat cum verbo Dei vocantis & inuitantis omnes ad pœnitentiam: reddit homines partim ignauos, partim ſecuros, partim deſperabundos. Multi enim in deſperationem impelluntur, dum iſta opinione euertitur doctrina de gratia vniuerſali, in quam omnes & ſinguli ſe fide includere iubẽtur. Nam ſi cauſam ſpectes, quæ eſt miſericordia Dei in Chriſto, verè gratia vniuerſalis eſt: at ſi euentum reſpicis, qui ex hominum culpa pendet, eſt particularis. Philippus ergo cum catholica eccleſia iſtud dogma iure improbat: qui quoniam

doctrinam eccleſiæ integram explicare propoſuerat, nõ potuit ſimpliciter nec tollere, nec ſtatuere liberũ arbitrium, quemadmodum illi, qui ex ſentẽtia aduerſariorum de limitatis diſſerebant quæſtionibus. Si quis ergo ea qua decet pietate & candore, ſententiam Auguſtini, Lutheri & Philippi æſtimat, videbit eximios illos in eccleſia Dei doctores prorſus eodem niti fundamento, idemque planè ſentire.

Quoties enim Auguſtinus liberum voluntatis arbitrium negat, Pelagii ſolummodo ſententiam oppugnat, qui putabat homines legem Dei implere poſſe, & mereri vitam æternam ſine gratia ſaluatoris. Quando Lutherus liberum arbitrium expugnat, etſi Pelagianos confodit; tamen potiſſimum Papiſtas inuadit, & proſternit, qui docent hominem aſſiſtente gratia poſſe implere legem Dei, mereri vitam æternam: quorum ſententiam ſuprà integram recitaui. Verum quãdo Philippus homini liberum arbitrium attribuit, alio reſpectu loquitur. Nam iis ſolummodo aduerſatur, qui Manichæi errorem quodammodo reuocant, vt qui negent voluntatem hominis verbo Dei doctam, & motam à Spiritu ſancto, poſſe ſe applicare ad gratiam, aſſentiri Euangelio, credere, ex fide Deo aliquam obedientiam præſtare: etiamſi fatetur neminem legi Dei in hac vita poſſe implere, præſertim ſi perfectio graduum ſpectetur.

Etſi autem Philippus habet totius ſcripturæ conſenſum; tamen huc illuſtre dictum Dauidis ad Salomonem adſcribam, quod vel ſolum veram ſententiã, quam tuetur Philippus, confirmat. Dictum Dauidis, vt eſt 1. Paralip. 28. 9. hoc eſt: Tu quoque Salomon, fili mi, agnoſce Deum patris tui, & cole eum corde perfecto, & animo voluntario. Omnia enim corda ſcrutatur Iehoua, & omne figmentum cogitationum intelligit. Si quæſieris eũ, inuenietur à te; ſi deſerueris eum, abiiciet te in æternum. Hæc verba Dauidis

tanquam

tanquam Dei ſunt accipienda, per ſpiritum enim Dei locutus eſt Dauid. Sint ergo nobis veluti vniuerſalis regula, ad quam licebit, vt ad amuſſim, reliqua exigere. Sunt autem in hac Dauidis oratione quatuor ſpectanda & perpendenda: quæ ſunt, mandatum, promiſſio, comminatio, conditio. Quid autem ſingula horum velint, expendamus. Cur mandat Deus? vt velis quod ipſe vult: vt facias, quod iubet, vtque petas quod nō potes. Cur Deus promittit præmia? vt præmiis voluntatem hominis ad obediētiam flectat. Cur idem minatur pœnas? vt pœnis voluntatem à contumacia deterreat. Cur Dominus addit cognitionem? vt ſcias permiſſum eſſe arbitrio tuo eligere vtrumuis, alioqui conditio omnino eſſet otioſa. Huc accedunt paſſim in ſcripturis blandæ inuitationes; amicæ admonitiones; obteſtationes graues; increpationes acutæ; expoſtulationes acerbæ; caſtigationes ſeueræ; quibus tanquam flabellis quibuſdam animus hominis excitatur, vt velit, conetur, & faciat imperata, ac declinet prohibita. Ad hæc, ſi homo non poteſt libero voluntatis arbitrio obedire Deo vocanti, docenti, hortanti, comminanti, aſpiranti, hominem profectò ludit, quod vel cogitare impiiſſimum fuerit. In Deut. 30.19, Dominus ait: Propoſui tibi vitam & mortem. elige ergo vitam, vt viuas. In Eſaia idem Dominus ait 63.2, Tota die expandi manus meas ad populum immorigerum & contradicentem mihi. An non hæc, & huiuſmodi ſimilia dicta, quæ paſſim occurrunt, ſatis euincunt hominis voluntatem requiri, vt opus Dei in illo perficiatur?

Sed propius adhuc conferamus ſententiam Lutheri & Philippi, vt clarè conſtet de horum virorum conſenſu in hac re. Ex teſtimoniis quibus vterque ad probandam ſuam ſententiam vtitur, pauca referam, & quid inde concludat vterq;, & in quem finem, exponam. 1. Corinth. 2.14. Animalis homo non perci-

pit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei. 2. Corinth. 3. 5. Non ſumus idonei ex nobis ad cogitandum quicquam. Philip. 2. 13. Deus eſt is, qui operatur in nobis velle & perficere. Cætera quæ adducuntur teſtimonia cum his congruunt. Quid hinc Lutherus colligit? Quod homo nō renatus nihil poſſit cogitare, velle & perficere in rebus ad ſalutem ſpectantibus per liberum arbitrium, quod habet à natura. In quem finem? Vt refutet Papiſtas, ſtatuentes hominem non renatum aliqua bona poſſe facere, quæ Deo placent, quæque de congruo Chriſti gratiam merentur, atque poſtea gratia aſſiſtente eundem hominem poſſe ea opera facere, quæ ex condigno, id eſt, iure merentur vitam æternam. Hæc Lutheri collectio firmiſſima eſt, & habet totius ſcripturæ conſenſum: quam & Philippus toto pectore amplectitur. Quid quæſo hinc Philippus? quod homo renatus, & diuinitus doctus, & motus à ſpiritu ſancto poſſit aliquid cogitare, velle, & facere per liberum arbitrium quod habet ex gratia. In quem finem? Vt excitetur in nobis ſtudium pietatis: vt quotidie proficiamus in recto curſu, retinentes fidem & bonam conſcientiam: vt ſciamus per nos ſtare ſi minus gratiam Euangelii oblatam omnibus conſequamur. An his aduerſatur Lutherus? minimè omnium. Imo hæc docendo, monendo, ſcribendo, concionando, Lutherus voluit. Nulla eſt igitur antilogia in Luthero & Philippo, modo vtriuſque conſilium, finem, & ſcopum ſpectauerimus, iuxta Auguſtini hanc regulam, In omni ſcripto obſeruandum eſt, quid, ſecundum quid, & propter quid dicatur. Quid autem dicatur, ex verbis ſeu Grammatica ſcitur. Secundum quid, ex circumſtantiis & Theoria. Propter quid ex fine & ſcopo eluceſcit. Sed audiamus ipſum Philippum ſua verba ſonantem. Ipſe enim optimus ſuæ ſententiæ eſt interpres. Tametſi, inquit, concedimus libero arbitrio libertatem ac facultatem externa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

terna opera faciendi, (quod Lutherus fatetur apologiam approbans) tamen illa ſpiritualia non tribuimus libero arbitrio (ſcilicet non renouato per gratiam) videlicet, verè credere, timere Deum, verè ſtatuere & ſperare, quod Deus nos reſpiciat, exaudiat, ignoſcat. Hæc Philippus. Hæc ſunt propria renatorum, qui libero arbitrio, quod ex gratia habent, verè credunt, verè timent Deum, verè ſtatuunt ſe in gratia eſſe. Non enim hæc inuiti aut coacti faciunt: ſed ex libero voluntatis arbitrio, manu Dei reformato. Bene proinde cogitare, bene velle, & bene viuere vni tribuendum eſt gratiæ qua voluntas hominis reformatur, vt benè cogitet, velit, agat. Rectè itaque ab Auguſtino dictum eſt: Debemus Deo totum quod ſumus: totum quod habemus: totum quod poſſumus. idem in Pſalmo 138. habemus liberum arbitrium, ſed ipſo libero arbitrio quantum poſſumus, niſi nos adiuuat ille qui iubet? Cum his congruit Bernhardi dictum: Conatus ad bonum & caſſi ſunt, ſi non adiuuantur, & nulli, ſi non excitantur. Excitatur autem & voluntas & conatus, atque adeò augetur piis exercitiis, quæ ex libero proficiſcuntur arbitrio. Quare fiunt crebræ exhortationes in ſcripturis ad pietatis exercitia. 2. Corinth. 6. 1. Hortamur, inquit Paulus, ne fruſtra gratiam Dei receperitis. Hebr. 12. 15. contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei. 1. Timoth. 4. 14. Noli negligere donum, quod in te eſt. item: hæc exerce, in his eſto, vt profectus tuus manifeſtus ſit inter omnes. item: attende tibi ipſi & doctrinæ. 2. Timoth. 1. 6. Exuſcites donum Dei, quod in te eſt. Vocabulo exuſcitandi, quo vtitur Paulus, ſignificatur, qualis res ſit gratia Dei in homine, videlicet, viua quædam flammula in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum accenſa, qua corda noſtra ardent vero timoris Dei & pietatis ſtudio. Hanc flammulam cum caro & Satan nituntur ſuffocare, noſtrum erit piis exercitiis, quæ profectò voluntaria

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ſunt, eam quaſi ſopitam exuſcitare. Nam ſi gratia hæc non ſubinde ſuſcitatur crebris exercitiis, paulatim extinguitur, amittitur fides, excutitur ſpiritus ſanctus, ac homo rurſus Satanæ ſubiicitur, & fiunt poſteriora eius peiora primis. Hæc cogita, qui verè Deum timere ſtatuiſti, & ne permittas te ſtrophis & argutiis Sophiſticis inuolui, in tuam ipſius pernitiem, id quod multi, proh dolor, hoc die faciunt: ſed potius audi communem noſtrum magiſtrum, qui ait: Vigilate & orate ne intretis in tentationem, Matth. 14. 18.

Porro vt quæ ſit Philippi ſententia de hac re, & quam benè congruat cum totius ſcripturæ conſenſu, apertius cognoſcatur, huc placet pauca aſcribere, quibus etiam confirmabuntur, quæ ſupra à nobis dicta ſunt. Philippus fideliſſimus eccleſiæ doctor, vt nihil omittat quod ad ſpiritualem obedientiam erga Deum attinet, tria ad ſpirituales actiones requiri rectiſſimè tradit, quæ ſunt verbum Dei, ſpiritus ſanctus, & voluntas hominis: quæ tria ſuprà requiri ad veram conuerſionem oſtendimus. Cum enim hæc tria in homine concurrunt, percipere & cogitare ſpiritualia poteſt, poteſt velle, poteſt facere aliqua Deo grata, tametſi legem perfectè, ſi gradus ſpectes perfectionis in hac vita, implere nequeat, quemadmodum iam ſæpè teſtati ſumus.

Sed operæprecium videtur, vt explicemus quid horum ſingula, & quid ſimul omnia in actionibus Deo acceptis efficiant: quod vbi conſtiterit, veritas ſe luce clarius exhibebit conſpiciendam. Verbum Dei quod primum locum occupat, iudicium in mente format, & medetur ignorantiæ naturali, ita vt quæ per rationem antea ſcire non poteras, verbo Dei edoctus cognoſcas, & cognita cogites ac mediteris. Spiritus ſanctus qui datur petentibus iuxta promiſſionem Chriſti, tria in homine non contumaciter ſibi reſiſtente, operatur. Primum enim obſignat verbum

in

in animis amplectentium Euangelium, iuxta promiſſionem domini: Spiritus docebit vos omnem veritatem. Deinde oleo gratiæ duritiem cordis emollit, mouens & flectens voluntatem, vt iam ſponte velit quod antea noluit. Tertiò intus regenerat, nam dum mens confirmatur arrhabone ſpiritus, & cor mollitur oleo ſalutari, occultè fit regeneratio, qua homo fit noua creatura, quæ regeneratio tum demum ſentitur, cum facta fuerit. Sentitur autem ex flammulis in corde accenſis, non ſecus atque vita ſentitur in homine ex animali motu. Hæc regeneratio, cum qua coniuncta eſt iuſtificatio, quæ tamen ab illa diſcreta eſt, inchoatur quidem in momento: ſed incrementa ſumere debet quotidie piis exercitiis per totam vitam. Nam cum nō creſcit, decreſcit, & paulatim vetus homo dominium recuperat. Voluntas inſtructa verbo, & mota à ſpiritu ſancto poteſt & obedire & reſiſtere verbo & ſpiritui ſancto. Quod ipſe dominus clarè teſtatur cum ait Matth. 23. 37. Quoties volui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alis ſuis, & noluiſti. Et Stephanus Act. 7. 15. ait: Vos dura ceruice, ſemper ſpiritui ſancto reſiſtitis, ſicut & patres veſtri. Quid clarius dici potuit? Dominus flens ſuper Ieruſalem affirmat ſe voluiſſe congregare incolas Ieruſalem ſub alis ſuis: ſed Ieruſalem noluiſſe. Stephanus dicit Iudæos reſtitiſſe ſpiritui ſancto, ſcilicet mouenti eorum voluntates. Quare moti à ſpiritu ſancto poterant velle ſalutem oblatam, ſed liberrimo arbitrio oppoſuerunt ſe ſpiritui ſancto. Nullo igitur modo ſentiendum eſt cum Manichæorum familia, quod voluntas ſe habeat in conuerſione & aliis piis exercitiis, vt ſaxum quod violenter trahitur. Dominus quidem dicit. Nemo venit ad me, niſi quem pater traxerit. item, compelle intrare. Sed hic tractus non eſt violentus, ſicut nec compulſio, nec fit funibus: ſed verbis blandis, promiſſione ſummæ fe-

licitatis. Trahitur ergo qui venit ad Chriſtum ſpirituali quadam voluptate, trahitur deſiderio eius boni quod Euangelium offert. Dominus ipſe optimus ſuorum verborum interpres, exponit qualis ſit tractus, quo homines ad filium trahit pater. Omnis, inquit, qui audit à patre, & diſcit, venit ad me. Cum igitur audis verbum Dei, aut ipſe legis, ſcias te à Deo trahi. Auguſtinus hunc patris cæleſtis tractum duabus ſimilitudinibus illuſtrat. Ramum, inquit, viridem oſtendis oui, & trahis illam. Nuces puero demõſtrantur, & trahitur. Homo ergo trahitur ad Chriſtum, qui delectatur veritate, qui delectatur iuſtitia, qui delectatur beatitudine, qui delectatur ſempiterna vita. Non ergo tractus eſt ſemper violentus, ſed aliquando ſpõtaneus & periucundus. quod & Poëta intellexit, cum ait, trahit ſua quemque voluptas. Hoc etiam confirmatur aliorum patrum teſtimoniis. Chryſoſtomus ait: Qui trahit, volentem trahit. Nazianzenus: Deus neminem inuitum ſaluabit vnquam. Redeo ad Auguſtinum qui ait: Ex potentia Dei vel in malum, vel in bonum nemo inuitus cogitur. Et Bernhardus veriſſime dicit: Voluntas bona nec dari poteſt inuito: nec auferri niſi volenti. Neque compulſio, de qua dominus loquitur, cum ait: Compelle intrare, vt impleatur domus mea, eſt violenta: ſed fit virtute veritatis, quæ Chriſti miraculis demonſtrata eſt. Sic veritas vincit & inualeſcit, & ſua vi compellit multos, vt Chriſti iugum ſponte ſubeant.

Ex his luce clarius concluditur, voluntatem hominis non tantum paſſiuè, vt quidam docent, in conuerſione, ac in piis actionibus concurrere: verumetiam efficacem eſſe, ita vt reuera velit, expetat, ſuppliciter & intimis animi ſuſpiriis anhelet, vt voti compos fiat. Nolite inquit Dauid, fieri ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus. Paſſiuè quidem ſe habet voluntas, dum mouetur ab obiecto bono, &

cum

cum flectitur à ſpiritu ſancto, ſed quando apprehendit obiectum, omninò actiuè ſe habet, & volens apprehendit obiectum, non coactè. Auguſtinus ait: Qui fecit te ſine te, non te iuſtificat ſine te. ergo fecit neſcientem, iuſtificat volentem. Voluntas quidem non eſt niſi tua; iuſticia non eſt niſi Dei. Breuiter, voluntas naturaliter mouetur bonitate obiecti, ſed non permouetur ſine gratia. Quare cum dominus mandat vt credamus, ſimul monet vt oremus patrem, vt det ſpiritum gratiæ quo permoueatur voluntas. Atque ideo pii nunquam audiunt, aut legunt verbũ Dei, niſi initio facto ab inuocatione Dei, vt verbum auditum aut lectum fructum faciat.

Huc duorum dictorum, quæ ſunt apud Ezechielem, collationem aſcribam. Nam horum dictorum, quæ videntur in ſpeciem pugnare, conciliatio, multum lucis adferet præſenti diſputationi & confirmabit veram ſententiam, quam hic proponimus. Dominus apud Ezechielem cap. 36.26. ſic ait: Dabo vobis cor carneum, & ſpiritum nouum dabo in medio veſtri, & faciam vt in pręceptis meis ambuletis. Cap. 18. 31. idem dominus ait: Proiicite à vobis omnes iniquitates veſtras quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. In his ~~duobus~~ domini dictis videtur implicari contradictio. Nam quod prius dictum Deo tribuit, hoc poſterius homini tribuit. Si Deus facit cor carneum, homo hoc non facit. Contrà, ſi homo cor carneum & ſpiritum nouum facit, Deus hoc non facit. Quid ergo hic faciendum? accipiam ne prius, vt deſtruam poſterius, vel ſumam poſterius, vt deſtruam prius? nullo modo. Nam hoc eſſet ſcripturam ſoluere. Quid ergo? quærenda eſt iuxta regulam Auguſtini, quam ſupra recitaui, conciliatio. Nam fieri non poteſt vt Deus ſibi ipſi contradicat, cum ſit ipſiſſima veritas. Si ergo in hunc modum interpreteris dicta prophetæ, non ſol-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

uitur ſcriptura: Quod Deus facit docendo, aſpirando, mouendo, hoc facit homo volendo, conſentiendo, conando. Poterit & hoc modo conciliari vtrumque prophetæ dictum, ſi dixeris prius, nempe quod ex 36. cap. deſumptum eſt, ad propriam ſalutis cauſam referendum eſſe, nempe Deum, qui ſolus noſtra eſt ſalus. Poſterius autem ex 18. cap. petitum, ad aſſenſionem voluntatis pertinere, & conatum voluntarium. Similis locutio eſt in Pſal. 119. inclina cor meũ, & inclinaui cor meum. Vnde Auguſtinus, qui dixit. Inclinaui cor meum, ipſe iam dixerat, inclina cor meum in teſtimonia tua, vt intelligamus ſimul hoc eſſe & diuini muneris, & propriæ voluntatis. Nam niſi hoc ſtatuatur, nulla obedientia præſtari poteſt. Eſt enim obedientia Deo grata voluntaria, iuxta illud Pſalmi 57.8. voluntariè ſacrificabo tibi: neque gratiæ vllus dari locus poteſt contra voluntatem. Chriſtus cum diſcipulis ait Iohan. 15.5. ſine me nihil poteſtis facere, non adimit diſcipulis voluntatem, ſed excitat potius, videlicet vt diſcipuli ſponte ſe illi ſubmittant, in eum credant, in eoque maneant, vt aliquem fructum edant, tanquam palmites, donec in vite manſerint, quod cum faciunt, an non liberè, & non coactè hoc faciunt? ideo rectè à Bernhardo dictum puto. Deus eſt auctor ſalutis, liberum arbitrium tantum capax, nec dat illam niſi Deus, nec capere valet, niſi liberum arbitrium. Nam per conſenſum voluntarium, vt idem ſcriptor ait, diuinæ voluntati coniungimur. Et rurſus: Gratiæ operanti ſalutem cooperari dicitur liberum arbitrium, dum conſentit, etſi hoc ipſum quod conſentiat, à Deo habeat. illuſtre exemplum huius rei nobis in Paulo proponitur. is enim renatus habet rectum iudicium, habet & libertatem inclinandæ voluntatis pro arbitrio. Sed corpus mortis, vt fatetur, eſt illi impedimento, quò minus perficiat quod ex arbitrio liberè velit. Nam cũ ait Rom. 7.20.

non

non quod volo, hoc ago, ſed quod odi hoc facio, ſignificat & iudicium rectum eſſe & voluntatem liberam, ſed impediri operis perfectionem corpore mortis, non quod nihil agat, ſed quod non poſſit perficere quod velit. Cum Paulus dicit ſe agere quod odit, non ad externas actiones pertinet, ſed ad motus illos vicioſos, quos ſubinde in ſanctis peccatum originis excitat: quos tamen ſtatim ſancti ſpiritu fidei reprimunt. Quilibet ſeipſum examinet, & exempla in ſeipſo deploret.

Summa omnium huc redit: Etſi homo renatus, impeditus corpore mortis, id eſt, peccato originis, non poteſt legi Dei perfectam obedientiam præſtare in hac vita, iuxta perfectionis gradus: tamen poteſt aliqua Deo grata facere, & debet indies magis magiſq; proficere, quod ſane poterit, modo ſibiipſi non defuerit. Ne autem quis ſibi deſit, debet quotidie eius voluntas his quaſi flabellis excitari. 1. Cogitatione mandati Dei. 2. Amore Chriſti. 3. Spiritu fidei. 4. Adoptionis dignitate. 5. Exercitiis pietatis, inuocationis, gratiarum actionis. 6. Vero timore Dei, cuius vultui apparemus ſemper. 7. Frequenti lectione, meditatione, & auditione verbi Dei. 8. Exemplis ſanctorum. 9. Præmiis. 10. Fine obedientiæ. 11. Tragicis caſibus eorum, qui à Deo defecerunt. 12. Vitæ humanæ breuitate, exituſque de hac vita incertitudine.

Horum omnium, quæ hactenus à nobis dicta ſunt de libero voluntatis arbitrio, finis ſequitur, videlicet, vt agnita infirmitate noſtra, & bonitate Dei nos ſua gratia propter Chriſtum præuenientis & adiuuantis, oblatam gratiam animo volũtario amplectamur, Dei propter Chriſtum imploremus auxilium, & firma fiducia in Chriſtum recumbamus; maneamus in ipſo, vt palmites in vite, vt ipſe in nobis maneat, ſicut in templo ſuo; petamus Spiritum ſanctum nobis dari; ex citemus ſpiritum exercitiis fidei; precemur quoti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

die cum diſcipulis Domini: Domine adauge nobis fidem; colamus fraternam amicitiam in Chriſto; militemus aduerſus carnem; caueamus inſidias Satanæ & mundi; Deo patri per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum agamus gratias, eum celebremus mente, lingua, confeſſione, & tota vita; petamus donum perſeuerantiæ in recto curſu, donec ad metam peruenerimus; expectemus ſaluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum de cælo, qui nos trãsfigurabit, vt ipſi efficiamur conformes & corpore & anima, eique in omnem æternitatem liberrima voluntate ſeruiamus. Hæc donet nobis cæleſtis pater per & propter Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, redemptorem vnicũ, cui cum filio & ſpiritu ſancto æterno Deo ſit gloria in omnem æternitatem. Amen, Amen.

DE POENITENTIA.

CVM de rebus, quę ſermone explicantur, agitur, origo atque vſus nominum, quæ rebus explicandis ſeruiunt, in primis ſpectanda ſunt. Nomina enim ſymbola ſunt rerum ſignificatarum. origo nominum in hoc cõſiſtit, vt qualis res quæque ſit, ſaltem in genere, indicet. Vnde Plato in Cratylo ait: Nomina ab eo rebus imponi debẽt, quod principaliter naturam & effectum earum reſpicit. Debet igitur natura & vis rei ſignificatæ in ipſo nomine dominari. Vſus autem vocabulorum alius atque alius eſt apud Autores pro artium diuerſitate: nam nomina rerum ſæpe ſunt eadem propter aliquã ſimilitudinem, etſi rerum diſcrimen ſit maximum.

Tametſi autem vetus interpres vno pœnitentiæ vocabulo duo Græca, *μεταμέλειαν* & *μετάνοιαν*, reddidit:

dit: ſciendum tamē eſt, Græca ſiue vim, ſiue vſum eorum in Nouo Teſtamento ſpectes, non idem ſed diuerſa ſignificare. Quare vtile eſt ea cum ex origine, tum ex vſu eorum recte diſcernere, quod in hunc modum fieri poſſe exiſtimo.

Μεταμέλεια dicitur à μεταμελεῖσθαι, id eſt, poſt factum angi & cruciari, ſeu corde vri. Quare μεταμέλεια erit angor ſeu cruciatus in corde ſequens factum quoduis, quod poſtquam admiſſum eſt, diſplicet, & cruciat animum: nec vltra vis huius vocabuli ſe extendit. Latinè proprio vocabulo, pœnitentia (quæ ab ipſa pœna comitante factum nomen ſortita eſt) appellatur. De qua rectè dicitur: Pœnitentia erroris magnus gradus eſt ad reſipiſcentiam.

Μετάνοια dicitur à μετανοεῖν, id eſt, poſt factum ſapere. Erit proinde μετάνοια in genere, libera voluntatis à malo, quod diſplicet & cruciat animum auerſio, & ad bonum quod placet, tanquam ad mali remediū, conuerſio.

In hanc ſententiam Græcus ſcholiaſtes Aretas μετάνοιαν definit, cum ait: Μετάνοιά ἐστι μετάθεσις ἀπὸ χειρόνων καὶ μεταβολὴ ἐπὶ βέλτιον.

Vt igitur aliud eſt poſt factum quoduis angi & cruciari (idque vel ob factum ipſum, vel euentum, vel malum pœnæ propter factum, quod quis infectum eſſe vellet) & aliud poſt factum malum ſapere, & medicinam vulneri quærere; ita profecto aliud eſt μεταμέλεια, aliud μετάνοια: quarum illa ſine reſipiſcentia eſſe poteſt, quod multa triſtia teſtantur exempla; hęc perpetuo reſipiſcentiam complectitur, vnde & nomen habet.

Porro duplex eſt μετάνοια, vna communis, altera euangelica. Communis eſt, cum quis poſt errorem ſuum & ſtultitiam ad ſe redit & ſapit. Ad hanc recta ratio vndecunque inſtructa ſuadet, & hortatur, cui cum obtemperat voluntas fit μετάνοια, idque liberè, etiamſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

reſipiſcenti interdum nihil proderit. Huius illuſtre exemplum habemus in Eſau. Hic reuerſus ex agro famelicus, verè deſipiens vilipendit ius primogeniti, atque illud vnico edulio fratri vendit. Sed poſtea ratione in conſilium adhibita, nõ ſolum diſplicet ei temerarium factum, quo animus eius cruciatur, verumetiam benedictionem, & ius primogeniti cum lacrymis, tanquam vulneri remedium petiit, ſed fruſtrà. Benedictio enim primogeniti quam petiit, iam erat collata fratri eius Iacob. ideo autor epiſtolæ ad Hebręos ait: Μετανοίας locum non inuenit, id eſt, reſipiſcens non accepit eam benedictionem, quam antea ſtultè contempſerat, cum tamen μεταμελείας locũ minimè quæſitum inuenerat, id quod ipſius lacrymæ teſtabãtur. In hoc illuſtri exemplo clariſſimè cernitur, & quid ſit μετάνοια in genere, & quod eam μεταμέλεια præcedat, tanquam primus ad ipſum gradus.

Μετάνοια euangelica eſt, cum libera voluntatis à Diabolo & eius operibus auerſio, tum eiuſdem ad Deum, & obedientiam erga ipſum ſeria conuerſio, hoc eſt, à rebus peſſimis ad optimas mutatio. huic, ſi vera fuerit, ſemper propter conſtantiam Dei in ſuis promiſſis reſpondet euentus.

Hæc mutatio, qua auertimur à Diabolo, & cõuertimur ad Deum, cum ſit vera hominis ſapientia, qua inſania & ſtultitia hominis corrigitur, merito μετάνοια dicitur: quam quidam vertunt reſipiſcentiam, idque, vt ego quidem iudico, rectiſſimè. Nam is propriè reſipiſcere dicitur, qui mentem ſuam, veluti ab inſania & errore reuocat, vt porro ſapiat. Sic enim Lactantius rectiſſimè ſcribit: Græci melius & ſignificantius μετάνοιαν dicunt, quam Latinè poſſumus reſipiſcẽtiam dicere. Reſipiſcit enim ac mentem ſuam, quaſi ab inſania recipit, quem erroris piget, caſtigatque ſeipſum dementiæ, & confirmat animum ſuum ad rectius viuendum. Hebræis dicitur cõuerſio. Quorum exemplum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

plum nonulli ſecuti, vocem μετανοίας interdum conuerſionis vocabulo reddunt, interdum cum veteri interprete, retinent vocem pœnitentiæ, tametſi parum aptam: anguſtior eſt enim pœnitentiæ, quam reſipiſcentiæ vox. Sed vicit mos loquendi, quo pœnitentiæ vocabulum ad reſipiſcentiam & cõuerſionem accommodatur, licet impropriè.

Hæc μετάνοια euangelica, id eſt, reſipiſcentia ſiue conuerſio (quam præcedit peccati agnitio in mente per legem acquiſita, & dolor in corde ex metu pœnæ conceptus) vt à fide oritur, ita per fidem fit. à fide quidem notitiæ, qua creditur Euangelio, oritur: per fidem vero fiduciæ, qua cor ad Deum conuertitur, ſpe veniæ concepta propter Chriſtum, perficitur. Cuius προσκείμενα ſunt conſolatio cordis per Spiritum ſanctum, pax cum Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, dilectio, ſpes, patientia, timor, &c.

Cæterum vt illuſtre diſcrimen inter pœnitentiam & reſipiſcentiam conſpiciatur, plures gradus ſpectãdi ſunt, videlicet, 1. Cognitio legis. 2. Cognitio trãſgreſſionis. 3. Cognitio reatus. 4. Cognitio iudicii Dei in peccatorem, id eſt, maledictionis æternæ, quæ eſt pœna peccati.

Ex his in mente ordine conceptis, & in vnum cõgeſtis naſcitur hæc propoſitio: Legis diuinæ tranſgreſſor reus eſt maledictionis æternæ. quæ propoſitio vt ſuppeditat hanc definitionem peccati: Peccatum eſt tranſgreſſio legis diuinę, rea maledictionis æternæ: ita fit maior in Syllogiſmo practico, ſub qua conſcientia hominis, vt accuſator & teſtis, ſubſumit in hũc modum: ego ſum legis diuinæ tranſgreſſor: & mox eadem vt iudex ſententiam fert, inferens, ergo ego reus ſum æternæ maledictionis.

Hunc Syllogiſmum practicum ſequitur naturaliter cruciatus in corde, qui propriè pœnitentia dicitur & compunctio cordis, Act. 2. nam Conſcia mens,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

vt cuique ſua eſt, ita concipit intra Pectora, pro meritis ſpemque metumque ſuis.

Hæc autem pœnitentia naturaliter in corde ſecuta ſyllogiſmum practicum, ſi non temperatur cognitione Euangelii, operatur deſperationem ad mortem & damnationem, vt in Iuda videre eſt, Matth. 27.3. contra autem ſi acceſſerit ad eam notitia Euangelii, operatur μετάνοιαν ἀμεταμέλητον, id eſt, reſipiſcentiam non pœnitendam, ſeu conuerſionem cordis ad vitam & ſalutem, vt cauſa προκαταρκτική, non eſt propria & efficiens. Nam ex notitia Euangelii (vnde ſpes veniæ concipitur, quę eſt propria cauſa reſipiſcentiæ) accedente ad terrorem conſcientiæ, qui eſt ex lege, ſequens ſyllogiſmus practicus in mente reſipiſcentis naſcitur.

Reus æternæ maledictionis, ſi confugerit in vera fiducia ad propitiationem in Chriſto propoſitam; & ſupplex veniam petierit propter Chriſtum, recipitur in gratiam, abſoluitur à peccato, donatur iuſtitia, adoptione & vita æterna: ego ſum reus æternæ maledictionis, ſed cõfugio in vera fiducia ad propitiationem in Chriſto propoſitam, & ſupplex peto veniam propter Chriſtum: ergo ego recipior in gratiam, abſoluor à peccato, donor iuſtitia, adoptione, & vita æterna.

Hunc ſyllogiſmum practicum ſequitur in corde ingens lætitia, vera erga Deum gratitudo, amor Chriſti redemptoris, ardens ſtudium approbandi Deo totam vitam, cũ expectatione plenæ redemptionis per Chriſtum, quem expectamus venturum.

Hic ſyllogiſmus practicus, vt copioſe explicatur in Pſalmo 51. ita in hãc breuiſſimam precationem Publicani, Luc. 18. 13. includitur: Deus propitius eſto mihi peccatori. & pingitur pulcherrimè in peccatrice, Luc. 7. 38. & planè ſimilis eſt in omnibus, qui ad Deum conuertuntur.

De hac Euangelica reſipiſcentia loquitur Dominus Mat. 9. 13. cum ait: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores (id eſt, quos peccati ſui ex lege cogniti pœnitet) εἰς μετάνοιαν, id eſt, ad reſipiſcentiam. Luc. 24. 47. Oportet prædicari in nomine meo μετάνοιαν, id eſt, reſipiſcentiam, & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus. Horum verborum Domini memor Petrus ait, Act. 5. 31. Hunc principem & ſaluatorem Deus exaltauit dextera ſua, ad dandam μετάνοιαν, reſipiſcentiam Iſraeli, & remiſſionem peccatorum. Item, Act. 11. 18. Etiam gentibus Deus μετάνοιαν, id eſt, reſipiſcentiam dedit ad vitam.

Forma reſipiſcentiæ, quam poſuimus, videlicet, quod oriatur ex fide notitiæ Euangelii, & fiat per fidem fiduciæ, aliâs expreſſe in ſcripturis ponitur, aliâs non expreſſe. Expreſſe Mar. 1. 15. μετανοεῖτε, id eſt, reſipiſcite, & credite Euangelio. Act. 20. 21. Teſtificans eam quæ erga Deum eſt μετάνοιαν & fidem, quæ eſt erga Dominum noſtrum Ieſum Chtiſtum. Luc. 16. μετανοεῖν & πιστεύειν pro eodem ponuntur. Hinc ſequitur firmiſſima concluſio, quod μετάνοια, id eſt, reſipiſcentia ſit cõuerſio hominis ad Deum per fidem in Ieſum Chriſtum.

Non expreſſe, idque frequentius. includitur enim forma reſipiſcentiæ ſiue conuerſionis in voce μετανοίας, vt Act. 2. 38. vbi compunctis corde propter peccati conſcientiam, Petrus ait: μετανοήσατε, reſipiſcite, & baptizetur vnusquiſq; veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti. Luc. 13, 3. ἐὰν μὴ μετανοεῖτε ſimiliter peribitis. Luc. 15. 7. Gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore μετανοοῦντος, reſipiſcente. In his omnibus dictis voce μετανοίας requiri fidem manifeſtum eſt: nihil enim placet Deo ſine fide. Quare μετανοοῦντες credunt. Per fidem enim fit conuerſio, ſeu reſipiſcentia. Iam verò cum nemo negare poſſit fidem eſſe ex prędicatione Euangelii, quis negabit reſipiſcentiam, quæ oritur ex fide, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

fit per fidem, eſſe Euangelii propriam? adhæc, Baptiſta docebat baptiſmum reſipiſcentiæ in remiſſionem peccatorum, hoc eſt, teſtabatur baptiſmum obſignare, vt ſigillum Dei, reſipiſcentibus remiſſionem peccatorum: an non omnes fatentur baptiſmum μετανοίας eſſe ſacramentum Noui Teſtamenti, id eſt, Euangelii & non legis? Neceſſe eſt igitur fateri eos rectè docere, qui definiunt Euangelium eſſe vniuerſalem prædicationem μετανοίας id eſt, reſipiſcentiæ, ſeu vt vulgo loquimur, pœnitentię, & remiſſionis peccatorum in nomine Chriſti.

Cæterum ſi quis exactè, vt oportet, diſtinguere velit, inter μεταμέλειαν, quæ eſt legis, & μετάνοιαν, quæ eſt Euangelii (quamuis vtramque vno pœnitentiæ nomine reddidit vetus interpres) deprehendet eas omnibus cauſis, propriis, iiſque oppoſitis differre. Vt enim μεταμελείας, id eſt, pœnitentiæ, cauſa efficiens eſt notitia peccati & metus damnationis: materia, vulnus conſcientiæ: forma, terror conſcientiæ ex cognitione peccati & metu damnationis: finis, deſperatio, mors & damnatio: ita μετανοίας, id eſt, reſipiſcentiæ, cauſa efficiens eſt notitia gratiæ, & ſpes veniæ: materia, remedium vulneris conſcientiæ, videlicet mors Domini: forma, conuerſio cordis per fidem, erigi fide, bona ſpe ſuſtentari, & in fiducia mediatoris acquieſcere: finis, vita & ſalus in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Cum ergo pœnitentia ſine notitia Euangelii oritur, ex metu pœnæ, deſcenditque per deſperationis præcipitia in mortem æternam: contrà verò reſipiſcentia, ſeu μετάνοια oritur ex gratiæ notitia, & ſpe veniæ, aſcenditque per fidei faſtigia in vitam æternam: quis non videt, illam legis, hanc Euangelii propriam eſſe?

Quicunque ergo hanc definitionem Melanchthonis (quam tamen ipſe ex verbis Domini, Luc. 24. 47. deſumpſit) Euangelium eſt prædicatio pœnitentiæ & re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

& remiſſionis peccatorum, in nomine Chriſti, reprehenderit, impius calumniator, eſt, præſertim ſi ſciat Philippum vocabulum pœnitentiæ, cum veteri interprete accipere pro reſipiſcentia, ſeu conuerſione, vt ipſe fatetur in aureo ſuo ſcripto Locorum communium. Quid, inquit Auguſtinus, contentioſius, quam vbi de re conſtat, certare de nomine? Quod autem voce pœnitentiæ, etſi minus commoda, vſus ſit Melanchthon, & non conuerſionis aut reſipiſcentiæ, cauſa fuit, quod vetus interpres, tum fuerit in omnium ferè manibus, cuius auctoritas plurimi fiebat à plerisq;. Etſi autem vocem vſitatam retinet Philippus, tamen vt mederetur vitio veteris interpretis exponit in Locis, vt modo diximus, quidnam intellexerit per pœnitentiam, nempe conuerſionem, quam nemo negare poteſt euangelii eſſe propriam.

Verum, quoniam Philippus Melanchthon fideliſſimus Lutheri in repurganda doctrina Euangelii ἐργάτης, voluit iam ferè collapſam, & diſiectam doctrinam vitæ Chriſtianæ recolligere, & in integrum reſtituere, perpendit ſagaciſſimè, vt erat ſummus methodi artifex, quæ ordine & neceſſariò ad vitam Chriſtianam rectè inchoandam & informandã in genere ſaltem pertinerent, vnde initiũ peteretur, quod medium eſſet, quiſque finis conſtitueretur. Ad hoc ergo tam arduum opus (quod nunc poſtquam edocti ſumus ab eo, leue & facile videtur) aptiſſima vſus eſt methodo, non tam verborum, quam rerum rationem habens. Retinet autem vocabulum pœnitentiæ, per quod μετάνοιαν intelligit, atque illud ad totum veluti corpus doctrinæ vitæ Chriſtianæ accomodat. Neque tamen hoc fecit modeſtiſſimus vir, vt ipſe fatetur, vt aliis legem præſcriberet, ſed vt ipſe, quod inſtituerat, hac via commodiſſimè traderet. In hunc nimirum finem, vt hoc vno vocabulo pœnitentiæ nominato, mox animus ſimul cogitaret omnia, quæ ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

vitam Chriſtianam rectè informandam in genere & neceſſario pertinent, videlicet, dolere de offenſa Dei, fide ad Deum conuerti, & ex fide Deo ſeruire omnibus diebus vitæ noſtræ. Quæ omnia in vna voce μετανοίας continentur.

Hoc ergo conſilio Philippus tres pœnitentiæ partes ſtatuit, quas vſitatè nominauit contritionem, fidem & nouam obedientiam. Harum partium prima ad ſecundam vrget, ſecunda ad tertiam. vbi enim fides, ibi nouitas vitæ. Paulus ait: dolor ſecundum Deũ operatur reſipiſcentiam ad ſalutem. Baptiſta clamat, facite fructus dignos reſipiſcentia. Atque ita videmus quam concinnè Philippus has partes ad rectè inſtituendam vitam Chriſtianam, ordinarit. Iam has partes pœnitentiæ examinemus, eaſque definitionibus & exemplis declaremus.

Contritio eſt terror conſcientiæ ex noticia peccati, & dolor cordis ex metu æternæ damnationis, ad prædicationem legis prohibentis peccatum, & damnantis omnes legis diuinæ transgreſſores, excitatus.

Hic dolor, qui & compunctio & pœnitentia, & contritio dicitur, eſt duplex, teſte Paulo 2. Cor. 7. 10. nempe dolor mundi, & dolor ſecundum Deum.

Dolor mundi eſt dolor ſine fide, qui in deſperationem, mortem & damnationem deſinit. dolor mũdi, inquit Paulus, operatur mortem. talis fuit dolor Cain, Saulis, Iudæ.

Dolor ſecundum Deum non ſolummodo is eſt, quo homo triſtatur, quod Deum offenderit, ſed etiam quo impellitur ad quærendum contra offenſam Dei remedium: qualis fuit eorum, quos Petrus arguit, Act. 2. 37. qui compuncti corde dixerunt Petro, quid faciemus viri fratres? Nam propter hunc exitum dolor hic ſecundum Deum dicitur, vt qui placeat, & acceptus ſit Deo: id quod Paulus oſtendit

cum

eum ait, 2. Corinth. 7. Dolor ſecundum Deum operatur μετάνοιαν ἀμεταμέλητον (id eſt non pœnitendam) in ſalutem. Iudas quidem doluit, quod Deum offenderat, ſed quia non quæſiuit remedium contra offenſam Dei, per veram ad Deum conuerſionem, eius dolor non fuit ſecundum Deum, id eſt, Deo non placuit. Petrus doluit ſe Deum offendiſſe, & dolore impulſus, ſpe veniæ concepta, quæſiuit per veram reſipiſcentiam remedium contra offenſam Dei, ideo eius dolor ſecundum Deum erat, id eſt, acceptus erat Deo.

Breuiter dolor cui fides non accedit, eſt dolor mundi, iuſta pœna & teſtimonium conſcientiæ de Dei iudicio in peccatores. Sed cùm temperatur fide, qualitatem nouam acquirit, & dicitur dolor ſecundum Deum, fitque ſacrificium Deo gratiſſimum, iuxta Pſal. 51. 19. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Eſaiæ *66*. 2. Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperem & contritum ſpiritum, & trementem ad ſermones meos. Atque ita dolor ob peccatum conſideratur dupliciter, videlicet vt eſt ſine noticia euangelii, qua ratione ad legem tantum pertinet; &, vt cum noticia euangelii coniungitur. Quo reſpectu propter nouam formam, quam ab Euangelio mutuatur, Euangelicus & ſalutaris rectè denominatur. Hunc ergo dolorem requirit Euangelium, vt partem μετανοίας. Cedit enim in vitam & ſalutem.

Fides ſecunda pœnitentiæ pars, à qua oritur, & per quam fit conuerſio, eſt noticia miſericordiæ Dei propter Chriſtum in mente, & firma fiducia in corde, accenſa per vocem euangelii, in qua ſpiritus ſanctus eſt efficax ad flectendam voluntatem, vt libera & voluntaria ſit conuerſio. Nemo enim inuitus credit, nemo violenter trahitur ad fidem, quæ niſi voluntaria fuerit, fides non eſt. Hac fide iuſtificamur: hac fi-

de adoptamur in filios Dei: hac fide ſcribimur hæredes vitæ æternæ. Huius teſtimonia, pignora, & ſigilla ſunt, externa quidem baptiſmus & cœna Domini; internum vero ſpiritus ſanctus, qui dat teſtimonium ſpiritui noſtro quod ſumus filii Dei. Hæc fides habet ſua incrementa. Nam fides quæ indies augmentum non recipit, decreſcit, & paulatim extinguitur. Bernhardus eam confert diei. Sicuti enim dies creſcit per horas, ſic fides augetur per illuminationem gratiæ diuinæ. Hæc diuina gratia augetur aſſiduis precationibus, aliisque pietatis exercitiis. Sunt qui fidem comparant ætatibus hominis, videlicet, infantiæ, pueritiæ, adoleſcentiæ, virili ætati, & perfectæ. Infantia fidei eſt ὀλιγοπιστία, quam filius Dei in ſuis diſcipulis reprehendit quidem, ſed non abiicit ὀλιγοπίστους. Pueritia fidei eſt πεποίθησις, cum fides nonnihil creuit. Adoleſcentia fidei eſt παῤῥησία, cum fides multum roboris & audaciæ acquiſiuit. Virilis ætas fidei eſt ὑπόστασις, quæ eſt conſtans animi robur, quo luctetur contra omnia Chriſtianum animum oppugnantia. Perfecta ætas fidei eſt πληροφορία. hæc eſt pleniſſima fiducia, quæ nullis perſecutionum procellis frangitur, ſed rectâ in mediis perſecutionum & tentationum tempeſtatibus, quaſi pleno velo in portum fertur. Hæc adieci vt admoneamur, quod non ſatis ſit fidem ſemel concepiſſe. nam ſi non augetur quotidiana acceſſione, idq; per meditationem, lectionem ſacræ ſcripturę, per ardentem inuocationem, per patientiam, & alia pietatis exercitia, facillimè extinguitur, & in eius locum ſuccedit hypocriſis, quam excipit vanitas in vita & moribus.

Tertia pœnitentiæ pars eſt nouitas vitæ ſeu noua obedientia, quæ immediatè fidem, per quam fit conuerſio, ſequitur. Hæc nouitas vt conſiſtit in iuſticia & ſanctitate vera, ita ſalutis per Chriſtum adeptæ, teſtimonium infallibile eſt. Huc pertinet exhortatio

Petri 2. Pet. 1. 10. Quapropter fratres magis ſtudete vocationem & electionem veſtram firmam facere. Et Paulus optat Philippenſibus 1. 9. vt abundent in cognitione, ac omni ſenſu, vt probent quæ ſunt præſtantiora, vt ſint ſinceri, & ſine offenſa in diem Ieſu Chriſti, pleni fructibus iuſticiæ ad gloriam & laudem Dei.

Hæc vitæ nouitas vocatur etiam à Paulo ſanctificatio Rom. 6. 19. verum quia ſanctificatio opponitur peccato, & in peccato ſunt duo, videlicet formale & materiale, duplex erit ſanctificatio, vna, quæ formali peccati, id eſt, reatui opponitur, quæ eſt expiatio peccati per Chriſti ſanguinem, altera quæ materiali peccati, id eſt, vitio opponitur (de qua nobis hic potiſſimum ſermo eſt) & rectè definitur ſegregatio hominis à prophanitate gentium per mortificationem carnis, & coniunctio eiuſdem cum Deo per viuificationem ſpiritus.

Huius ergo ſanctificationis duæ ſunt partes, videlicet, mortificatio & viuificatio, illa morimur quotidie peccato magis magiſque: hac viuimus iuſticiæ, & conamur vt indies maiora incrementa nouitatis & pietatis acquiramus. Vt autem mortificatio carnis manat ex virtute mortis Chriſti: ita viuificatio ſpiritus ex eiusdem reſurrectione venit: vtriusque ſymbolum eſt baptiſmus, Rom. 6, 3. 4.

Hanc mortificationem & viuificationem quidam partes pœnitentiæ ſanctorum, quæ perpetua in hac vita eſſe debet, faciunt, idque rectè. fieri enim non poteſt, vt vera fides ſit ſine ſuis naturalibus proprietatibus, quæ ſunt mortificatio & viuificatio. Vt enim ſæpe labimur, propter carnis noſtræ infirmitatem, ita oportet reſurgere iterum per viuificationem ſpiritus, mortificato peccato. Mortificationis enim proprium eſt odiſſe peccatum, idque fugere. Viuificationis autem, ſanctitati iuſticiæque ſtudere. Ob hanc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

cauſam & propter hanc neceſſariam copulam fidei, & nouitatis vitę, Philippus fidei nouam obedientiam adiunxit, tanquam eius indiuiduum comitem: idque ideo fidus ille doctor eccleſiæ fecit, ne quis vmbram pro corpore ſtultè, ſomnium fidei pro vera & viua fide amplectatur.

Hæc cum ita ſint, vt expoſitum eſt, & verbo Dei luculentè demonſtratum: facile intelligi poteſt, quidnam reſpondendum ſit iis, qui contendunt ex lege ſimpliciter prædicandã eſſe pœnitentiam, non quod, vt opinor, ſic ſentiant, ſed vt aliquid fucatè dicant, quo præceptoris ſui famam & auctoritatem minuãt. Nam ſi pœnitentiæ vocabulum pro pœnitudine facti, ſeu contritione ſine fide accipiunt, illorum ſententia vera eſt, nunquam à Philippo improbata, ſed potius fideliſſimè tradita. Omnes enim cauſæ huius pœnitentiæ ad legem pertinent, vt ſupra oſtendimus. Efficiens enim eius eſt agnitio peccati & metus æternæ damnationis, iuxta illud Rom. 3. 20. Per legem eſt agnitio peccati. Materia, ipſum peccatum per legem reuelatum, ſeu vulnus conſcientiæ. Forma eſt, cruciari & paulatim ad deſperationẽ adigi, vt videre eſt in Cain & Iuda. Finis eſt, mors & damnatio, quam lex minatur transgreſſoribus, iuxta illud, Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis. Atque hanc ſententiam Lutherus vnâ cum Philippo contra Antinomos diſputantes forti animo ex ſcripturis defendunt. Antinomi enim nullum locum legi Dei reliquerunt in eccleſia. At ſi pœnitentiam accipis, quatenus temperatur fide Euangelii, & operatur μετάνοιαν in ſalutem 2. Corinth. 7. 10. & quæ à Dauide ſacrificium Deo gratiſſimum pronunciatur, non prius credam eam ad legem referendam eſſe, quam perſuaſus fuero fidem eſſe ex lege. Tametſi enim cognitio peccati verè eſt ex lege, tamen hoc habet ex Euangelii noticia, quod hominem

adigat

adigat ad Chriſtum, vnicum peccati medicum. Ad hæc, ſi pœnitentiam accipis pro μετανοία, prout accipitur in hac definitione Euangelii (Euangelium eſt prædicatio pœnitentiæ, & remiſſionis peccatorum in nomine Chriſti) eam omninò ex Euāgelio, & nullo modo ex lege eſſe fatendum eſt. omnes enim huius cauſæ, quod etiam ſupra indicauimus, ad euangelium pertinent. Nam efficiens eius cauſa proxima, eſt agnitio miſericordiæ & ſpes veniæ, iuxta illud Matth. 3. 2, μετανοεῖτε: appropinquat enim regnum cælorum. Materia, remedium vulneris cruciantis, videlicet meritum Chriſti, iuxta illud Iohan, 1. 29. agnus Dei tollit peccata mundi. Forma, fide ad Deum conuerti. Finis, vita & ſalus in Chriſto. Quis, quæſo, ita inſanit, vt has cauſas non ſubiiciat euangelio? Secundam partem, nempe fidem, omnes vnanimiter ad euangelium referunt.

Tertia pars quo ad materiam, legi; quo ad formam, Euangelio ſubiicitur. Nulla enim obedientia ſine fide Deo placet. Etſi ergo lex requirit obedientiam erga Deum, & monſtrat quid ſequendum quidque fugiendum ſit: tamen hanc obedientiam nemo vel inchoare poterit ſine fide. Quare meritò nouitas vitæ ad Euangelium pertinet. Atque ita vtraque doctrina videlicet legis & euangelii in eccleſia eſt neceſſaria. ſed inter officia vtriuſque diligenter diſcernendum eſt, & teneatur verum diſcrimen inter legem & euangelium. Proinde docendi cauſa nihil erit vtilius, quam docere pœnitentiam ſalutarem, qualis Petri fuit, totam eſſe ex euangelio: ducentem vero ad mortem, qualis fuit Iudæ, totam ad legem referendam eſſe.

Cum igitur Philippus ſcribit, euangelium eſſe prędicationem pœnitentiæ, ex cap. 24. 46. Luc. pœnitentiæ vocabulum, cum veteri interprete pro reſipiſcentia accipiens, propriè cum ſcriptura loquitur. Qui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

cunque igitur ſine calumnia iudicare, non abreptus affectuum tempeſtatibus, didicit, facile intelliget Philippi mentem, & conſilium eius probabit, qui & euangelio quod eius eſt proprium tribuit, & quæ neceſſariò in vera conuerſione ad Deum concurrunt, indicat.

Quidam etiam in partium enumeratione reprehendunt, quod Philippus tres, Lutherus autem duas tantum pœnitentię partes ponat, videlicet contritionem & fidem, quaſi peccatum eſſet id explicatè dici à Philippo, quod Lutherus implicite dixit. Abſq; enim omni dubio Lutherus fidem intellexit, cum ſua naturali proprietate, quæ eſt nouitas vitæ in Chriſto Ieſu, quam Philippus ideo expreſſit, ne quis, vt ſupra monuimus, ſe ſpectro fidei falleret, ſicut multi faciunt.

Quam autem neceſſaria ſit hæc noua obedientia, multa ſcripturæ dicta indicāt. Chriſtus ait Ioh. 13. 36. in hoc cognoſcent vos eſſe meos diſcipulos, ſi dilexeritis vos inuicem, ſicut ego dilexi vos. item, Matth. 7. 17. Bona arbor bonos fructus, mala autē putres facit. Paulus Rom. 6. 1. finem iuſtificationis hominis facit nouitatem vitæ, quod ſymbolo baptiſmi confirmat, Rom. 6. 1. 2. Et Iacob' vanā gloriationē eſſe monet, ſi quis gloriatur de fide, ſine obedientia erga Deū. item, Abraham non ſolum fide, verumetiā obedientia obligatus eſt Deo. ita enim ait dominus Gen. 17. 1. Ambula coram me, & eſto perfectus, id eſt ſincerus, ſcilicet fide & noua obedientia. Paulus quoq; dicit filios Dei eſſe, qui ſpiritu Dei aguntur, Rom. 8. 14. Nemini ergo dubium eſſe poteſt, quin Philippi enumeratio plenior ſit quam Lutheri, & magis ad docendum accommodata.

Hæc ſic dicta ſint de pœnitentia Chriſtiana, & eius partibus, quæ cum ſint ex verbo Dei extructa, non curemus illorum argutias, qui argute diſputandi potius, quam pie viuendi laudem quærunt.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

DE IVSTIFICATIONE HOMINIS CORAM DEO, & de eius infallibili nota.

IN doctrina iuſtificationis hominis coram Deo, ex qua rectè cognita tota noſtra ſalus dependet, tria in primis ſpectanda ſunt:

Primum, quid ſit quo homo iuſtificetur.

Secundum, quo medio obtineatur.

Tertium, quibus argumentis eius poſſeſſio demonſtretur.

DE PRIMO.

Iuſtitia, quam Deus vt regulam vitæ præſentis, & viam vitæ æternæ requirit, & approbat, abſque omni dubio eſt ea ſola, ad quam homo conditus eſt, cuiuſq; normam poſtea Deus ipſe in ſua lege homini præſcribit; videlicet conformitas hominis cũ Deo, ſeu quod idem eſt, perfecta & abſoluta hominis erga Deum obedientia, iuxta ipſius legem. Nam ideo Deus ſuam legem dedit, vt ea ſit vnica & perpetua iuſtitiæ (quæ eſt via vitæ æternæ) norma. Sic enim Moſes ait Deut. 27.26. Qui fecerit ea homo viuet in eis. Et cum Dominus apud Matthæum dicit, Mat. 19.17. Si vis in vitam ingredi, ſerua mandata, definit iuſtitiam, quæ eſt via vitæ æternæ, eſſe obſeruationem mandatorũ Dei, hoc eſt, perfectam obedientiam erga Deum, iuxta ipſius legem. Ad hanc enim obedientiam Deus hominem condidit. Nam imago Dei, ad quam homo conditus eſt, in iuſtitia & ſanctitate vera conſiſtit, vt Paulus docet Eph. 4.24. Hanc iuſtitiam & ſanctitatem veram Dominus ad duo capita tanquam eius partes,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

tes, nempe ad dilectionem Dei, & ad dilectionẽ proximi, reuocat. Quæ capita (vt accommodantur præſenti vitæ) diſtinctius & veluti per exempla in decalogo digito Dei, in tabulis lapideis (quo ſymbolo ſignificatur duratio & diſcrimen inter hanc legem & ceremonias) ſcripto explicantur: & copioſe declarantur paſſim in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, additis promiſſionibus, ſi quis obtemperet, & comminicationibus, ſi quis non pareat. Quicunque ergo colere Deum decreuerunt, non alia opera quærant, quã quæ in decalogo, æterna lege Dei, ſignata ſunt, & ex primis capitibus legis rectè concluduntur. Lex proinde Dei ſeu decalogus, eſt norma iuſtitiæ, & via vitæ æternæ, cuius perfectione ſeu impletione iuſtificatur, quicunque iuſtificatur ad vitam. Nam vt ſola iniuſtitia ſeu peccatum eſt via mortis æternæ: ita ſola iuſtitia, eaque perfecta & partibus & gradibus, eſt via vitæ æternæ. Partibus quidem dico, vt nulla pars legis omittatur. Gradibus verò, vt obedientia omnium partium ſit omnibus gradibus abſoluta, adeò vt nullus ſit planè defectus in vlla legis parte. Hac ergo iuſtitia qui carẽt, ſpe vitæ æternæ excidunt. Hinc euidenter concluditur, quod iuſtificatio hominis ſit impletio legis diuinæ, eaque perfecta, & partibus & gradibus. Quantum autem ad futuram vitam attinet, in qua vſus huius vitæ ceſſabit, non eſt dubium, quin eadem iuſtitia, ad quam homo conditus eſt, quamque Deus poſtea populo Iſraelitico cõmendauit, ſit manſura, quantum quidem ad genus attinet. erimus enim conformes Chriſto capiti noſtro, in omnem æternitatem, in iuſtitia & ſanctitate vera. Nam reparata in nobis perfectè imagine Dei, futurum eſt quod Iohannes ait, 1. Ioh. 3. 2. Scimus autem quod cum ipſe apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

De Secvndo.

Hactenus quid ſit, quo iuſtificamur, quidque ſit iuſtificatio, dictum eſt nunc quomodo id conſequamur, hoc eſt, quomodo perfectam & abſolutam obediētiam erga Deum iuxta ipſius legem obtineamus, vt Deo conformes ſimus, in omni iuſtitia & ſanctitate, quæritur: pręſertim cum ſcriptura paſſim teſtetur, neminem mortalium poſſe legem Dei implere. Omnes declinauerunt (ait poſt Dauidem Paulus) & inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, nec vnus quidem. Hoc quam verum ſit, conuincit vniuerſalis omnium hominum experientia, vt interim taceam, non ſolum legis naturam, quæ ſpiritualis eſt, aduerſari naturæ noſtræ, quę eſt carnalis, Rom. 7.14. verumetiam pœnas, quibus vniuerſum genus humanum, propter tranſgreſſionem legis diuinæ, ſubiectum eſt. Quomodo igitur fieri poteſt, vt quiſquam inueniatur, cum omnes ſimus immundi, qui conſiſtat coram tribunali Dei, fretus iuſtitia quam non habet? Veriſſimum eſt, & extra omnem controuerſiam apud omnes recte ſentiētes poſitum, quod ſola perfecta obedientia erga legem Dei ſit iuſtitia illa, quæ eſt via vitæ æternæ, quemadmodum ſupra clariſſimè probatum eſt, Quicunque ergo hanc perfectam obedientiam non adfert ad tribunal Dei, extra viam vitæ æternæ eſt. Aut ergo hanc perfectam obedientiam adferre oportet, aut omninò pereundum erit, idque iuſtiſſimo Dei iudicio. Quæritur proinde, qua ratione hęc perfecta obedientia erga Deum iuxta ipſius legem, hoc eſt, quomodo iuſtitia, quam & lex & Euangelium poſtulat, obtineri poſſit.

Sciendum eſt, quod duplex ſit modus obtinendæ huius iuſtitiæ coram Deo: quorum vnum Lex, alterum Euangeliūm monſtrat. Nam vtraque doctrina, lex & Euangelium, eandem iuſtitiam exigit. Modus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

obtinendæ iuſtitiæ ex legis ſententia, eſt, vt Moſes definit, factis legem implere, iuxta illud Leuit. 18.5. Qui fecerit ea homo, viuet in eis. Quod autẽ hic modus obtinendæ iuſtitiæ, plane ſit homini impoſſibilis, iam dictum eſt, & Paulus Roman. 1.2.3. ex profeſſo idem firmiſſimis rationibus conuincit. Alter modus obtinendi iuſtitiam, id eſt, perfectam legis obedientiam, quæ eſt via vitæ æternæ, reuelatur nobis in Euangelio. Nam cum Deus videret noſtram miſeriam, amiſſa per lapſum primorum parentum imagine Dei, ad quam perpetuo geſtandam conditi eramus, & cerneret noſtram infirmitatem ad præſtandam legem, miſertus eſt ſortis humani generis, & ei ſuccurrere decreuit: ita tamen ne diſcederet à norma ſuæ iuſtitiæ, quam ſemel ſanxerat, nunquam abolendam. Deus igitur ineffabili miſericordia & amore erga genus humanum motus, miſit filium ſuum in mundum, vt homo fieret, impleret legem, eamq; impletionem nobis imputaret, vt ea donati iuſti appareamus in conſpectu Dei, non ſecus atque ſi nosipſi noſtra obedientia legem impleuiſſemus. Atque ita ſtat norma iuſtitiæ diuinæ immota, quæ vnica eſt via vitæ æternæ. Cũ igitur nobis aſcribitur obedientia Chriſti, qua ipſe legem Dei impleuit, iuſti reputamur coram Deo: ex quo fit, vt iam in via inſiſtamus, quæ rectâ in poſſeſſionem vitæ æternæ nos adducit: neque enim iam lex conqueri poteſt. Habemus enim quod lex requirit, nempe integram legis impletionem, hoc eſt, iuſtitiã, quæ eſt via vitæ æternæ, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Huc facit dictum Domini, Iohan. 14, Ego ſum VIA, ET VERITAS, ET VITA. Horum verborum ſenſus veriſſimus hic eſſe videtur.

Ego ſum VIA, hoc eſt, Ego ſcilicet viuens in hac terra, iuſtè viuendi regula ſum, idq; doctrina & exemplo. Nam verſatus in terra vltra 33. annos, & docui iuſtitiam, & me formam iuſtitiæ exhibui. Inſuper etiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

iuſtitiam meam, qua ego legem Dei impleui, cõmunico in me credẽtibus, vt dono gratuito habeãt, quod factis propriis obtinere non valuerũt. Hinc eſt quod qui hac mea iuſtitia donatur, in via vitæ æternæ ambulet.

Ego ſum VERITAS, ſcilicet moriens in cruce. Nã mors mea ſacrificium eſt rerum, quo verè tollitur peccatum, quod vmbræ legales tollere nequiuerunt. Vt ergo Aaron ſacrificans fuit vmbra, ita ego me offerens in cruce ſum Veritas.

Ego ſum VITA, ſcilicet reſurgens à morte, hoc eſt, ſum autor & donator vitæ, cum nouæ in renatis, tum æternæ in beatis, quam vitam omnes iuſtificati mea iuſtitia, & purgati meo ſanguine gratis obtinebunt. Vide quam mirando compendio Dominus beneficia ſua erga eccleſiam complectitur. Hic itaque videmus ſummum conſenſum legis & Euangelii. Vtraq; enim doctrina eandem normam iuſtitiæ tradit: vtraq; eandem iuſtitiam, viam vitæ æternæ vnicã, poſtulat. Sed in modo obtinendi hanc ipſam iuſtitiam, maximum eſt legis & Euangelii diſcrimen, quoniam lex ſeuerè poſtulat, vt aut ſoluas quod iure debes, aut pœnas me ritas ſuſtineas: Euangelium autem offert tibi gratis, quod debes, vt habeas verè ex dono Dei, ex gratia Chriſti imputantis tibi ſuam iuſtitiam, quod habere ex tuis factis & merito tuo non potuiſti.

Quomodo, inquies, hæc iuſtitia Chriſti, quæ eſt via ad vitam æternam obtineri, vt noſtra fiat, poterit? breuiſſimè & clariſſimè reſpondeo. Sola fide. Sic enim Paulus diſertè docet, Rom. 3. 28. Iuſtificamur, inquit, fide abſque operibus, id eſt, credentes iuſti ſumus non operibus noſtris, ſed operibus Chriſti, quem fide apprehendimus. Iuſtificamur autem fide, non quod fides ea res ſit, qua iuſti ſumus, ſed quia eſt inſtrumentum, quo Chriſtum apprehendimus & complectimur. Nã ex notitia miſericordiæ in Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ſto,&propter Chriſtum,concipitur in nobis fiducia, qua in Chriſtum recumbimus,eumque poſſidemus, vt noſter ſit: quod cum fit,ſimul iuſtitia Chriſti donamur,quæ iuſtitia cum nobis credentibus imputatur, iuſtificamur,ſeu iuſti reputamur. Sic enim Rom.5. 19.de iuſtitia ſcriptum eſt: Sicut vnius (Adæ) inobedientia multi conſtituti ſunt peccatores: ita vnius (Chriſti) obedientia multi conſtituentur iuſti. Ecce quam perſpicuis verbis Apoſtolus definit iuſtitiam illam, qua cõſiſtimus coram Deo, nempe obedientiam Chriſti, qua ipſe legem Dei perfectè impleuit, non pro ſe, ſed pro nobis ominibus, quibus datus eſt, vt ſit iuſtificator noſter. Iuſtificamur igitur perfectione legis,non quidem à nobis facta, ſed nobis credentibus,vt membris Chriſti,donata & imputata.In hoc Pauli dicto diligenter obſeruanda eſt collatio Adæ & Chriſti, quorum ille ſua iniuſtitia poſteros ſuos máculauit,& in mortem coniecit: hic ſua iuſticia homines ornat, iiſque vitam comparat æternam. Quod autem ita fieri requirebat iuſtitia diuina, infrà dicemus. Rom.10.4.Chriſtus eſt impletio legis in iuſtitiam omni credenti,hoc eſt, Chriſtus impleuit legem, vt eadem impletione, qua ipſe legem impleuit,omnis qui credit, iuſtus ſit,& cenſeatur, ac ſi ipſe ſuis factis legẽ impleuiſſet. Chriſtus enim ſuam obedientiam erga legem Dei, omni credenti imputat. Quid quæſo hoc Pauli dicto clarius eſſe poterit? vtrunque diſertè exprimit, nimirum & quid ſit id quo iuſtificamur,videlicet legis impletio, & quomodo eã legis impletionem obtineamus, nempe fide. His cõgruit & illud Pauli,Rom.4.5. Ei qui operatur merces non imputatur ſecundum gratiam,ſed ſecundum debitum;at ei qui non operatur, ſed credit in eum, qui iuſtificat impium,imputatur fides eius in iuſtitiam.In hunc modum intelligẽda ſunt & alia ſcripturæ dicta, quę de iuſtitia Chriſtiana concionantur,quorum alia

aliis

aliis clariora ſunt; ſed obſcuriora, & breuius dicta lucem à clarioribus & plenius dictis mutuabuntur. Gen. 15.6. Rom. 4. Gal. 3.6. Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſtitiam, id eſt, Abraham credens promiſſioni miſericordiæ, propter ſemen promiſſum, iuſtus pronunciatur à Deo, idq; iuſtitia Meſſiæ promiſſi ſibi imputata. Neque enim aliter Abraham quam nos iuſtificatus eſſe putandus eſt. Hoc ſaltem eſt diſcriminis, Abraham in promiſſum, nos in exhibitum Chriſtum credimus. Abac. 2.4. Roman. 1. 17. Gal. 3. 11. Iuſtus ex fide viuet. In quo dicto breuiſſimo notandum eſt, quod, iuſtus ex fide, ſit ſubiectum; viuet, prędicatum. Senſus ergo eſt, quod omnis qui credit, habeat eam iuſtitiam ſibi imputatam, quæ eſt via vitæ æternæ in Chriſto Ieſu. In his & ſimilibus dictis, iuſtitia (vt iam ſæpe diximus) non eſt obediētia erga legem Dei à nobis facta, ſed eſt obedientia Chriſti, quæ cum credentibus imputatur, iuſtificantur. Nec fides eſt ipſa iuſtitia, vt ſupra quoque indicauimus, ſed inſtrumētum ſolummodo, quo Chriſtum apprehendimus, cuius iuſtitia nobis imputata iuſti cēſemur coram Deo, vt qui ipſius iuſtitia veſtiti prodeamus in conſpectum Dei, iuxta dictum Pauli, Roman. 5. 1. Iuſtificati igitur ex fide, pacem habemus cum Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & acceſſum obtinuimus fide in gratiam hanc, in qua ſtamus.

Si quis ergo interrogat, quidnam ſit illa iuſtitia, qua credens iuſtificatur? reſponde: eſt obedientia erga legem Dei omnibus numeris & gradibus perfecta, non à credēte, ſed à Chriſto facta, & credenti imputata. Atque hoc eſt quod Paulus vult, cum Rom. 3. ait: Legem ſtabilimus per fidem. Nam qui credit in Chriſtum, iuſtitiam habet legis, non quidem à ſe factam, ſed à Chriſto, & ſibi imputatam, qua legi Dei ſatisfactum eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Porro quoniam hæc iuſtitia, de qua modo agimus, homini imputari non poteſt, niſi prius à iure peccati exemptus fuerit homo (nulla enim eſt conuentio iuſtitiæ & iniuſtitiæ) Chriſto imputatum eſt noſtrum peccatum, pro quo & pœnas luit. Factus eſt enim λύτρον & propitiator pro peccatis mundi. Sic enim Paulus 2. Cor. 5. 21. ait: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſtitia Dei in illo, hoc eſt, Chriſtus ab omni peccato purus & immunis, factus eſt & peccator (imputato ipſi peccato mundi) & hoſtia pro peccato in ara crucis, vt locus ſit iuſtitiæ Chriſti, cuius imputatione credentes iuſtificantur. Vt ergo Chriſtus fuit imputatione peccator, ita nos imputatione iuſti ſumus. Vocat auté hic Paulus iuſtitiam fidei, Dei iuſtitiam, cum quia ipſe miſit filium iuſtificatorem, tum quia approbat iuſtitiam Chriſti, credentibus imputatam. Rom. 8. 3. Pro peccato damnauit peccatum in carne, vt ius legis impleretur in nobis. Pro peccato, id eſt, propter peccatum, id eſt, hoſtiam pro peccato; damnauit, id eſt, interfecit & aboleuit; in carne, hoc eſt, in humana natura; peccatum, hoc eſt, ius peccati, vt ius legis impleretur in nobis. hoc eſt, vt obedientia Chriſti, qua ipſe legem impleuit, nobis imputata iuſtificemur, à iure legis exempti, ne videlicet amplius condemnet nos lex, tanquam reos & peccatores. Eſt enim legis ſententiæ ſatisfactum per mortem Chriſti. Ideo Paulus Rom. 8. 1. ait: Nulla condemnatio eſt iis, qui ſunt in Chriſto Ieſu. Ioh. 1. 29. Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. 1. Tim. 2. 5. Vnus eſt mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum ἀντίλυτρον pro omnibus. Quid pergo plura cumulare teſtimonia, cum in ſcripturis non ſæpius dicta, ſed tãtum dicta ſufficiant? Summa eorum, quæ hactenus à nobis dicta ſunt, hæc eſt: Deus iuxta vocem Euangelii iuſtificat nos, quãdo intercedente ſacerdote Chriſto,

ſto, hominem credentem à reatu peccati abſoluit, propter λύτρον à ſacerdote Chriſto ſolutum, & pronunciat iuſtum, propter iuſtitiam Chriſti ipſi imputatam, denique vitæ æternæ vt filium dilectum in dilecto gratis propter Chriſtum adiudicat. Ex his facillimum fuerit definitionem iuſtificationis coram Deo extruere in hunc modum.

Iuſtificatio hominis coram Deo, de qua concionatur euangelium, eſt, credentis in Chriſtum abſolutio à peccato propter mortem Chriſti, imputatio iuſticiæ Chriſti, & adoptio, acceptatioque iuſtificati ad vitam æternam gratis propter Chriſtum.

Hæc definitio labefactari non poteſt. pendet enim ex ſcripturæ teſtimoniis immotis, tanquam ex infallibilibus principiis. Quare meritò apud pias mentes maiorem meretur fidem, quam vlla philoſophica ἀπόδειξις. Quapropter contra hanc veritatem euidentiſſimè demonſtratam nullis ſophiſmatis aut opinionibus demonſtratæ veritati aduerſantibus cedendum eſt.

Hic inſurgit ratio, etiam in ſanctis, & quærit: quomodo poteſt vnius hominis paſſio & mors ſufficere tot myriadum hominum peccatis & flagitiis abolendis? Quomodo poteſt vnius hominis iuſticia ſatis eſſe omnibus temporibus inde ab initio mundi, vſque ad finem ad iuſtificandum omnes credentes? Si eſſet puri hominis paſſio & mors, profectò, ne ei quidem, qui pateretur, ſufficeret. Si eſſet puri hominis iuſticia, profectò ſe non ad plures extenderet, quam ad eum, in quo deprehenderetur. At nunc eſt paſſio perſonæ, quæ eſt verus Deus, & verus homo, eſt iuſticia perſonæ, quæ eſt verus Deus & verus homo. Quia ergo perſona infinita eſt, eſt & paſſio & iuſticia eius infiniti precii & valoris, vt facile ſufficiat omnibꝰ, qui Chriſti membra efficiuntur per fidem. Et tametſi paſſio & mors eſt humanæ naturæ tantum, & non diuinæ (di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

uinitas enim pati non poteſt) tamen ἀποτέλεσμα ipſum eſt perſonæ totius, Dei & hominis. Nam Deus & homo paſſus eſt, etſi in ea tantum natura, quæ pati poterat. ad eundem modum, tametſi obedientia Chriſti, qua legem impleuit erat humanæ naturæ: tamen quia iuncta eſt humana natura diuinæ, in vnitate perſonæ, iuſticia hæc toti perſonæ aſcribitur, qua Deus & homo, vna perſona, legem Dei impleuit. Eſt ergo Chriſti paſſio ſufficiens λύτρον pro peccatis totius mundi. Et Chriſti obedientia ſufficiens iuſticia omnium credentium: quia eſt paſſio & iuſticia hominis qui eſt Deus. ob eam ſiquidem cauſam filius Dei factus eſt homo, vt ipſe Deus & homo vna perſona poſſet eſſe ſacerdos æternus, perfectus propiciator, perfectus iuſtificator, atque adeo perfectus redemptor omnium in ſe credentium.

Eſt & alia quæſtio, quæ ſæpe infirmorum mentes perturbat, hæc videlicet, cum Deus ſit omnipotens, cuius voluntati nullus poteſt reſiſtere, quin facere poſſit quicquid velit (Ipſius enim velle eſt facere) cur non alio modo liberauit hominem à peccato, morte, & damnatione, quam per mortem filii ſui, eamque ignominioſiſſimam nempe crucis? cur non potius reliquit hominem ſub peccato, morte, & damnatione, quam cum tanta ignominia filii redimeret? Reſpondeo. Cum Dei voluntas ſit iuſta, & potentia iuſta, non voluit, nec potuit Deus alia ratione liberare hominem, quam iuſtiſſima. Deinde cum ſit bonus & miſericors, non potuit non ſuccurrere ſuæ creaturæ à diabolo ſeductæ, quam condiderat ad imaginem ſuam. Deus itaque motus miſeria generis humani, ſua ſapientia eam liberandi genus humanum rationem elegit, quæ eſſet & iuſtiſſima, & conuenientiſſima, ad ipſius ſapientiam, potentiam, iuſticiam, miſericordiam prædicandam ab omnibus angelis, & electis Dei in omnem æternitatem. ideo nato Chriſto in

Beth-

Bethlehem, angeli canunt: Gloria in excelſis Deo, in terra pax, hominibus εὐδοκία.

Quod autem iuſtiſſima & conuenientiſſima ratio fuerit per filium hominem factum liberare genus humanum à peccato, morte & damnatione, ipſumque donare iuſticia, vita & ſalute æterna, docet Paulus Rom. 5. 12. Quemadmodum, inquit, per vnum hominem peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors. item, Si vnius lapſu multi mortui ſunt, multò magis gratia Dei, & donum in gratia, quæ eſt, vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos ſuperabundauit. item, Si enim vnius delicto mors regnauit per vnū, multò magis, qui abundātiam gratię, & donū iuſticię accipiūt, in vita regnabūt per vnū Ieſum Chriſtū. ergo ſicut per vnius lapſum (iudiciū fuit) in omnes homines, in condemnationē; ſic & per vnius iuſtitiā in omnes homines (donum venit) in iuſtificationem. item, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ſic & per obedientiam vnius, iuſti conſtituentur multi. 1. Corinth. 15. 21. per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Quemadmodum in Adam omnes mortui ſunt, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur. In his dictis Pauli oſtenditur, quod hoc maximè congruerit iuſticiæ diuinæ, vt quemadmodum vnus in genere humano fuerit aliis auctor peccati, mortis & damnationis, ita viciſſim vnus in genere humano fieret aliis cauſa iuſticiæ, vitæ & ſalutis, abolito per eum peccato, morte, & damnatione. Præterea conueniebat iuſticiæ diuinæ, vt quemadmodum peccatum res erat turpiſſima, ſummeque abominabilis, ita etiam pœna, qua expiaretur peccatum debuit eſſe ignominioſiſſima & maximè abominabilis, & probroſiſſima, qualis erat apud Iudæos in crucem ſuſpendi: idque ſententia Dei, qui dixit, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Atque ita Chriſtus factus eſt execratio, vt nos in illo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

fieremus benedictio. Hac ſola ratione ſatisfieri potuit iuſticiæ diuinæ, quo locus fieret miſericordiæ. quod autem homo auctor vitæ, iuſticiæ & ſalutis, debuerit etiam eſſe Deus, neceſſe erat: ſiquidem nulla creatura nuda potuit ſuperare diabolum, delere peccatum, placare iram Dei, dare vitam æternam, exaudire gemitus cordium. Quare neceſſe erat, vt hic homo eſſet etiam Deus; homo quidem, vt deberet; Deus verò, vt poſſet; Deus & homo ſimul, vt mediator Dei & hominum eſſet vnus Chriſtus. Hoc myſterium ſalutis noſtræ gratis animis cogitemus. agnoſcamus magnitudinem amoris Dei patris erga genus humanum, qui ſic dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. agnoſcamus ingentem amorem filii, qui voluit iram patris in ſe deriuare, & pœnas pro peccatis noſtris ſuſtinere potius, quam vt nos periremus. imploremus opem ſpiritus ſancti, vt nos ſanctificet, & conſeruet in Chriſto, in laudem & gloriam Dei patris.

DE TERTIO.

Quæ hactenus à nobis dicta ſunt de iuſtificatione hominis coram Deo, ferè ad γνῶσιν pertinent. informant enim mentem, vt rectè de iuſtificationis doctrina iudicet. Verum etſi hæc doctrina omnem ſapientiam omnium Philoſophorum longiſſimè ſuperat, nec eſt nota niſi ſoli eccleſiæ: tamen eſt omnino ἄπρακτος, & mortua litera, niſi acceſſerit αἴσθησις, qua non ſolum ſentitur in corde huius doctrinæ ſuauitas, (ex ea enim verè intelligi poteſt, quam ſuauis ſit Dominus, & beatus omnis qui ſperat in eo) verumetiam in tota vita & moribus vis & efficacitas iuſtificationis lucet, & ex fructibus agnoſcitur, iuxta illud, bona arbor facit fructum bonum: nequaquam enim iuſtificati fide eſſe putandi ſunt, Chriſti iuſticia ſibi imputa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ta, qui fidem quidem Chriſtianam ore & profeſſione iactant, & interim vitam viuunt prophanam, ſceleratam: quales proh dolor, multi ſunt in hac delira mundi ſenecta. Idcirco verè Chriſtianos abundare vtraq; virtute, videlicet γνώσεως & αἰσθήσεως, id eſt, cognitione & ſenſu oportet, vt ſint ſinceri ἀπρόσκοποι in diem Chriſti pleni fructibus iuſticiæ per Ieſum Chriſtum, in laudem Dei. Philip. 1.

Quapropter is ſciat ſe iuſtificatum fide, adeo vt poſſit ſecurus conſiſtere coram tribunali Dei, qui huius iuſtificationis vim & efficaciã viuam in corde ſentit, & ſimul edit fructus iuſticiæ per Ieſum Chriſtum in laudem & gloriam Dei, hoc eſt, qui in vera pœnitentia ſe ad Deum, per fidem in Ieſum Chriſtum conuertunt, atque ita conuerſi, militant honeſtam militiam, aduerſus carnem, mundum & diabolum, retinentes fidem & bonam conſcientiam. Nam conſcientia voluntariis peccatis vaſtata, actum eſt de ſalute: naufragium enim fidei factum eſt, ſine qua fide nemo mortalium iuſtus eſſe poteſt. iuſticia autem amiſſa, extra viam vitæ æternæ erratur. Quapropter neceſſarium eſt, quo fidem retineamus, vt ambulemus in nouitate vitæ, non ſecundum carnem, id eſt, carnis deſideria praua, ſed ſecundum ſpiritum, id eſt, motus excitatos in corde per ſpiritum ſanctum viuentes. Huc pertinet illud Pauli Rom. 8. 1. nulla condemnatio eſt iis, qui ſunt in Chriſto, & ſecundum carnem non ambulant, ſed ſecundum ſpiritum. & rurſus: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini; at ſi ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis. Huius rei cauſam apponens ait: Quicunque ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei. Non ergo ſunt filii Dei, qui ſpiritu carnis & Satanæ feruntur in quæuis flagitia. Nam filii Dei ſpiritu Dei acti teſtimonium in ſe habent, quod verè credant, quod verè habeant remiſſionem peccatorum, quòd verè habeant iuſticiam

Chriſti ſibi imputatam, quodque verè habeant ius vitæ æternæ propter Chriſtum, poſſeſſionem olim habituri cum omnibus electis Dei. Spiritus enim ſanctus, vt Paulus ait, teſtimonium dat ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei. Quomodo, quæſo, ſpiritus ſanctus dat teſtimonium ſpiritui noſtro? Per ſuam præſentiam in corde, & per viuificationẽ cordis. Quemadmodum enim ex vita animalis ſentitur præſentia animæ, & viuificatio per animam: ita per efficaciam ſpiritus ſancti in corde, & motus viuos congruentes cum lege Dei, ſentitur præſentia ſpiritus ſancti. Quemadmodum vitam (ait Chryſoſtomus) eſca continet, & eſcam vita viciſſim diſpenſat; ita ſi bona opera habuerimus, ſpiritum ſanctum habebimus, & ſi ſpiritum ſanctum habuerimus, bona etiam opera habebimus. Et tametſi omnes pii motus in corde ſunt teſtimonia ſpiritus ſancti, tamen duo præcipuè tribuuntur ſpiritui ſancto, videlicet, quod ſit ſpiritus gratiæ & precum. Gratiæ quidem, quia confirmat nos de gratia Dei, hoc eſt teſtimonium dat ſpiritui noſtro, quod ſimus in gratia, vt qui filii Dei ſimus. Sic enim Paulus ait 2. Corinth. 1. 21. qui confirmat nos vobiſcum in Chriſtum, & qui vnxit nos, Deus eſt, qui etiam obſignauit nos, deditque arrhabonem ſpiritus in cordibus noſtris. Precum verò, quia excitat in nobis iuge precandi ſtudium. vbicunque ergo ſpiritus ſanctus in corde habitat, ibi quoque adeſſe ardens precandi Deum deſiderium neceſſe eſt, iuxta illud, Gal. 4. 6. emiſit Deus ſpiritum ſuum in corda veſtra, clamantem Abba pater. Hic clamoris nomine non intentio vocis, ſed cordis ardentiſſimi precandi Deum affectus ſignificatur. Abba Pater. Hæc locutio notat affectum Dei erga inuocantes, quod velit illos paternè exaudire, tanquam filios dilectos in dilecto. Idcirco Apoſtolus quoque ſemper hortatur ad preces, vult vt ſemper oremus, non deficientes aut ſegneſcen-

gneſcentes. Vigilate & orate, ait magiſter noſter, ne intretis in tẽtationem. Vigilandi vocabulo ſignificatur ſumma diligentia in cauendis inſidiis, intus & foris, ne quà pateat tentatori ad nos inuadendos perdendosque aditus, hoc eſt, ne qua nos incautos & ſegneſcentes aut diabolus decipiat, aut mundus ſeducat, aut caro ſubuertat. Vult ergo dominus nos imitari ſtrenuos milites, qui ſtudioſe vigilant ne inſidiis hoſtium circumuenti, in manus hoſtium veniant.

Etſi autem ſancti non ſemper voce & ore precantur, tamen affectu indeſinenter precantur, vt qui propter circumſtantia pericula cupiant ſemper magis magisque Deo iungi, quò tutiores ſint in acie contra ſuos ſpirituales hoſtes, norunt pericula eorum, qui ſegniores in ſuis precationibus redduntur: nam magis magisque quaſi à Deo auelluntur, & hoſtibus exponuntur. Memorabile eſt dictum Gregorii Niſſeni, A Deo recedit, qui ſe per orationem ei non coniungit.

Si vis ergo ſcire, an verè coram Deo iuſtificatus ſis, interroga conſcientiam tuam, ea erit tibi inſtar mille teſtium. Nam tametſi nemo, vel ipſa conſcientia teſte, poteſt dicere, mundum eſt cor meum (adeò infirmi ſumus, omni hora, imo omni momento periculis proximi. Circuit enim diabolus tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret) tamen retinens fidem & bonum propoſitum, pugnans ſtrenuè aduerſus carnem, mundum, & diabolum, habes Deum propitium, à quo quotidie petes incidentium erratorum veniam propter meritum & interceſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, certus quod hæc Chriſti promiſſio, modo accipiatur fide, ad te quoque pertineat. Quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit vobis. Nemo adeo ſanctus aut purus fuit, eſt, aut erit, inhac vita, excepto vno domino noſtro Ieſu Chriſto, qui non opus habuit, habet, & habebit quotidie,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

imo omni momento petere delictorum veniam. Quod cum ſciret dominus noſter, iuſſit ſuos diſcipulos precantes dicere: Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Hæc cõditio, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, non eſt antecedens vt cauſa, ſed conſequens, vt effectus fidei, remiſſionis peccatorum, ſicut ex parabola de debitore decem millium talentorum, colligere manifeſtum eſt, Matth. 18. 23. Cum dico neminem eſſe, qui non peccet, idque omni momento, diſcerni volo inter peccata filiorum diaboli, & filiorum Dei. Peccata filiorum diaboli ſunt voluntaria. nam filii diaboli volentes peccant, delectantur peccatis, lætantur cum malefecerint, habent propoſitum peccandi. At peccata filiorum Dei ſunt inuoluntaria. filii enim Dei nolentes peccant, oderunt peccata, triſtantur cum ſe peccaſſe animaduertunt, habent bonum propoſitum. Sunt autem inuoluntaria ſanctorum peccata, erumpentes nobis inuitis, cogitationes prauæ, titillationes carnis immundæ, & multa omiſſionis peccata. Cum his fides ſtare poteſt, modo eis non indulgeas, ſed potius eas mox vbi ſenſeris, iugules gladio ſpiritus, precatione, correctione, & aliis pietatis exercitiis. At ſi contigerit ſanctum aliquem ex carnis infirmitate contra conſcientiam labi, quod ſæpiſſimè in hoc noſtro exilio fieri ſolet, non hæreat in peccati luto, ſed citò eluctetur, ne altius immerſus abſorbeatur tandem penitus. Multi etſi cogitant de emendandis moribus, quos in vera reſipiſcentia damnant; tamen ad mores natura recurrit damnatos. tanta eſt infirmitas humanæ naturæ, tanta carnis ad malum pronitas. Nam vt Clemens ait: σύνοικον ἔχομεν τὴν ἐπὶ τὰ χείρω ῥοπήν. Quare diligentius vigilandum & orandum eſt, ne intremus in tentationem. At ſi circumuenti ab hoſtibus labimur, non tamen deſperemus, ſed confugiamus ad propitiatorium Dominum

noſtrum

noſtrum Ieſum Chriſtum, in vera pœnitentia, ac ab eo petamus, vt ipſe in veritate ſua nos dirigat: ſine enim ipſo nihil poſſumus. Quare Iohannes hortatur nos, 1. Iohan. 2. 1. Si quis peccauerit, aduocatum apud patrem habemus, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantum, ſed etiam pro totius mundi. Nam ſi cõfiteamur, vt idem dicit 1. Ioh. 1. 9. peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & purget nos ab omni iniquitate. Et alta mente ſit reconditum dictum Domini apud Ezechielem: Viuo ego nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.

Hæc breuiter dicta ſint de neceſſariis ſanctorum in hac vita exercitiis, quæ pertinent ad tertiam pœnitentiæ partem: quæ vt cum fide cohæret, ita fidei certiſſimum indicium eſt. Nemo ſeipſum fallat, ſed ſciat ex fructibus arborem cognoſci, bona ne ſit an mala: nemo Chriſtianum ſe iudicet, niſi qui Chriſti & doctrinam ſequitur, & imitatur exemplum: nemo ſe multitudine peccantium excuſet, vnusquiſque enim ſuum onus portabit: nemo polliceatur ſibi longum vitæ tempus, ac propterea pœnitentiam differat inſanus, quia incertus eſt euentus: nemo iram iuſti iudicis prouocet, theſaurizat enim ſibi iram in diem iræ: Si quidem ira Dei magis magiſque procraſtinatione pœnitentiæ prouocatur, quo malo nihil eſt homini periculoſius. Sit ergo qui verè ſapit, & Chriſtianè viuere decreuit, memor dicti ſapientis: Qui periculum amat, in illo peribit.

Deus, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, nos ſuo ſancto ſpiritu regat, & inflectat voluntates noſtras ad veram, ſeriam & perpetuam obediẽtiam erga ſe propter filium ſuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Huic vni & æterno Deo patri, & filio, & ſpiritui ſancto, ſit honor & gloria in omnem æternitatem. Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ΥΠΟΜΝΗΣΙΣ
DE
OBEDIENTIA DEO PRÆSTANDA, OPPOSITA SOMNIO

perfectionis ſpiritus Anabaptiſtici; tribus comprehenſa quæſtionibus.

QVÆSTIONES.

1. *Quænam ſit vera obedientia Deo præſtanda?*
2. *Qualis eſſe debeat obedientia, vt Deo placeat, & fiat Dei cultus?*
3. *Quanta eſſe poſsit obedientia in hac vita?*

DE PRIMA.

Quæ eſt obedientia Deo præſtanda?

A Deo mandata. Nam obedientia eſt mandati ſuperioris prompta & debita executio. Vbi ergo non eſt mandatum Dei, ibi neque obedientia erga Deum eſſe poterit. Atque hæc ſit regula, ad quam tanquam ad Lydium lapidem omnes humanæ actiones probentur, vtrum ad obedientiam erga Deum pertineant an non?

Obedientia autem Deo præſtanda, eſt fides & obſeruatio mandatorum Dei. Nam hæc duo mandat Deus.

Fides omni verbo Dei præcipitur. Ideo enim Deus loquitur nobis, vt fidem verbis eius adhibeamus, & fiduciam in illum collocemus. Ierem. 5.3. Domine

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

oculi tui reſpiciunt fidem. 2.Paral. 20. Credite in domino Deo veſtro, & ſecuri eritis; credite Prophetis eius,& cuncta euenient proſperè. Hæc fides duas habet partes. Vna eſt perſuaſio mentis de veritate verbi Dei. Altera eſt fiducia cordis de promiſſione gratiæ. Illa poteſt eſſe in diabolis, & in impiis hominibus: vtraque ſimul coniuncta filiorum Dei propria eſt. Hęc fides ideo primo loco requiritur, vt prompta ſit obedientia. Præparat enim fides cor & promptum reddit ad obedientiam reliquam. Fide ſiquidem, vt eſt Act.15.9. purificantur corda. Nam quicquid ex impuro corde manat,impurum eſſe neceſſe eſt. Quare Deo puriſſimo placere nequit. Atque hoc eſt,quod Paulus Heb.11.6.ait: Impoſſibile eſt placere Deo ſine fide. Fides itaque eſt mater obedientiæ. Ex ea enim & naſcitur obedientia, & cum ea creſcit, vt infrà dicetur.

Quod autem obedientia ex fide nata,mandata eſſe debeat, probatur Deut.12.32. Quod præcipio tibi, hoc tantum facies, nec addas quicquam, vel minuas. Deut.5.32. Cuſtodite & facite, quæ præcepit vobis Dominus Deus. Ezechielis 20.verſ.18.19. habentur hæc duo dicta. Primum,In pręceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite & facite ea. Alterum, Nolite ambulare in præceptis patrum veſtrorum. Horum prius de materia obedientiæ Deo præſtandæ agit. In præceptis, inquit, meis ambulate. Sunt autem præcepta Dei, quæ ipſe Deus in Decalogo nobis cõmendat. Hæc quia in Decalogo memoriæ cauſa breuius proponuntur,fuſius explicantur à Prophetis & Apoſtolis, & continentur omnia ſub lege dilectionis Dei & proximi. Poſterius interdictum continet; In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Hæc præcepta fuerunt traditiones & ἐθελοθρησκείαι à patribus cultus gratia excogitatæ. id quod Dominus teſtatur, Matth. 15.9. Fruſtra me colunt docentes doctrinas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

& mandata hominum. Peccant igitur vtrique, & illi qui mandata hominum tanquam regulas cultus diuini obtrudunt, & hi qui illis obtemperant. illi ſuperbiæ; hi temeritatis crimine tenentur; vtrique turpis defectionis à Deo rei ſunt. Qui ergo mandata hominum faciunt cultus gratia, non Deo ſed hominibus obedientiam contra interdictum Dei præſtāt. ex quo facilè iudicare eſt, quid de Papiſmo iudicandum ſit.

Porrò, quia omnis obedientia debita originem trahit ab obligatione aliqua, hîc ſciendum eſt, quod quintuplici obligatione & vinculo iuris diuini ad obedientiam Deo præſtandam compellimur.

Prima, creatura obligatur creatori ad obedientiam. Hanc obligationē cernimus luce naturali. Quid enim æquius eſt, quam vt creatura ſit grata creatori, à quo & eſt & omnia habet? Gratitudo autem hæc poſita eſt in obedientia erga Deum.

Secunda, ſeruus iure diuino obligatur ad obediētiam præſtandam ſuo Domino. Malach. 1. 6. Seruus honorat & timet Dominum ſuum, idque eò magis, quò maior eſt Dominus, quoque maius imperium & dominationem habet. Adde, quò Dominus eſt clementior ſeruo ſuo, & quò plura beneficia gratis in illū cōfert. Cū ergo Deus ſit Dominus clemētiſſimus, liberaliſſimus, & omnium maximus, cuius imperium extendat ſe ad omnes fines terræ, meritò homo ipſi obedientiam debet vt Domino.

Tertia, filius iure diuino & naturali obligatur ad obedientiam præſtandam ſuo patri. Sic enim lex habet Exod. 20. 12. Honora parentem. Malach. 1. 6. Filius honoret patrem: quod ſi pater ego ſum, vbi eſt honor meus? dicit Dominus.

Quarta, beneficiarius iure diuino, naturali & ciuili obligatur benefactori ſuo. Quia ergo nos beneficarii Dei ſumus, à quo habemus vitam, facultates & omnia bona ſpiritualia & corporalia, profectò maxi-

mam

mam obedientiam illi debemus, qua noſtram declaremus gratitudinem.

Quinta, obligamur Deo vt iudici ad pœnam, ſi Deo noſtro, ſi Domino noſtro, ſi patri noſtro, ſi benefactori noſtro debitam obedientiam non præſtamus. Has quinque obligationes in hunc verſum includere ſoleo:

Eſt Deus, eſt dominus, pater eſt, largitor, & vltor.

Debemus proinde Deo, vt creatori cultum, vt Domino timorem, vt patri honorē, vt benefactori gratitudinem, vt iudici patientiam.

DE SECVNDA.

Quia idem opus à duobus factum non eſt ſemper eiuſdem qualitatis (ſi animum vtriuſque reſpicis) neceſſe eſt, vt aliquid de qualitate operis, quo Deo præſtatur obedientia, dicamus, vt intelligatur, quomodo obedientia noſtra Deo placeat, fiatque cultus ei gratus. Caiphas pontifex, & Cornelius aulicus, vterque dat eleemoſynam ex mandato Dei. Hic ſi opus externum ſpectes, diſcrimen nullum apparet: æquè enim bona, ſi vſum attendis, eſt Caiphæ quā Cornelii eleemoſyna. Verum, ſi rem ad iudicem Deum refers, maxima eſt diſſimilitudo. Nam Cornelii eleemoſyna Deo placuit, Caiphæ verò minimè. Illius enim eleemoſyna fuit ſacrificium Deo gratum: huius autem eleemoſyna fuit fœda abominatio coram Deo. Cur ita? Quoniam Caiphas dat eleemoſynam manu tantum, & non animo niſi triſti, & fine malo. Cornelius dat eleemoſynam, non ſolum manu prompta, ſed & animo hilari, & fine bono. Siquidem in omni opere bono requiritur totius hominis conſenſus & conatus, videlicet mentis, affectus, voluntatis (quę hic animi vocabulo intelligo) & corporis. Nam cum homo totus ſit Dei, obedientia quam requirit Deus à toto & ab omnibus partibus totius requiritur. Is ergo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Deo obedire cenſendus eſt, qui totus obtemperat, animo & corpore, & partibus omnibus animi & corporis. Debent igitur anima & corpus, & vtriuſque omnes vires conſentire, & ſimul facere imperata. Quod cum ſit, pulcherrima harmonia emergit, quæ dicitur iuſtitia, quæ rectè definitur congruentia mẽtis, affectuum, voluntatis & actionis cum recta ratione. Eſt autem homini pio recta ratio, quæ verbi Dei regulam ſequitur. Breuiter: Obedientia vera eſt, quando quod imperat Dominus, fit, vt illud vult Dominus fieri. Quomodo autem illud velit fieri, iam in genere dictum eſt, quod nunc apertius & diſtinctius declarabimus. Sæpius dicere me memini, cauſas efficientes & finales qualitatem actionibus noſtris (modo imperatæ ſint) cõciliare. Cauſæ efficientes bonæ actionis ſunt fides expers hypocriſis, mens rectè docta, affectus purus, voluntas prompta, & conatus corporis. Huc pertinet votum Pauli 1. Theſſ. 5. 23. Ipſe Deus pacis ſanctificet vos totos (ὁλοτελεῖς. hoc eſt, omnibus partibus abſolutos) & integer ſpiritus veſter, & anima & corpus inculpatè in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. Vult ergo Paulus vt ſpiritus hominis ſit integer, hoc eſt, mens hominis in ſolum Deum feratur ſententia & cogitatione, vt anima appetat, amet, deſideret quæ Dei ſunt, ac in illis acquieſcat, eaque tueatur; vt corpus & corporis membra omnia ſint inſtrumenta iuſtitiæ. ita vocabulum ὁλόκληρον ad illas tres partes accommodo, quas Paulus poſuit. Finis principalis eſt gloria Dei, tametſi multi alii ſubordinati fines accedere poſſunt. Cum hæc tria, fides, gloria Dei, & mandatum opus, concurrunt, opus ſic factum, cultus Dei cenſetur. Eſt enim cultus Dei nihil aliud quam opus mandatum à Deo, factum ex fide in gloriam Dei principaliter. At ſi vnum horum trium excluſeris, opus non eſt cultus, vtut ſplẽdidum & ſanctum appareat hominibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Porrò, quoniam, vt diximus, plures fines piarum actionum eſſe poſſunt, breuiter præcipuos recitabo, qui ſimul ad ædificium Eccleſiæ concurrunt.

Primus, vt fideles ſua obedientia glorificent Deum. In hunc enim finem & creati & redempti ſumus. Eſa. 43.7. Omnem, qui vocatur nomine meo, in gloriam meam creaui eum, formaui eum & feci eum. Ideo Paulus ait 1. Cor. 10.31. Omnia in gloriam Dei facite. 1. Cor. 6.20. Glorificate Deum in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei. Dicuntur autem opera noſtra fieri in gloriam Dei, propter quatuor, videlicet, obedientiam, confeſſionem, imitationem & ædificationem.

Secundus, vt nos patris noſtri Dei, fratris noſtri Ieſu Chriſti, & ſanctificatoris noſtri ſpiritus ſancti characterē circumferamus. Pater noſter Deus eſt ſanctus, beneuolus & beneficus. Frater noſter Ieſus Chriſtus eſt ſanctus, beneuolus & beneficus. Sanctificator noſter S. ſanctus eſt ſanctus, beneuolus & beneficus. Nos ergo vt legitimi filii Dei, vt veri fratres Ieſu Chriſti, vt ſanctificati à ſpiritu ſancto, ſimus ſancti mente, corde, corpore; beneuoli affectu charitatis erga omnes, præſertim erga domeſticos fidei; benefici liberalitate & beneficentia non ſolum erga membra eiuſdem corporis Chriſti, verumetiā erga alios quoſcunque, ſaluâ pietate.

Tertius, vt fideles teſtentur ſe eſſe ſocios caſtiſſimorum Angelorum in cælo, qui Deo obediunt ſincerè abſque omni ſimulatione. Horum exemplum vult Dominus nos imitari pro modulo noſtro, cū iubet nos orare: Fiat volūtas tua ſicut in cælo & in terra.

Quartus, vt fideles declarent ſe eſſe ſocios omnium timentium nomen Domini in terra, cum Dauide, qui ait Pſal. 119.63. Socius ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.

Quintus, vt cum fideles ſint templum Dei, offe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

rant in eo vitulos labiorum, & thymiamata precum, ornentque cornua altaris frondibus & floribus obedientiæ, hoc eſt, ornent miniſterium, adeoque vitam ſuam totam ſanctitate & honeſtate.

Sextus, vt fideles opera bona habeant tanquam συνθήματα Chriſtianorum militum militantium ſub vexillo Chriſti victoris Diaboli, peccati & mortis.

Septimus, vt bona opera ſint fulcra bonæ conſciētiæ, quæ fidei propugnaculū eſt, ne ipſa patiatur naufragium. Atque hoc eſt quod Paulus vult 1. Tim. 1. cum ait: Milita honeſtam militiam, retinens fidem & bonam conſcientiam.

Octauus, vt alii inuitentur exemplo noſtro, ſicut ſcriptum eſt Mat. 5. 6. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videāt homines veſtra bona opera, & glorificent patrem veſtrum, qui eſt in cælis.

Nonus. vt præmia promiſſa temporaria & æterna conſequantur. Nam pietas, teſte Paulo 1. Tim. 4. 8. habet promiſſionem præſentis & futuræ vitæ.

Decimus, vt coram omnibus creaturis proteſtemur, nos eſſe hoſtes Diaboli, membrorū & operum ipſius. Quemadmodum ipſi membris & omnibus operibus eius renunciauimus in ſolenni voto, quod in baptiſmo fecimus. Cum ergo ille eſt impurus, maleuolus & maleficus, & impuritate, maleuolentia & maleficio delectatur, nos vt filii Dei, vt fratres Ieſu Chriſti, & ſanctificati à Spiritu ſancto, deteſtemur Satanam cum ſuis operibus, vt omnes creaturæ ſciant nos non colludere cum Diabolo & membris eius, vt hypocritæ, flagitioſi, facinoroſi & hæretici faciunt.

Cum tanti ſint fructus obedientiæ Deo præſtitæ, perpetuam obediētiam erga Deum meditemur, memores dicti Solomonis, Prouerb. 15. 28. Mens iuſti meditabitur obedientiam. At nemo, inquies, donec verſatur in hac vita, poteſt ita viuere, quin ſæpe peccet. Verum quidem hoc eſt, ſed tripliciter peccatur, igno-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ignorantia, infirmitate, ſtudio. Sancti ſæpe peccant ignorantia, interdum infirmitate, nunquam ſtudio, donec militant aduerſus carnem, mundum, diabolum, & retinent fidem & bonam conſcientiam. Cæterum, ſi ſancti peccant ignorantia vel infirmitate, retinentes nihilominus fidem, nō deſinunt eſſe ſancti. Nemo (ait Auguſtinus) ſanctus & iuſtus ſine peccato eſt, nec tamen ideo deſinit eſſe ſanctus vel iuſtus, cum affectu teneat ſanctitatem. At ſi ſancti, quod interdum fit, circumuenti à carne, mundo, & diabolo volentes delinquunt, naufragium fidei faciunt & deſinunt eſſe ſancti. Vt Dauid, lapſus in adulterium & homicidium, amiſſa fide, deſiit eſſe ſanctus. Nam ſuo flagitio & facinore fidem amiſit & ſpiritum ſanctum excuſſit: qui ſi non per reſipiſcentiam rediiſſet, & de nouo iuſtificatus & ſanctificatus fuiſſet, æternum periiſſet, vt anteceſſor ipſius Saul. Verum, quia reſipuit ad concionem prophetæ, iuſtificatus & ſanctificatus eſt de nouo. Sic etiam alii circumuenti à carne, mundo & diabolo, per reſipiſcentiam rurſus in gratiam recipiuntur. Huc dictum 1. Iohan. 1. 9. pertinet: Si confiteamur peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, vt remittat nobis peccata noſtra, & purget nos ab omni iniquitate. & paulo poſt. 2. 1. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris tantum, ſed totius mundi.

De tertia.

Tertia quæſtio quærit de quantitate obedientiæ in hac vita. Quantitas obedientiæ fidelium ſpectatur & in partibus legis diuinæ, & in gradibus partium, & in habitu. Primum igitur de partibus, poſtea de gradibus, tum de habitu dicemus.

Partes legis diuinæ ſunt decem iuxta numerum præceptorum, vnde decalogi nomen eſt. Harum par-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

tium omnium ſimul requirit Deus obedientiam, nec patitur vt hanc vel illam partem affectibus tuis indulgens excludas. Non enim recipit Deus dimidium pietatis, ſed vult te totum eſſe pium. Atque hinc eſt quod vir quidam præclarè doctus & pius (qui nunc requieſcit in domino) dixerit, noſtram obedientiam debere eſſe copulatiuam; cuius ſententiam amplectimur & ſequentibus rationibus confirmamus.

Prima, vnus idemque legislator Deus, vt omnes partes legis dedit, ita requirit omnium ſimul obedientiam. Non vult ergo, vt puluis & cinis deligat ſibi partes, quas vult, & prætereat vnam vel plures, prout affectibus ducitur: quod nihil aliud eſt, quàm auctoritatem legislatoris contemnere.

Secunda, obedientia primæ & ſecundæ tabulæ cohæret, vt quæ pendeat ex vno dilectionis capite: diuelli ergo non poſſunt præcepta. Hanc ob cauſam dominus affirmat ſecundum præceptum de dilectione proximi eſſe ſimile primo de dilectione Dei. Nam vtrumque æquè obligat. Si ergo vnum aliquod præceptum excludis, læſum eſt legis caput, quod eſt dilectio.

Tertia, reatus præuaricationis omnium partium legis coniunctus eſt. Qui enim in vno labitur, ait Iacobus 2. 16. omnium reus eſt. Hoc eſt, obedientia plurium partium legis non placet, ſi vnam partem legis volens prætermittis, imo obedientia nulla eſt, ſi ſciens & volens aliquam partem excludis. Nam auctoritas legislatoris violatur.

Quarta, Natura fidei eſt, vt ſe totam Deo ſubiiciat, hoc eſt, mentem, affectus, volũtatem, actionem. Qui ergo ſciens & volens, vnam aliquam partem legis, affectibus indulgens, omittit, fide vacuus eſt, & ſpectro fidei ſe oblectat.

Quinta, Neceſſitas bonæ conſcientiæ tuendæ. Nam qui voluntariè præterit aliquam legis partem,

conſcientiam vaſtat, quare & fidem amittit. Sic enim Paulus ait, 1. Timoth. 1. 9. Retine fidem & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes naufragium fidei fecerunt. Huc pertinet illud Dauidis dictum, Pſal. 119. 6. Tunc non confundar, cum reſpexero ad omnia mandata tua. Confuſio hæc perturbatio eſt conſcientiæ,

Sexta, Timor Dei vniuerſalem ſeu copulatiuam obedientiam requirit. Nam qui timet aliquem, facit quæ illi grata intelligit, & cauet quæ diſplicent, ne in iram & pœnam incurrat. Beatus, ait Dauid Pſal. 112. 1. vir, qui timet dominum, & in mandatis eius delectatur valdè. Si delectatur mandatis Dei, profectò triſtatur, ſi aliquod horum negligit. Huc illud Eccleſiaſt. 7. 19. Qui timet dominum nihil negligit, ſcilicet eorum, quæ vel facere vel cauere oportet, hoc eſt, declinat à malo & facit bonum. Huc pertinent hæc dicta Salomonis Prouerb. 8. 13. timor domini odit malum, recedit à malo. Prouerb. 3. 7. expellit peccatum. Hic timor domini cum oritur ex fide, & temperatur dilectione, ſumma eſt hominis in hac vita ſapientia, ſine qua omnia ſunt vanitas vanitatum. Hic timor ſanctus eſt cultus Dei, de quo Dauid Pſal. 2. 11. Seruite domino in timore. Breuiter, hic timor fons vitæ eſt, & felicitatis omnis ſcaturigo.

Septima, confeſſionis conditio. Confitebor tibi, ait Dauid, Pſal. 111. 1. in toto corde meo. Hæc confeſſio eſt totius cordis, hoc eſt, mentis, affectuum, voluntatis: quam confeſſionem laudis, fidei, & peccati eſſe oportet. Confeſſio laudis interna eſt & externa. Interna eſt mentis, cordis & voluntatis, quæ debet fieri ex toto corde, adeo vt nullus ab hac confeſſione excludatur affectus bonus. Externa confeſſio internæ eſt publica proteſtatio, quæ fit lingua, vita, moribus: quæ quia proficiſcitur ab interna, integra eſſe debet. Confeſſio fidei mera hypocriſis eſt, niſi ex

confeſſione laudis proficiſcatur. quare hanc integram, hoc eſt, omnium partium legis eſſe oportet. Confeſſio peccati, quotidiè eſt neceſſaria coram Deo: iuxta petitionem noſtram: Remitte nobis peccata noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Hic ſi homo affectibus indulgens aliquem affectum prauum excludit, notha eſt & ſimulata ipſius cōfeſſio, qua Deus irridetur, & ſanguis Chriſti pedibus conculcatur.

Octaua, ſanctificatio (cuius partes ſunt duæ, mortificatio & viuificatio) vniuerſalem obedientiam poſtulat. Mortificatio enim omnes affectus prauos cohercet & mortificat & cupiditates refrenat. Viuificatio ſimiliter eſt omnium partium legis inchoatio. Rom. 8. 13. Si ſpiritu actiones carnis mortificetis, viuetis.

Nona, Exemplum ſanctorum angelorum in cælo, qui promtè ſinceram integramque Deo obedientiam præſtant, quorum exemplum vt nos imitemur vult Chriſtus, cum iubet nos orare: Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Sancti angeli in cælo nullam legis partem omittunt, ſed totam legem intuentur, eamque præſtant ſincerè & ſine repugnantia. Nam omnibus rebus in cælo & in terra anteponunt obedientiam erga Deum. in hac petitione, Sicut, non paritatis, ſed ſimilitudinis nota eſt.

Porrò hîc ſe queſtio offert digna quæ excutiatur. Si Deus abominatur opera hominum niſi fiant, vt dictum eſt, ex fide in gloriam Dei: præterea, ſi multa præclara opera eorum qui ſibi in aliquo peccato carni dulci indulgent, auerſatur vt impia, an non igitur perinde eſt, ac ſi toti ruant in omnia flagitia, ac ſimul omnes partes legis contumaciter transgrediantur? Abſit hoc, & procul abſit. nos Stoici non ſumus, iudicantes omnia peccata eſſe paria, & pari pœna puniendia, nec Stoicum habemus Deum. Reſpondeo

ergo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

ergo ad quæſtionem: Multa diſcrimina ſunt hic obſeruanda. Primum, diſcernendum eſt inter externam diſciplinam & furorem acolaſtorum. Illa gubernantur externi mores, hoc euertuntur. Illa vtilis eſt multis, hic omnibus pernitioſus. Secundò diſcernendum eſt inter infirmitatem carnis & contumaciam voluntatis. Qui indulgent ſuis affectibus in vno aliquo delicto, ex infirmitate carnis hoc vt plurimum faciunt; qui autem contumaciter ruunt in omnia ſcelera, ſuperbè declinant à mandatis Dei, & lætantur cum malefecerint, Prouerb. 2. 14. Tertio, diſcernendum eſt inter ſanabiles & inſanabiles. Qui ſinunt ſe regi, magna ex parte externa diſciplina ſanari poſſunt, & frequenti auditione verbi corrigi. Spes ergo eſt, vt aliquando reſipiſcant. At qui feruntur præcipites in omnia flagitia, vt nullam externam diſciplinam ferunt, ita nec ſpes eſt, vt corrigi & ſanari poſſint, cum indies magis magisque indurantur, vt Pharao. Quarto, diſcernẽdum eſt inter gradus peccatorum & ſcandalorum. Qui in nõnullis ſibi indulgent & in aliis vidẽtur honeſti, minus peccant, & leuiora dant ſcandala, & in viam vt ſanabiles reuocari poſſunt. At qui in profundum peccatorum deiecerunt ſe totos, vt maiora dant ſcandala, ita ſe ipſos in puteum perditionis demergunt, iuxta illud Solomonis Prouerb. 5. 22. Iniquitates ſuæ capient impium, & funibus peccatorum conſtringetur. ipſe morietur, quia non habuit diſciplinam, & in multitudine ſtultitiæ ſuæ decipietur. In hoc dicto Solomonis notetur peccata funibus comparari. Vt enim quo pluribus funibus res aliqua ligatur, eò difficilius ſoluitur: ſic quo pluribus peccatis homo implicatur, eò difficilius ab illis explicabitur. Omnis ergo peccator perſeuerans vel in vno peccato, addit peccata peccatis, & funes peccatorum multiplicat.

De partium perfectione hactenus: nunc de gra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

dibus partium pauca ſubiiciemus. Sed priuſquam ad gradus veniamus, repetamus diſtinctionem perfectionis Chriſtianę, eamq; paucis declaremus. Eſt autē perfectio Chriſtiana duplex, vna perſonæ, altera operum. Perſonæ perfectio eſt omnibus numeris & gradibus abſoluta, quæ non fuit in Petro, quam in latrone maior, ſed in omnibus credentibus æquè magna & perfecta eſt. Hæc nihil aliud eſt, quàm iuſticia Chriſti imputata credentibus. Hæc Chriſti iuſticia, quia omnibus numeris & gradibus eſt abſoluta, quicunque eam habet (habet autem omnis qui credit) perfectè iuſtus eſt coram Deo. De hac loquitur Paulus Rom. 5. 15. Sicut vnius inobedientia multi ſunt conſtituti peccatores, ita vnius (hoc eſt Chriſti) obedientia multi (hoc eſt, omnes credentes) conſtituentur iuſti. Rom. 10. 4. Chriſtus finis legis eſt, in iuſticiam omni credenti, hoc eſt, omnis credens habet iuſticiam Chriſti, quæ eſt legis perfecta impletio, ſibi imputatam. Quod autem huic non admiſceri debeant opera noſtra, manifeſtum eſt ex verbis Pauli Rom. 4. 5. Ei qui non operatur, ſed credit in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. hoc eſt, eum, qui nulla opera habet iuſta, quique impius eſt, Deus facit iuſtum, dum credit in eum, iuſticia Chriſti illi imputata. Sic iuſtificatus eſt latro in cruce, Manaſſes in carcere: ad quem modum omnes qui iuſtificantur, iuſtificari oportet. Hac ſola iuſticia nitimur in omni tentatione, & in agone mortis, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum inuocantes, & corde ad Deum clamantes, Domine adauge nobis fidem. Qui hunc in modum gratis iuſtificatus eſt, obligatur diuino præcepto ad gratitudinem erga Deum, qua declaratur erga ipſum ſincera obedientia. Ideo dictum eſt Abrahamo Geneſ. 17. 1. Ambula coram me, & eſto perfectus. Hic loquitur de perfectione operis, quam requirit Deus ab Abrahamo, qui prius erat fide iuſti-

ficatus

ficatus, Geneſ. 15. 6. Sed in qua re conſiſtit hæc perfectio operis? Hoc propoſitis duobus exemplis clarum efficiemus. Horum primum ſit iuuenis, Matth. 19. 21. Dominus interrogatus à iuuene, de modo conſequendi vitam æternam, reſpondet: Si vis perfectus eſſe, vade, vende tuas poſſeſſiones & da pauperibus; & veni & ſequere me. Alterũ ſit Abrahami, qui cum audiſſet mandatum, eſto perfectus, iubetur à Domino, filium ſuum vnigenitum, quem diligebat, mactare in holocauſtum. iam autem cum omnes pii iubentur eſſe perfecti, nec tamen omnes abiicere facultates, nec omnes iubentur mactare filios ſuos, neceſſe eſt vt ex ſpecie præcepti perſonalis colligamus genus, quo omnes obligantur, idque hoc modo. Iuuenis iſte charas ſuas facultates habuit, & nihil profectò charius. Abrahamus charum habuit filium ſuum dulciſſimũ, & nihil profectò charius fuit illi ſub ſole. Hinc colligamus genus, quod eſt res chariſſima & dulciſſima, quam quis habet. Ex his ergo rectè concluſeris perfectionem operis eſſe, obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteponere, id quod facit omnis qui verè timet Deum. Verum in primis notandum eſt, quod Abraham non compleuit opere, quod propoſito decreuerat, & tamen perfectum ipſius opus à Deo iudicatur. Nunc, inquit, Gen. 22. 12. noui quod timeas me (id eſt, quod perfectus ſis) quòd non pepperceris filio tuo vnico. Ergo perfectio operis non ſita eſt in opere operato, aut operis cõſummatione, ſed in propoſito operantis & acceptatione diuina. Abraham non perfecit opus mandatum, ſed quia propoſitum fuit rectum & voluntas prompta, Deus acceptauit opus vt perfectum, & veri timoris Dei teſtimonium minimè fallax. Hic locum habet dictum Auguſtini: Non intuetur Deus, quantum quilibet valeat, ſed quantum velit. item, Quicquid vis & non potes, Deus factum computat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Iam vnde digreſſi ſumus, redeamus. Cum de graduum perfectione agimus, omnium primum iaciatur hoc fundamentum, quod vt ſemper fides creſcere debeat, idque per crebra & quotidiana pietatis exercitia (tametſi nunquam ad ſummum perfectionis gradum perueniat) ita quotidie conari oporteat nos ipſos ſuperare obedientiæ profectu (etſi obedientia noſtra nunquam erit omnibus gradibus perfecta in hac vita.) Nam qui non proficit, deficit. Chriſtus ipſe gradus fidei eſſe oſtendit. Diſcipulos enim ſuos vocat ὀλιγοπίστους, Matth 8.26. Centurionem Luc. 7.9. pronunciat habere maiorem fidem quàm inuenerit in Iſrael. Aulicus ille Iohan. 4.48. languidiorem fidem habuit. Fidem Cananeæ approbat Dominus vt magnam, ſed non vt perfectam gradibus, Matth. 15.28. Diſcipuli petunt Luc. 17.5. Domine adauge nobis fidem. Etſi ergo fides in omnibus piis eſt perfecta ſubſtantia & partibus, tamen in nullo vnquam niſi in filio Dei fuit perfecta gradibus, aut eſſe poteſt. Quomodo ergo obedientia quæ fidei opus eſt, erit perfecta gradibus? Nonne Paulus multis argumentis ad Rom. & Gal. probat neminem poſſe in hac vita implere legem Dei? Quis quæſo audet dicere, niſi Pelagius & ſpiritus anabaptiſticus, ſe adeo proficere poſſe in hac vita, vt dicat ſe non indigere remiſſione peccatorum? Iam vbi eſt defectio, ibi non eſt perfectio. Hæc enim ita pugnant, vt ſimul ſtare non poſſint.

Sed obiicitur dictum Iohannis, 1. Iohan. 3. Omnis qui in eo (hoc eſt in Chriſto) manet, non peccat. item, Omnis qui natus eſt ex Deo peccatum non facit, quia ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam à Deo natus eſt. Hinc ita concludit ſpiritus anabapſtiticus: Qui non peccat: qui peccatum non facit: qui non poteſt peccare, is certè perfectus coram Deo eſt, idque ex legis ſententia.

Reſpondeo: Hic ſpiritus anabaptiſticus triumphat

phat ante victoriam, ſed fruſtra. Primo dico perperam, ad ſtabiliendam perfectionem legis, torqueri hunc locum, reclamante totius ſcripturæ conſenſu. Deinde errare anabaptiſticum ſpiritũ affirmo, quod non ex collatione plurium dictorum ſcripturę eruat, quis ſit huius loci verus ſenſus. Præterea culpa non carere aio, quod accipiat ſimpliciter, quod periſtaſis loci monet accipiendum eſſe comparatiuè.

Quòd autem dictum Iohannis accipiendum ſit comparatiuè, primum ex eo manifeſtum eſt, quod non ſit homo ſuper terram qui non peccet, teſte Solomone 3. Regum 8. Deinde Iohannes ipſe, cuius teſtimonio abutitur ad confirmandum ſuum errorem, idem teſtatur. Nam cum Ioannes in primo capite de ſe & aliis ſanctis clarè pronunciat: Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: apertè indicat ſe in tertio non loqui de perfectione legis & plena peccati abolitione. Nam ſi hoc dictum: non peccat: non facit peccatum: non poteſt peccare, ſimpliciter accipis, euertis quod Iohannes antea magna aſſeueratione enunciauit, videlicet, ſi dixerimus quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & in nobis veritas non eſt. Quapropter omnino per comparationem peccati minoris ad maius intelligendum eſt dictum Iohannis. Minus peccatum eſt, defectus naturalis, infirmitas carnis, ignoratio, & ſuborientes ſubinde praui affectus, quod peccati genus manet in omnibus ſanctis in hac vita, de quo dictum Iohannis ex primo capite deſumptum intelligendum eſt. Maius peccatum eſt, ſuperbia & contumacia aduerſus Deum, quale fuit peccatum Diaboli & Cain. Quorum exempla adducit Iohannes, vt ſignificet de quo peccati genere loquatur, cum ait: Qui manet in eo, non peccat, ſcilicet ſuperbia & contumacia, vt Diabolus & Cain fecerunt. De quo peccati genere intelligendũ eſt illud Dauidis: In-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

crepa ſuperbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis. Peccata igitur hærentia in natura humana, vt defectus, affectus praui, ſubinde ſuborientes dubitationes, ſi in ſe conſiderantur, ſunt magna peccata, & transgreſſiones legis diuinæ, ſed ſi comparantur ad peccatum ſuperbiæ & contumaciæ, nullam peccati rationem habent in iis, qui fide iuſtificati ſunt. Horum enim peccata tecta ſunt, hoc eſt, non imputãtur credentibus, iuxta dictum Pſalmi: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Hoc ergo ſenſu accipienda ſunt dicta Iohannis: non peccat, non facit peccatum, non poteſt peccare, ſcilicet ſuperbè & contumaciter. Rationem ſuæ aſſeuerationis ſubiungit Iohannes: Quia manet in eo (hoc eſt, in Chriſto propitiatore peccati) quoniam ſemen ipſius manet in eo. Semen autem noſtræ nouæ natiuitatis eſt verbum Dei, fide in agrum cordis receptũ, & rore Spiritus ſancti irrigatum. Donec autem hoc ſemen in corde hominis manet, nõ peccat homo ſuperbè & contumaciter.

Poſſumus breuius antilogiam, quæ apparet in dictis Iohannis, dialecticè in hunc modum ſoluere. Cum Iohannes dicit: Si dixerimus, quod peccatum non habeamus, ipſi nos ſeducimus, loquitur de materiali peccati, quod eſt vitium naturale, defectus, aberrantes motus, qui ſemper in ſanctis etiam manent, ſed teguntur propitiatorio. At cum in tertio dicit: quiſquis in eo manet, nõ peccat, &c. loquitur de formali peccati, hoc eſt, de reatu, qui ſanctis condonatus & tectus eſt. Quamobrem ſi materiã peccati ſpectes, nunquam in hac vita vel ſanctiſſimus quiſque expers peccati eſt, ſicuti cum ſcriptura omnium ſanctorum experientia teſtatur. Iam vbi peccatum, ibi abolitio peccati plena non eſt, nec legis obedientia omnibus numeris & gradibus perfecta. Quam ſi in hac vita, dilecte

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

dilecte frater, expectas, vmbra ſomnii te oblectas, quę nunquam te pium, ſed ſuperbum faciet. Cum itaque fatemur cum omnibus ſanctis in nobis eſſe defectus, quis ita inſanit, vt ſe perfectum gradib. ſomniet? Audiamus quid Paulus de ſe dicat, Rom, 7. 15. Nō quod volo, ait, bonum, hoc facio, ſed quod odi, malum, hoc ago. Item verſ. 25. Mente ſeruio legi Dei, carne verò legi peccati. Item verſ. 26. Infelix ego homo, quis liberabit me de corpore mortis huius! Gratias ago per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Idem Paulus dicit, corpus noſtrum morti obnoxium eſſe propter peccatum, quod in eo manet donec homo viuit. Dauid inquit: Nō iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Sed quid opus eſt multis in re manifeſtiſſima, quæ ſcripturis ſanctis, teſtimoniis Prophetarum, Apoſtolorum dictis, exemplis omnium piorum, confeſſione ſanctorum patrum in Eccleſia, atq; omnium hominum experientia confirmatur? Qui contra ſentiunt, torquent ſcripturas, & hæreticorum more ſibi errores fabricant, non circumſtantias ſcripturarum, quæ illuminant dicta, attendentes. Hos ego velim dictum Tertulliani cogitare: Oportet ſecundum plura intelligi pauciora, & ne vnus ſermo alia multa ſubuertat, ſecūdum omnia potius quam aduerſus omnia intelligēdus erit. Quid quæſo ineptius, quam ex præcepto concludere præſtandi facultatem? cum potius inde confeſſio debiti, & petitio veniæ cōcludenda ſit, Mat. 18. 24. Quid inſulſius quam ab exempli Chriſti perfectione, imitationis perfectionem inferre? cum ſolummodo imitationis ſtudium nobis commendetur. Quid vanius quam ex perpetuo voto Eccleſiæ, voti compotem fore plenè aliquem in hac vita, ratiocinari? quaſi non iubeamur multa petere, quæ in futura tandē vita conſequemur perfectè? Reliqua quæ adfert anabaptiſticus ſpiritus, omitto. Nam cum doctrina noſtra ex veris exſtructa ſit fundamētis, omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

contrarias obiectiones diſſoluit, & ſua claritate obiectas nebulas facillimè diſpellit. Faceſſat ergo ſpiritus anabaptiſticus, ſomnians perfectionem tantam, vt nō opus habeamus precari, Remitte nobis peccata noſtra, &, Ne inducas nos in tentationem. Hic impurus ſpiritus olim regnauit in Pelagianis, Manichæis, Catharis, Cæleſtinis, Donatiſtis, & hodie in Anabaptiſtis, & Libertinis, & in quibuſdam, qui in illorum numero ſe eſſe diſſimulant.

Iam ad perfectionem habitus piè iuſteque viuendi veniamus, & breuiter aſcribamus, qua via is habitus qualiſcunque acquiratur. Sunt autem hic quatuor declaranda, quæ ſunt;

1. Προαίρεσις.
2. Ἐπίστασις.
3. Ἐπίτασις.
4. Τελείωσις.

Προαίρεσις.

Cum homo in conuerſione iuſtificatur fide, iuſtitia Chriſti ſibi credenti imputata, ſimul regenerari & renouari incipit in nouum hominem per Spiritum ſanctum, in quo nouo homine noua ex gratia creatur προαίρεσις, quam in hunc modum rectè deſcribi poſſe arbitror.

Προαίρεσις noui hominis eſt noua facultas, qua homo iuſtificatus fide, regeneratus per Spiritum ſanctū, & vero iudicio ex verbo Dei petito inſtructus, nō ſolum volens & liberè eligit piè & iuſtè viuere in Domino; verumetiam volens & liberè auerſatur vitam impiam & iniuſtam, renuncians Satanæ & operibus eius cum carnis deſideriis, vt ſe gratum præbeat Deo patri ob miſſum & donatum filium, in quo ſolo iam gloriatur, liberatus à captiuitate diaboli, peccati, mor-

tis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

tis, inferni, ſub qua captiuitate fuit propter peccata iuſtè detentus.

Homo itaque regenitus, memor prioris ſui ſtatus, meditatur in poſterum piam & iuſtam vitam, nempe vt faciat iudicium & iuſtitiam. Iudicium quidem, diſcernendo malum à bono, quod eſt mentis opus; iuſtitiam vero, faciendo bonum, & declinando à malo, quod proprium eſt voluntatis officium. Horum neutrum poteſt verè præſtari ſine altero. Fieri enim non poteſt, vt idem cor nouũ per Spiritum ſanctum creatum, ſit capax pietatis & impietatis, ſeu quod idem eſt, iuſtitiæ & iniquitatis ſimul. Ideo verè ab Auguſtino dictum eſt: Nunquam iuſtitiam percepturus es, ſi adhuc tibi placet iniquitas.

Hæc προαίρεσις noui hominis, qua pietas præ impietate, & iuſtitia præ iniuſtitia eligitur, eſt initium piæ & iuſtæ vitæ. Quæ προαίρεσις, vt regitur verbo Euangelii, & ex ſpiritu fidei in corde voluntario cõcipitur: ita adiuuatur à Spiritu ſancto, creſcit pia inuocatione, & ordinatur in gloriam Dei, & in ædificationem, ornamentumque templ Dei viui.

Ἐπίστασις.

Προαίρεσιν excipit ἐπίστασις, quæ eſt aggreſſio operis, & quaſi omnium virium explicatio in opus, id eſt, ad facienda alacriter, quæ ſpiritus noui hominis ſuadet, & ad fugienda ſerio quæ caro importunè ſuggerit. Donec enim carni obtemperamus hoſti adiũgimur: quãdo autem Spiritum ſequimur, Chriſto ſociamur. Hæc epiſtaſis eſt feruor fidei creſcentis, hoc eſt, πεποίθησις, qua homo nouus altius in opus inſurgit, & aduerſus carnem ſe fortius opponit, dum, videlicet, ſpiritus militat aduerſus carnem, hoc eſt, aduerſus cogitationes mentis & affectus cordis. Cogitatio nihil aliud eſt, quam agitatio mentis, ſeu circa quælibet, animi occupatio. Hæc ſi intenſior fuerit, conſideratio

dicitur, at ſi frequentius modum, cauſam, rationem vniuscuiuſque rei inueſtigat, meditatio appellatur. Vt ergo obiecta variant, ita mutatur qualitas cogitationis: ex quo fit, vt alia cogitatio ſit bona, alia mala, alia media. Cogitatio bona eſt ſemen virtutum & honeſtarum actionum. Cogitatio mala eſt virus vitiorum: quod niſi feſtinanter eiiciatur, prius interiora corrumpit; deinde totum hominem maculat. Cogitatio media eſt, cum animus circa res medias occupatur. Cogitationes igitur mentis omnes actiones antecedunt. Nam omnia vel mala, vel bona, vel media à cogitatione procedunt. In cogitatione quiſque innocens, in cogitatione quiſque reus eſt. ideo Bernhardus ait: In cogitatione ſua cadit quiſque, vel ſtat. Si bona cogitas, cogitatio tua ſancta cuſtodiet te: ſi mala cogitas, cogitatio tua peruerſa perdet te. Sapientię 1.3. Peruerſæ cogitationes ſeparant à Deo. Prouerb. 15.26. Abominatio Domini cogitationes malæ. Cogitationes mentis prauæ affectibus quaſi fermentatæ maximè importunæ ſunt, & difficillimè, niſi principiis obſtiteris, cohibentur. Nam animus hominis cogitationibus ſubinde tanquam æſtu maris abripitur, & veluti vehementi tempeſtate nunc in hos, nunc in illos ſcopulos impellitur. Nec deſinit cogitationis impetus, modo illi frena laxaueris, priuſquam te in profundum peccati, vnde te recipere non poteris, præcipitauerit. Nam hoc ordine cogitatio ἐμπαθὴς & effrenis progreditur, quem Bernhardus deſcribit his verbis: Cogitatio delectationem parit; delectatio cõſenſum; conſenſus actionem; actio conſuetudinem; conſuetudo neceſſitatem; neceſſitas mortem; ſicut vipera à filiis ſuis in vtero poſitis lacerata moritur: ita nos cogitationes intra nos nutritæ occidunt. Hucuſque Bernhardus. Vt ergo vlceri ὑπούλῳ manus medica cito adhibenda eſt, priuſquam in cacoethes aut in cãcrum deſinat: ita cogitationibus prauis antequam callum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

callum induxerint, reſiſtendum eſt. Præſertim cum omnia opera quantumuis recta videntur, immunda ſunt, donec vel minimæ prauæ cogitationi indulgetur. Sic enim rectè ab Auguſtino dictum eſt: Nō mūdatur opere, qui immundus eſt cogitatione & voluntate. Prima igitur ſanctæ diſciplinæ pars ſit refrenatio prauarum cogitationum. Nam vt aquæ variis ventorum flatibus agitatæ ingentes tempeſtates pariūt, quę naues demergūt; ita cogitationes prauę affectus turbulentos & pernicioſos excitant, quibus homo euertitur. Contra verò, cogitationes ſanctæ hominem cuſtodiunt, ne in ſcopulos affectuum impingat. Ideo Paulus hortatur Philip. 4. 8. ad ſanctas cogitationes his verbis: De cætero fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, quæcunq; amabilia, quæcunq; bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate. Nam cogitatio ſancta parit delectationem ſpiritus; delectatio ſpiritus parit conſenſum voluntatis; conſenſus voluntatis parit actionem ſanctam; actio ſancta, conſuetudinem ſanctam; conſuetudo ſancta, contemplationem; cōtemplatio, admirationem; admiratio, confeſſionem & laudem Dei, quam excipit vita beata, quæ eſt donum Dei in Chriſto Ieſu.

Porrò, quoniam cogitatio praua eſt tentatio carnis vehementior, vnde in mortem fit tranſitus, Chriſtus docet nos modum reſiſtendi, cū cogitationi prauæ, tum tentationi inde pullulanti, cum ait Mar. 14. 38. Vigilate & orate, ne introeatis in tentationem. Vigilare quidem debemus, vt milites in caſtris Chriſti, vndique ab hoſtibus cincti, ne hoſtes nos ſtertentes, inermes & incautos opprimant, qui plane nihil aduerſus nos poſſunt, niſi noſtris cogitationibus malis, ignauia & peccatis armentur. Orare verò, vt filius Dei victor Diaboli nobis προστάτης adſit & aduocatus. Nam per nos, neque Satanæ, neque prauis cogi-

tationibus & tentationibus reſiſtere valemus. Tanta eſt infirmitas, tanta malitia & peruerſitas naturæ noſtræ. Infirmitas, qua non poſſumus reſiſtere; malitia, qua nolumus; peruerſitas, qua ratio ſeruit, & libido in nobis dominatur. Dominus itaq; reuocans nobis in memoriam lapſum primorum parentum, vt illorum damno admoniti cautiores ſimus, iubet nos orare quotidie, & dicere: Ne nos inducas in tẽtationem, ſed libera nos à malo. Quoties ergo hanc precationem recitamus, cogitemus lapſum primorum parentum, ſcientes quod idem, qui eos ſeduxit, nobis quoque omni momento inſidietur, vt nos ſimili modo in ſuos laqueos pertrahat. Similiter Apoſtolus hortatur 1. Tim. 1. 18. Vt honeſtam militemus militiam, retinentes fidem & bonam conſcientiam. Vide quam appoſitè hæc tria, fidem, honeſtam militiam, & bonam conſcientiam coniungit. Fides eſt, quâ relictis caſtris Sathanæ, in caſtra Chriſti nos recipimus, & Chriſto duci ſacramento militari nos obligamus. Fides eſt, qua in pugna aduerſus Satanam, mundum, cogitationes & concupiſcẽtias carnis obtinemus victoriam. Sic enim Iohannes, 1. Ioh. 5. 4. Hæc eſt victoria, quæ vicit mundum, fides veſtra. Honeſta militia opponitur ignauiæ & turpi militiæ, cum miles abiecto clypeo & gladio ſe hoſti turpiter tradit in mancipium Satanæ, relictis ignominioſe caſtris Chriſti: quare nihil fœdius, nihil triſtius, nihil probroſius cogitari poteſt, vt eſt videre in noſtris primis parẽtibus, qui ſe victos manciparunt Satanę in ſuum & poſterorum ſuorum maximum probrum. Honeſta igitur militia erit, cum in acie nos fortiter opponimus hoſti, eumque in fugam vertimus ſpoliatum armis, quibus nos oppugnauit. Tunc enim ſpoliamus Satanam ſuis armis, quãdo excluſis prauis cogitationibus, relicta impietate & iniuſtitia, ſtudemus iuſtitiæ & innocentiæ. Neque enim poteſt aduerſus nos quicquam, niſi armetur

metur noſtris peccatis vt antea diximus. Bona conſcientia effectus fidei & honeſtæ militiæ comes eſt. Hæc vt naſcitur ex fide, qua ſtatuimus peccatũ remiſſum, ita fouetur & creſcit, tum eadem fide, tum vitæ innocentia, quæ ab eruditis iuſticia bonæ conſcientiæ dicitur. Hæc iuſticia bonæ cõſcientiæ eſt duplex, interna, & externa. Interna iuſticia bonæ conſcientiæ definitur συμφωνία iuſta partium animæ, hoc eſt, vt expreſſius dicã, congruentia mentis, cogitationum, affectuum & voluntatis cum recta ratione, cuius regula eſt fides & verbum Dei. Externa iuſticia bonæ conſcientiæ ab interna dependet, & eſt actionũ cum verbo Dei & fidei regula conformitas, quantum quidem in hac vita fieri poteſt. In hac iuſticia bonæ conſcientiæ omnes cęteræ virtutes continentur, vt ei rectè cõueniat verſus ille Theognidis: ἐν δὲ δικαιοσύνῃ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετή 'στι. Hæc iuſticia charitatis nomine ſæpe in ſcripturis ſignificatur: quia in charitate magis pietatis ſtudium relucet. Eadem voce innocentiæ interdum notatur. Sic enim Auguſtinus ait: tota iuſticia ad vnũ innocentiæ caput redigitur. Eſt autem innocens, qui cum alii nõ nocet, nec ſibi nocet. Nocet quidem homo alteri, quantum in ipſo eſt, aut faciendo miſerum, aut deſerendo miſerum. Nocet vero homo ſibi, quãdo vel peccato indulget, vel non facit, quod oportet. Ex quo intelligitur eundem eſſe iuſtum, qui eſt innocens, & innocentem, qui eſt iuſtus.

Ἐπίτασις.

Ἐπίτασις eſt pietatis & iuſticiæ feliciter inchoatę & incitatæ maior & vehementior adhuc ardor ad faciẽda & cauenda quæ oportet, idque ſine intermiſſione, ſed non ſine grauiſſima lucta aduerſus principem tenebrarum, aduerſus cogitationes mentis, aduerſus concupiſcentias carnis, & aduerſus peruerſos huius mundi mores. Epheſ. 2. In hac epitaſi & vehementiori ſtudio & lucta principem locum tenet timor Dei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

non qualis in Cain erat, cum deſperatione veniæ, quę eſt ſeruorum contumacium, ſed qualis in Abel fuit, cum fiducia miſericordiæ coniunctus, qui eſt filiorum Dei proprius. Hic enim caſtus & ſanctus timor eſt riuulus quidam è ſapientia diuina, quam profitetur Euangelium, emanans, fidei & bonæ conſcientiæ cuſtos fideliſſimus. Quare non immeritò initium ſapientiæ timor Domini dicitur, Prouerb. 1. 7. Sapientiæ, inquam, veræ, quæ eſt cibus animæ longè ſapidiſſimus, gratiſſimus & viuificus, hoc eſt, ſcientia ſalutis & optimarum rerum cognitio cum vera pietate, atque virtute cõiuncta. ὥσπερ γὰρ ἀτροφία τῆς ψυχῆς ἡ ἄγνοια, οὕτω καὶ τροφὴ ἡ σοφία. Lactantius autem in hunc modum veram ſapientiam hominis definit. Omnis ſapientia hominis in hoc vno eſt vt Deum cognoſcat & colat. Huius ſapientiæ, qua nihil in vita ſuauius, nihil vtilius nihil ſanctius, initium eſt timor Domini. Et quod profecto mirum eſt, hic timor eſt & ſapientiæ parens fœcundus, & ſapientiæ proles pulcherrima. de hoc timore loquitur Dominus Ierem. 32. 40. cum ait: Timorem meum dabo in corde illorum, ne declinent à me. Vnus enim timor Dei parit obſeruationem mandatorum Dei: parit omnem ſanctam ſubiectionem cum prudẽtia in tota vita gubernanda coniunctam. Siquidem hic ſolus timor Domini ſanctus à via vanitatis te reuocat: in via veritatis te ducit: in via recta te dirigit, intra limites te continet, ne declines vel ad dexteram per ſuperſtitionem (quæ eſt ſuperfluus cultus Dei præter verbum Dei temere ab homine inſtitutus) vel ad ſiniſtram per iniquitatem (quæ eſt legis diuinæ contumax transgreſſio) excitat te, ne in curſu ſegneſcas; impellit te, ne retro eas; vrget te ne deficias, antequam ex hoc calamitatum, tentationum, miſeriarum pelago, in portum ſalutis optatiſſimum perueneris, iugiter precibus aliiſq; pietatis exercitiis incumbens. Quapropter veriſſimum

dictum

dictum illud, non tam manibus & pedibus, quàm tota mente, & toto corde amplectendum eſt, Pſal. 112. 1. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius delectatur valdè. Hic definitur vir timens Dei, & additur promiſſio longè ſuauiſſima. Quis eſt qui timet Deum? qui mandatis eius delectatur: qui ambulat in lege Domini: qui obſeruat teſtimonia Dei: qui toto corde inquirit Deum, hoc eſt, qui omnibus rebus mundi anteponit veram pietatem & obedientiam erga Deum, cum in vita, tum in cruce, quæ veræ pietatis indiuiduus comes eſt, iuxta dictum Pauli 2. Timoth. 3. 12. Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patientur. Quid timenti Deum promittitur? Beatitudo, non huius mundi, quæ vana eſt & fallax, ſed filiorum Dei, quæ æterna eſt & vera. Ad hanc beatitudinem tribus gradibus cōſcendere nos oportet, quorum primus eſt fides, qua Chriſtus auctorem & donatorem beatitudinis complectimur. Secundus, ſeu medius eſt obedientia ex fide præſtita, cum in vita tum in cruce. Tertius eſt exitus lætus in fide & in inuocatione Dei ex hac vita. Omnes quidem beati eſſe volunt, ſed tamen non erunt, niſi qui per hos gradus ad beatitudinem conſcenderint. tametſi autem ius huius beatitudinis hic obtinemus fide, tamen reſuſcitatis mortuis in eius plenam poſſeſſionem ingrediemur per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Tunc enim abundabimus perfecto bono, viſione & fruitione Dei in omnem æternitatem, liberi nō ſolum ab omni malo, verumetiam à metu omnis mali, idq; per eundem Ieſum Chriſtum qui noſtra contemta corpora transfigurabit, vt ſint conformia ſuo glorioſo corpori, idque potentia qua poteſt ſibi omnia ſubiicere, Philip. 3. 21.

Τελείωσις.

Τελείωσις eſt, non perfectio & impletio legis ſecundum partes & gradus partium, ſed eſt perfectio habi-

tus iuſtè piéque viuendi longo tempore & crebris a-ctionibus acquiſiti & comparati, qualis in hac vitæ infirmitate eſſe poterit, ſeu vt Clemens loquitur, τε-λείωσις in habitu εὐποιίας ſecundum ſimilitudinem Dei cum æqualitate perſeuerat, nequaquam tamen talis habitus pietatis & virtutis in hac vita expectandus eſt qualis eſſe ſolet in artibus, videlicet, durabilis & con-ſtans, vt amitti non poſſit. Vide Baſilium pag. 522. Quæ hactenus dicta ſunt, ad πρᾶξιν μόνην, vt idem ait, pertinent. τελείωσις autem de qua modo agimus τὸ κα-τόρθωμα piorum (non equidem omnibus numeris & gradibus abſolutum, ſed cui aliquid quotidiè accede-dere poteſt & debet per pietatis exercitia, donec in hac vita peregrinamur) refertur. Neque enim κατόρ-θωμα Stoicum requirimus, ſed Chriſtianum, quod eſt ſerium, conſtans & ardens pietatis ſtudium. Quod autem Clemens dicat hunc habitum διαμένειν & ἀμε-τάβολον & ἀδιάπτωτον eſſe, optandum quidem eſſet, ſed multa exempla ſanctorum nos monent, vt qui ſtat, videat ne cadat. nam in iuſtificatis & ſanctis magna eſt infirmitas adeo vt nemo poſſit ſecurus eſſe, vtut perpetuò vigilet, militet, precetur. Nullus ſanctorum vnquam vixit ἀναμάρτητος. Nemo fuit qui non opus haberet quotidiè precari & dicere cum Eccleſia Matth. 6. 12. Remitte nobis peccata noſtra. item, ne inducas nos in tentationem. item, Luc. 17. 6. Domi-ne adauge mihi fidem. Eſt & hæc confeſſio omnium ſanctorum, Luc. 17. 10. Serui inutiles ſumus. item, Pſal. 130. 3. Si iniquitatem obſeruaueris Domine quis ſuſtinebit: quaſi diceret: Nullus planè mortaliũ, tantum abeſt vt quiſquam hominum poſſit gloriari de perfectione habitus. Meminerimus grauiſſimæ exhortationis Baſilii ἕως ἐξουσίας πλεῖς φοβήθητι τὸ ναυάγιον, ἧττον γὰρ ναυαγήσεις τῇ δειλίᾳ βοηθῷ χρώμενος. Nequaquam igi-tur poſſumus hanc τελείωσιν habitus rectè pieq; viuen-di intelligere de perfectione quæ ſit omnino immu-

tabi-

tabilis in hac vita, ſed tantum de habitu qualicunque, qui inſidiis diaboli, & fallacibus deſideriis carnis expoſitus eſt. Clementis igitur hyperbolen abiiciendam iudico, nullo enim colore excuſari poteſt. Experimur quotidiè quàm tener ſit habitus ille piè iuſtéq; viuendi, & quam facilis ſit lapſus etiam ſanctiſſimorum, quod in ſanctiſſimo propheta Dei Dauide cernimus manifeſtè, quem inter ſummos ſanctos numero. Phariſaica hypocriſis, quam pro ſanctitate venditant, abominatio eſt coram Deo. Breuiter, Quicunq; ſibi placet, diſplicet Deo, qui intima cordis videt.

Quod autem additur in definitione ſecundum ſimilitudinem Dei μετ' ἰσότητος, vtrumque explicandum eſt, videlicet, quæ ſit illa ſimilitudo, & qualis ἰσότης. Sed de ſimilitudine primum. Ad hanc enim homo primum creatus, & deinde per ſpiritum Chriſti regenitus eſt. Hac ſimilitudine Adam Deo iunctus erat, à quo, lapſu interueniente, diſſimilitudine ſeiunctus eſt. Hæc ſimilitudo, vt in vera iuſticia poſita erat, ita diſſimilitudo in iniuſticia eſt ſita. Vt ergo ſimilitudine, hoc eſt, iuſticia Deo iungimur, ita ab eodem, diſſimilitudine, hoc eſt, iniuſticia ſeiungimur. Huc reſpexit Eſaias cap. 59. 2. cum diceret: Peccata veſtra diuiſerunt inter vos & me. Non ergo quisque loco longè eſt à Deo, ſed diſſimilitudine, hoc eſt, iniuſticia, quæ in mala vita & in malis moribus cernitur. Porrò quoniam ſimilitudo iuſticiæ Dei à nobis requiritur, videndum eſt, quænam ſit illa iuſticia Dei in qua nos oportet Deo eſſe ſimiles. Hanc Dei iuſticiam ſapientiſſimi homines partim natura duce, partim verbo Dei & rerum creatarum contemplatione edocti definiunt in hunc modum. Iuſticia Dei eſt κοινωνία τὶς μετ' ἰσότητος κατ' ἀξίαν γένους ἑκάστου. hoc eſt, iuſticia Dei communicatio quædam eſt cum æqualitate ſecundum ἀξίαν generis cuiuslibet, ſcilicet rerum creatarum. Hæc definitio iuſticiæ ex tribus principiis natu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

râ notis extructa eſt. Horum primum eſt ὁ θεὸς τὸ παναγαθὸν, id eſt, Deus eſt ſummum bonum. Secundum, πᾶν ἀγαθὸν κοινωνικὸν, id eſt, omne bonum communicat cum aliis ſuam bonitatem. Tertium, ἅπαν τὸ χρηστὸν τὴν ἴσην ἔχει φύσιν, id eſt, omne bonum æqualem habet naturam. Eſt ergo ἰσότης qua Deus eſt æqualis ſuis creaturis, ſed κατ' ἀξίαν φύσεως ἑκάστου, hoc eſt, prout in creatione menſuram certam ſuæ bonitatis ſingulis rerum generibus quaſi appēdit, adeo vt nulla creaturarum expers ſit bonitatis diuinæ. aliis enim pauciora, aliis plura dona ex fonte ſuæ bonitatis, communicauit, prout illi viſum eſt facere, ad σύστημα totius vniuerſi cō ſummandum & ornandū in gloriam ſuam. Quæ ergo communia ſunt vni alicui ſpeciei, communia ſunt ſingulis indiuiduis eiuſdem, idque æqualiter: in qua re ipſius Dei ſapientia, & bonitas cernitur. Hinc eſt quod cum vnius indiuidui naturam perſpexeris, totius ſpeciei naturam & definitionem cognoſcas. Hoc Dauid perpendens ait Pſal. 92. 5. Delectaſti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Hac ἰσότητι Deus ex ſua bonitate ſolem ſuū facit oriri ſuper bonos & malos. Vſum huius aëris communicat promiſcuè omnibus. Vſum aquæ ex æquo communicat piſcibus. Sed omiſſis reliquis creaturis dicamus de homine. Huic in creatione communicat ſuam imaginem. Deinde poſt lapſum omnibus hominibus communicat verbum ſalutis per Chriſtum reſtituendæ, ſed cum conditione iuſtiſſima, videlicet, ſi verbum ſalutis conſtanter recipiant & reſipiſcant. Statuit enim decretum ex æquo omnibus hominibus commune, videlicet, quod velit omnes contumaces & perſeuerantes in ſuis peccatis vſque ad mortem ſine reſipiſcentia, abiicere puniendos æternis pœnis: & contra quod velit omnes quantumuis magnos peccatores, modo ante mortem ſerio reſipiſcant, recipere in gratiam, quod conſtanti aſſe-

uera-

ueratione teſtatur apud Ezech.33.11. Viuo ego (inquit) non volo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Hinc natum eſt dictum illud memorabile Gregorii Nyſſeni; Soli homini hoc donatū eſt, & omni, & ſemper, ex miſericordia per pœnitentiam conſequi veniam, ſecundum huius vitæ tempus: poſt mortem autem conceſſum eſſe nemini. Quid tu Zeno cum tua familia contra hanc Dei æqualitatem & claram aſſeuerationem dicere potes? tu vis paucos quoſdam recipi, quos fingis ſcriptos eſſe in tabulis Parcarum. Sed Dei iuſticia eſt æqualis, & iuxta decretum Dei vult omnes credentes recipere, idque abſq; omni diſcrimine nationum, ſtatuum, ſexuum, perſonarum, ætatum, &c. Deus, ait Apoſtolus, 1. Timoth. 2.4. vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sunt ergo hæ concluſiones ratæ & immotæ. Deus Cain contumacem & non reſipiſcentem ante mortem abiecit. Ergo & omnes tales abiiciet. Deus Abrahamum idololatram, ſed reſipiſcentem recepit in gratiam. Ergo & alios peccatores reſipiſcentes recipiet in gratiam, nullo diſcrimine inter Lazarum vlceroſum & Dauidem gemmis ſplendentem, habito. Latronem in cruce reſipiſcentem recepit in gratiā. Ergo & aliis latronibus reſipiſcentibus propitiabitur. Hinc concluſum eſt dictum illud Auguſtini ſuauiſſimum. Non timeat acceſſurus ad Deum aliquas iniquitates ſuas, tantummodo accedat pleno corde, & deſinat facere quæ antea faciebat, & non dicat, illa iniquitas mihi non dimittitur. Sic Paulus Rom.4.23. accommodat Abrahami credentis exemplum ad omnes credentes, vt appareat quod Deus velit communicare ſuam clementiam μετ' ἰσότητος. Nec dubium eſt Paulum ad hanc Dei iuſticiam reſpexiſſe, cum exemplum Abrahæ accommodaret omnibus credentibus. Valet ergo argumentum à ſingulari ad vniuerſale propter æqualitatem iuſticiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

diuinæ, non minus quàm ab vniuerſali ad ſingulare propter eandem æqualitatem iuſticiæ diuinæ. Breuiter, iuſticia Dei talis eſt, vt auerſos omnes damnet, non cõuerſos omnes ſaluet. Quæſo te ergo mi Zeno, noli, ſi tu tranſiiſti, velle miſericordiæ Dei pontem ſubuertere.

Porro, etſi nos hanc iuſticiam Dei aſſequi non valemus (humana enim iuſticia diuinæ iuſticiæ comparata, vix habet rationem lucernæ ſolis radio oppoſitæ) conatus tamen placet. Deus enim non attendit facultatem, ſed voluntatem. Imitemur ergo eam pio ſtudio & promta voluntate, quantũ poſſumus: quod cum facimus, aliquo modo Deo ſimiles cenſemur. Hanc imitationem nobis ſæpe commendat ſcriptura: Leuit. 11.44. Sanĉti eſtote, quia ego ſanĉtus ſum Dominus Deus veſter. Leuit. 19.7. Eritis mihi ſanĉti, quia ſanĉtus ſum ego Dominus, & ſeparaui vos à cæteris populis vt ſitis ſanĉti. Sanĉtificamur autem à patre per oblationem corporis Chriſti, vt ſimus ſanĉti per ſpiritum ſanĉtificatorem, hoc eſt, vt oblati Deo ſimus mundi mente, corde, confeſſione, opere, vtpote ſeparati à prophanitate mundi. Filius Dei quoq; ad hanc imitationẽ nos vocat, cum dicit Marc. 5.45. Patrem ſinere ſolem ſuũ oriri ſuper bonos & malos, vnde infert nos debere cũ amicos tum inimicos noſtros diligere. item, Matth. 5.48. Eſtote perfeĉti (id eſt, ſinceri ſine hypocriſi) ſicut pater veſter in cęlis eſt perfeĉtus. item, Luc. 6.36. Eſtote miſericordes ſicut pater veſter miſericors eſt. Proponit & Dominus propriũ exemplũ cum ait, Ioh. 13.15. Exẽplum meũ dedi vobis vt diligatis vos inuicem ſicut ego dilexi vos. Huc lotio pedum diſcipulorũ pertinet. His omnibus diĉtis cõmendatur nobis imitatio iuſticiæ diuinæ, quod quidẽ facimus, quãdo alacriter iuſticiæ incumbimus, quæ, vt breuiter multa cõpleĉtar, τετράγωνος eſſe debet, hoc eſt conſtabit pietate erga Deum, puritate vitæ, charitate

erga

erga homines,& ſedulitate in vocatione. Hæc iuſtitia tametſi crebris exercitiis fit firmior & ſtabilior, tamẽ ad ſummum perfectionis gradum in hac vita nõ pertingit. Partes definitionis breuiter declaremus. Pietas impietati aduerſatur, eamq; pellit. Eſt enim flammæ ſimilis. Vt enim flamma vrit ſubiectam materiã, & illuſtrat vicinũ aërem pulſis tenebris, ita pietas exurit vitia, & totam mentem lumine replet. Cõtra verò impietas aſſimilatur fumo. Vt enim fumus rem obiectam fœdat, & obſcurat vicinum aërem; ita impietas mentem fœdat, & dona Dei, atque adeo omnia hominis facta obſcurat, & tenebris inuoluit. Puritas vitæ incipit à fide, & ſpiritu Dei augetur, dũ quotidie ſanctificamur atque renouamur magis magiſque, & mẽte, & corde, & corpore. Charitas erga omnes excludit odium, lites, iurgia, & hominem omnibus affabilem & comem præbet, & beneficum. Sedulitas in vocatione facit, vt ſine dolo cum ſumma diligentia officium faciamus in gloriam Dei, in commodum & ornamentum Eccleſiæ, Hinc promptum erit colligere virtutes ad iuſtitiam pertinere, & ad eam vnam referendas eſſe omnes, quocunq; nomine nominari poſſunt. Quapropter in illarum definitionibus rectè iuſtitia vt genus proximũ poni poterit, differentia ſumta à proprietate cuiuslibet virtutis, hoc modo. Pietas eſt iuſtitia Deo debitum cultum tribuẽs. Charitas, eſt iuſtitia, quę Deo & hominibus debitum amorem tribuit. Miſericordia eſt iuſtitia, qua impertimur egenis conſolationem, conſilium, victum, amictum, illorum miſeria tacti. Caſtitas eſt iuſtitia mentem purã & corpus incontaminatũ conſeruans. Cõtinentia ἐγκράτεια, eſt iuſtitia continens affectus omnes ſub imperio rectæ rationis. Patientia eſt iuſtitia obediẽs Deo in cruce. Modeſtia σωφροσύνη eſt iuſtitia, quæ partibus animę rationalis cõcupiſcibili & iraſcibili tribuit conueniẽtia officia, videlicet, vt ratio imperet, concupiſcibilis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

imperata velit & faciat, & iraſcibilis militet pro ratione, tueatur quæ ratio iubet, & opponat ſe contrariis. Ideo Græcis θυμὸς dicitur δορυφόρος τοῦ νοῦ. Hæc ergo σωφροσύνη pulcherrima virtus eſt & dulciſſima ἁρμονία partium animæ, qua harmonia anima ſana & ſalua cõſeruatur. Vnde & nomen apud Græcos obtinuit. Maximus Theologus de vſu harum trium facultatum animæ in hanc ſententiam ſcribit. Λογιστικὴ data eſt homini principaliter, vt inquirat quod optimum eſt, nempe Deum ipſum. Ἐπιθυμητικὴ, vt Deum inuentũ amet, ac in eo acquieſcat. Θυμικὴ, vt aduerſetur hoſtib. Dei, & militet pro Deo & rebus Deo gratis. Nec dubium eſt has tres animæ facultates in hunc potiſſimũ vſum inditas fuiſſe homini in ipſa creatione, & poſt lapſum aliquo modo conſeruatas, quæ mala conſuetudine paulatim magis magiſq; obſcuratę ſunt. Hinc ſunt nata illa dicta: Πάντα τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται. Natura appetit conſeruationem ſui, & auerſatur deſtruentia naturam.

Hæc ſint in hunc modum de habitu piè ſancteq;, id eſt, iuſtè viuendi dicta, qui habitus longo tempore, & crebris actionibus acquiſitus eſt. Cæterũ qui hunc habitum nactus videtur, ſtet conſtanter, & videat ne cadat. Facilis enim lapſus eſt. Diabolus ſiquidem in hoc totus eſt, vt hominem in pietate conſtanter perſeuerantem ſuis artibus euertat. Nam in angelum lucis ſe transformat, & homini aſtutè ſuggerit cogitationem & opinionem iuſtitię & ſanctitatis, vt ſibi placeat cum Phariſæo Euangelico. Quod quãdo fit, miſerè ab hoſte vincitur, & ei denuò mãcipatur. id quod vſu venit multis mandritis & monachis, qui videbantur ſibi ſanctiſſimi, cũ meri eſſent hypocritæ. Statim enim vbi homo ſibi placuerit, diſplicet Deo. Melior eſt igitur, vt Auguſtinus ait, in malis factis humilis cõfeſſio, quàm in bonis ſuperba gloriatio. Quocirca cauendæ ſunt in primis Satanæ inſidię, & infirmitas noſtra cogitãda, vt ſemper humiliemur ſub potẽti manu

Dei,&operemur ſalutem noſtram cum timore &tremore, vt Paulus ſuadet Phil. 2. 12. Operari autem ſalutem eſt ſtrenuè pergere & progredi in ſalutis ſtadio, vt illud feliciter conficiamus, idq; cum timore & tremore, id eſt, cum vera animi humilitate ſinceraq; religione. Eſt autem hic timor & tremor, non quo dubitatio alitur, ſed quo ſuperſtitio, ſecuritas carnalis, ignauia, hypocriſis & ſuperbia excutiuntur. Meminerimus dictum Solomonis Prouerb. 28. 14. Beatus eſt homo, qui ſemper eſt pauidus, id eſt, qui ſemper ſolicitè cauet inſidias diaboli, carnis & mūdi; qui ſemper in timore Dei viuit, ne quid tentet contra ipſius voluntatem: qui ſemper in vera pœnitentia perſeuerat, cauetq; omnem Dei offenſam, expectās felicem liberationem ex his ærumnis, & vitam beatā in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cui cū patre & ſpiritu ſaucto ſit honor, gloria, imperiū in omnē æternitatem, Amen.

De contemplatione.

Non ignoro quoſdam Theologos huic habitui bene iuſteq; viuēdi adiungere, quam vocant, cōtemplationem, de qua quid piè ſentiendū ſit breuiter accipe. Contemplatio ſeu theoria Chriſtiana non eſt aliud quam cognitæ veritatis & perſpectæ, ſpiritualis quædam mentis viſio, cum ſumma admiratione, voluptate ſpiritus, lætitia cordis & laudibus Dei cōiuncta. Vt enim oculo corporis videmus res corporales; ita mente, quæ eſt animæ oculus, res ſpirituales & cæleſtes contemplamur. Viſio ergo contemplatio mētis eſt. Hæc ſi ſobria fuerit, hominem in cælo verſari facit, ſicut Paulus inquit Phil. 3. 20. Πολίτευμα noſtrum eſt in cælo. At ſi modum exceſſerit, in ima præcipitat, iuxta dictū, θεωρία ἀχάλινος ταχὺ ἂν καὶ κατὰ κρημνοῦ ὤσειεν, hoc eſt, contemplatio effrenis facilè aliquem in præcipitium pelleret. Sunt qui putant, idq; non abſurdè, templum ex eo dictum, quod ſit locus huic contem-

plationi deſtinatus. Huius Chriſtianæ contemplationis tria membra conſtituamus, quorum primum ad Deum; ſecundum ad hominem; tertium ad comparationem rerum viſibilium & inuiſibiliũ pertinebit.

Primi membri ad Deum pertinentis partes præcipuè ſunt quatuor, quas breuiſſimè ſignabo. Harum prima eſt admiratio maieſtatis diuinę, videlicet, quod Deus æternus ſit vnus in eſſentia: trinus in perſonis; quod ſit pater generans, filius genitus, Spiritus ſanctus procedens à patre & filio, idq; ante omnia tempora ab omni æternitate. Neque enim pater gignere incepit, nec filius naſci incepit, nec Spiritus ſanctus procedere incepit. Sed pater generãs ab æterno erat, filius genitus ab æterno erat, & Spiritus procedẽs ab æterno erat. Tres perſonæ, vnus Deus, pater eſt ſolus Deus, filius eſt ſolus Deus, Spiritus ſanctus eſt ſolus Deus. Quia in patre eſt tota eſſentialis perfectio Deitatis, in filio eſt tota eſſentialis perfectio Deitatis, in Spiritu ſancto eſt tota eſſentialis perfectio Deitatis, non multiplicata iuxta numerum perſonarum, ſed vnica ſola, & ſimpliciſſimè vna, id eſt, numero vna; alioqui eſſent tres Dii, ſicut ſunt tres perſonæ. In hac contemplatione meminerimus nos nihil agere, niſi cõtineamus nos intra limites verbi Dei. Nã qui ſcrutatur maieſtatem extra verbum, opprimitur à gloria. Prouerb. 25.27.

Secunda, cõſideratio operum Dei, videlicet, creationis, reparationis, gubernationis. In creatione admiranda venit ſapiẽtia, potẽtia, bonitas. In reparatione, ſapientia, potentia, iuſtitia, miſericordia. In gubernatione, veritas, ſapientia, iuſtitia, miſericordia, potẽtia.

Tertia eſt admiratio iudiciorum Dei, quorum alia reuelata ſunt, alia occulta. Reuelata cognoſce & noli ab eis deflectere vlla ratione impulſus: occulta, quia ſunt abyſſus multa, adora.

Quarta eſt reuocatio in memoriam promiſſæ beatitudinis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

titudinis,& futurę vitæ,& contra pœnarũ non finiendarum,eorum qui Chriſtum non recipiunt.

Harum partium prima inuitabit nos ad reuerentiam & timorem Dei. Secunda ad amorem. Tertia ad humilitatem. Quarta ad fidem, ſpem, patientiam. omnes ſimul ad gratitudinem & gratiarum actionem per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Secundum membrum cõtemplationis eſt de ipſo homine, quod commendat nobis ἀπόφθεγμα illud celeberrimum, γνῶθι σεαυτὸν, de quo Menander. τὸ γνῶθι σεαυτὸν πανταχοῦ 'στι χρήσιμον. Hoc membrum pro ſtatuũ hominis diuerſitate, diſtribuam in quatuor partes, quarum prima eſt ſtatus primi hominis, qui innocentiæ dicitnr. De hoc ſtatu quæritur, à quo es? à Deo creatus. vbi? in terreſtri paradiſo. vnde? de limo terrę & ſpiraculo Dei. qualis? ἀρχικὸς, λογικὸς, αὐτεξούσιος. quomodo? ad imaginem Dei, iuſtus, ſanctus, verax, Deo iunctus. ad quid? ad immortalitatem. propter quid? vt Deum colam: cuius rei forma hominis nos admonet. eò enim dirigenda mens eſt, quò vultus erectus eſt. Secunda, eſt ſtatus ſecundi hominis, qui meritò miſeriæ dicitur. Adam lapſus genuit tales, qualis ipſe factus eſt per lapſum, hoc eſt, miſeros, impuros, iniuſtos, damnatos. Omnis qui naſcitur (ait Auguſtinus) naſcitur Adam, hoc eſt, damnatus à damnato. Tertia, eſt tertii ſtatus hominis, in quo erigitur homo lapſus manu Dei, hoc eſt, per Chriſtum, qui fide apprehenſus hominẽ reformat, iuſtificat, ſanctificat, & hic ſtatus meritò gratiæ dicitur. De hoc ſtatu Euangelium concionatur. Quarta, eſt ſtatus quarti hominis, eſt beatitudinis perfectæ, in quo ſimiles erimus Chriſto in omnem æternitatem. Harum partium prima multa nobis contemplanda commendat, ſed potiſſimum nobilitatem & dignitatem hominis creati ad imaginem Dei, vt Deum coleret & celebraret. Secũda, miſeriam hominis in quam ſuapte ſponte incidit, deplo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

randam monet. Tertia, immenſam miſericordiam Dei, & ineffabilem amorem filii Dei meditandum cũ fide & gratiarum actione commendat. Quarta, ingẽtem lætitiam & conſolationem ex ſpe promiſſæ ſalutis in piorum animis cum gratiarum actione & piè viuendi ſtudio, excitat.

Tertium membrum eſt comparationis rerum viſibilium & inuiſibilium. Quam autem dulcis ſit contemplatio collationis rerum viſibilium, ad res inuiſibiles, cæleſtes & ſpirituales, nemo ſatis dixerit. Ita enim Deus σοφὸς ille δημιουργὸς condidit res aſpectabiles, vt hominem in medio θεωρητὴν poſitum, quaſi manu in rerum inuiſibilium, cæleſtium & ſpiritualium cognitionem ducat. In qua profectò re, ſapientia, bonitas, potentia, & maieſtas conditoris ſumma cum admiratione cernitur. Et hoc quidem in eum finem, vt ipſe agnoſcatur, glorificetur, & colatur ab homine quem ad felicitatem condidit. Hanc contemplationem Dominus noſter nobis commendat variis parabolis in Euangelica hiſtoria, ſignificans haud obſcurè nihil eſſe viſibile à Deo creatum, quod non habeat aliquam comparationem ad inuiſibilia, nempe vel ad animos hominum formandos, vel ad res cæleſtes & ſpirituales contemplandas, adeo vt quicquid αἰσθητὸν à Deo eſt cõditum, ſit quaſi ſymbolum alicuius rei ſenſibus non expoſitæ. Exempli cauſa. Ignis, quem videmus eſt veluti ſymbolũ ſpiritus ſancti. Vt enim ignis ardet, illuminat, purgat: ita Spiritus ſanctus inflammat corda, mentes vera luce illuſtrat, & expurgat vitia. Hic ſol aſpectabilis nonne eſt veluti ſacramẽtum & ſymbolum non ſolum aſſumptæ humanæ naturæ, in vnitatem hypoſtaticam, à filio Dei, verumetiã præſentiæ Chriſti & efficacitatis ipſius in Eccleſia? Eſt proinde ipſa natura rerum nobis tanquam pædagogus potiſſimum ad intelligenda ſcripturæ myſteria. Quid dicam de figuris Veteris Teſtamenti, quibus res

Noui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Noui Teſtamenti adumbrantur? Quo pertinet prohibitio eſus certorum animalium? nonne ad fugiendas illorum quaſdam proprietates, illis quidem bonas in ſuo ordine, nobis verò noxias in noſtræ dignitatis gradu? quid referam de imaginibus noui fœderis, quibus res cæleſtes, ſpirituales, & æternæ ſignificantur, offeruntur, percipiuntur? In ſcriptis Moſis, Prophetarũ, Apoſtolorum & Patrum plurima referuntur. Et dulciſſima quædam huius generis in Beati Philippi Melanthonis monumentis ſparguntur, lectione & admiratione digniſſima. Sed de his ſatis.

Admonitio Nazianzeni de contemplatione & praxi.

Πράξιν προτιμήσας, ἢ θεωρίαν;
Ὄψις τελείων ἔργον, ἡ δὲ πλειόνων.
Ἀμφω μὲν εἰσὶ δεξίαι τε καὶ φίλαι.
Σὺ δὲ πρὸς ἣν πέφυκας, ἐκτείνου πλέον.

Quæſtio de conſcientia.

Paulus 1.Tim.1.19. iubet nos retinere fidem & bonam conſcientiam. Iohannes dicit 1.Ioh.1.8. Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimꝰ, & veritas in nobis nõ eſt. Poſſunt ne ergo in eodẽ homine eſſe bona conſcientia, & mala conſcientia, cum manifeſtum ſit ex commiſſo peccato malam cõſcientiam naſci? Solutionem huius antilogię petamus ex ſequentibus ſcripturæ dictis, Heb. 9. 14. Sanguis Chriſti purgabit conſcientiam veſtram à mortuis operibus ad ſeruiendum Deo viuenti. Hebr. 10. 22. Accedemus cũ vero corde in certitudine fidei aſperſi corda à conſcientia mala. 1. Iohan. 3. 9. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum nõ facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam à Deo natus eſt. Iam obiectionem includamus in ſyllogiſmum, vt rectius de ea iudicare liceat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Omnes homines peccati ſibi conſcii, habent malam conſcientiam.

Omnes ſancti ſunt ſibi peccati conſcii.

Igitur omnes ſancti habent malam conſcientiam.

Reſpondeo; Maior non eſt completè vniuerſalis. Argumentum enim procedit à non diſtributo ad diſtributum. Nam maior in hunc modum eſt vera tantum. Omnes homines, peccati ſcilicet non remiſſi ſibi conſcii, habent malam conſcientiam. Sed contra, omnes homines peccati remiſſi ſibi conſcii, non habent malam conſcientiam. Iam ad minorem. Omnes ſancti ſunt ſibi conſcii peccati, commiſſi quidem, ſed condonati & purgati ſanguine Chriſti. Nō ergo ſancti habent malam conſcientiam. Conſcientia ſiquidē mala dicitur, non ex iudicio naturali, quod eſt lex Dei bona, ſcripta in cordibus hominum, non ex peccato commiſſo, ſed ex metu pœnæ propter peccatum cōmiſſum. Iam autem qui ſtatuit peccatum remiſſum, non metuit pœnam, quare nec conſcientiam malam habet. Neque infirmitates ſanctorum & ignorantiæ lapſus inuoluntarii vaſtāt conſcientiam, ſaluo fundamento, quia ſancti ſciunt ſe habere patrem clementem, qui etſi caſtigat illorum lapſus in hac vita, tamen bonam conſcientiam retinent, nam ſciunt peccata ſibi non imputari. Atque hoc eſt, quod vult Iohannes cum ait: Omnis qui natus eſt ex Deo, non facit peccatum, vt Diabolus & Cain, hoc eſt, ſtudio & contumacia.

Auguſtinus.

Vt conſcientia mala tota eſt in deſperatione; ſic bona conſcientia tota eſt in ſpe.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 919 8° copy 1